

ฉบับวิสาขะ ๒๔๘๒

จะออกในเดือนเมษายน เป็นฉบับพิเศษมีเรื่องดีๆ เช่น

เรื่องต่างประเทศมี **กฤษณามูรตี** เรื่องของชาวอินเดียผู้หนึ่ง เทียวประกาศความหลุดพ้นจากทุกข์ ทำตนเป็นผู้ครองชีวิตตามธรรมชาติที่สุด. คำสอนและเรื่องราวของท่านผู้นี้จะนำลงโดยละเอียด ผู้อ่านจะแปลกใจว่ามีผู้นำเอาพระพุทธศาสนาไปสอนโดยวิธีง่ายๆ ทันสมัยได้อย่างไร ? **อนัตตา** โดย **พุทธทาสภิกขุ** เกี่ยวเนื่องกับเรื่องชีวิตและนิพพาน ที่ท่านได้อ่านในเล่มนี้. **พุทธประวัติ** ที่ควรอ่านในเดือนวิสาขะ ฯลฯ

ควรส่งค่าบำรุงปีใหม่ ในเดือนเมษายน ท่านจะได้รับหนังสือเล่มแรก พร้อมด้วยใบรับเงินสอดมาในตอนต้นๆ ของหนังสือ.

หนังสือมีจำหน่าย ที่คณะธรรมทาน

๑. หนังสือพิมพ์พุทธศาสนา ปีที่ ๓-๔-๕-๖ ปีละ ๑ บาท (ทั้งค่าส่ง)
๒. พุทธประวัติจากพระโอษฐ์ โดย อ.ป. เล่มละ ๑ บาท (ค่าส่ง ๒๐ ส.ต.)
๓. การปฏิบัติธรรม โดย พุทธทาสภิกขุ „ ๒๕ สตางค์ („ ๖ ส.ต.)
๔. พุทธศาสนาเบื้องต้น โดยนายธรรมทาส „ ๑๐ สตางค์ („ ๔ ส.ต.)

หนังสือเหล่านี้ ผู้บำรุงหนังสือพุทธศาสนาสั่งซื้อ ไม่ต้องเสียค่าส่งทางไปรษณีย์ ส่งเงินไปเฉพาะค่าหนังสือเท่านั้น.

พระพุทธสดุดี

พระพุทธองค์ — ผู้หลุดพ้น !

“สิริवास” ประพันธ์

เครื่องหมายองค์ชินะพุทธพิสุทธ์อริยญาณ
ท่านผู้คุ้มครองเราและเหล่านิกรชน!
ผู้ชี้ช่องชนะมาร! ประธานธรรมคุณ
ยามคั่นหามตธรรมระกำมลปาง
ทุกข์ยากเหลือจะประมาณประหารททยล้น
พิมพาธาระประจักษ์พระรักประดุจฉันท์,
โอรสเพียงจะประสพพระหลบประดุจสิ่ง—
หลีกหนีแล้วพระหทัยจะใคร่วิมุตติตัด
ซึ่งล่ามซีพและกระทำกระหน่ำหทยะให้
เปนนักโทษทฤษะแรงและแห่งสุบินพล่าน
สายซีพแห่งชนซีพก็รีบตะจรดล
ลูก, ล้ม, ล้มและก็ซ้ามีหน้ากมลสร้าง
เพื่อพบอิสสรผลและพ้นทุกรบีบ
โอ้! องค์อิสสรมนุษย์! แคะขุด “วชิระ” ให้
ยามคั่นหามตภาพพระทราบซีวะระบบ
แห่งปวงชีวะประวัติถนัดภาวะขบวน
ทุกท่านต้องชนะการทะยานกมลหยาบ
จึงเขาจักประลุทางกระจำงบูรพนัย
“ตัวตน”—ทัญญูวิกลเกาะตนและคะเท็จ
โดยตัดต้นกระบิโพณะไพโรสณทเนื้อ
โอ้! องค์อวยสุขพัสส์ขจัดสกลโคก
โอ้! เอกองค์ปิยมิตรสนิทททยเปน
เห็นภาพองคฺมเนนทร์ก็เห็นสุนิทัศน์
คือเห็นซีพสุขุดม ผสม วิบูลใส—

คือดอกประทุมมาลย์ พิมล.
ผู้มีพระเนตรกล ประทุม!
คุ้มบาป! แนะบุญกุ่ม บ ราง!
ปืมซีพจะจากร่าง พระทน—
ธรรมตามนุสส์ตัน มิไหว.
บัลลังก์และโกโคย, พระทิ้ง;
จงจำ, และล้ำศฤงค์, พระปิด
จากไซ้และตรวมมัด ณะใจ,
ดินแต่่วตะแต่่วคล้ายจะลาญ;
เหตุความทะยานรำน ระรณ,
สู่ทุกข์ทะเลวน มิว่าง,
นี่เปน “ระบิลกลาง” ณะซีพ!
จากวังพระหลีกกริบ คระไล
แก่ผู้ประสงค์ใคร่ จะพบ
นานาประการครบ ประมวล
เพรงกาลประการถ้วน พระทราบ
ต่อยตัดขจัดบาป ประลัย
ดุจตั้งพระองค์ได้ เสด็จ
ต้องตัดและปิดเซ็ด เสมอ
คืออินทรีย์เหอ ณะโลก
ของสัตว์วิบัติโภค และเข็ญ!
แก่นกและเนื้อเห็น ถนัด!
ทวยชนประจักษ์ซัด กะใจ—
รีภาพเพราะซาบใน นิพาน.

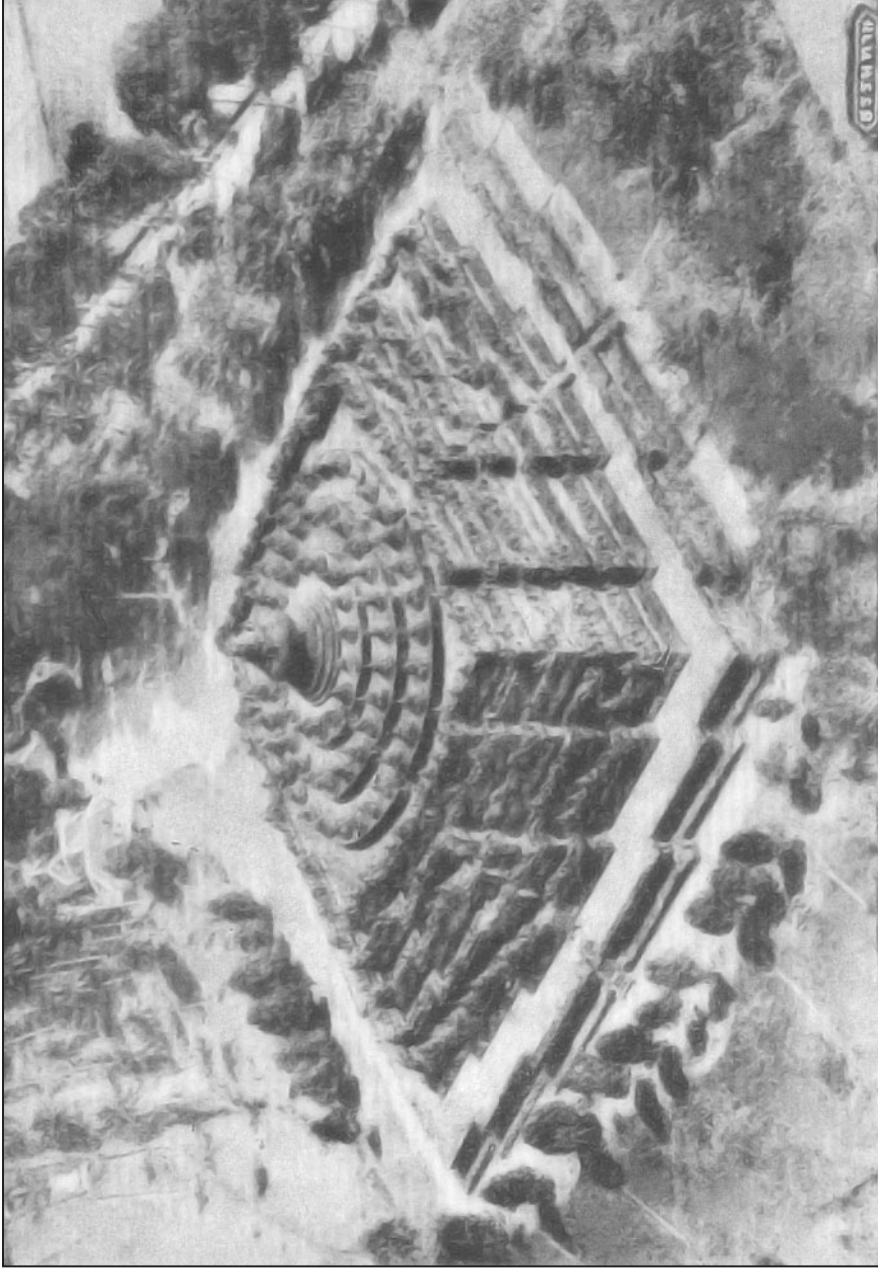
มามานุสร์ณ

วันมาฆะสพสมอุตมฤกษ์
มวลพระธรรมล้ำโลกโอฆสาคร
“ขนฺตี ปรมํ ตโป ตีติกขา
น หิ ปพฺพชิตो ปรุพชาติ
ขันตีความอดกลั้นธรรมค้ำสูง
พุทธองค์ทรงดำรงสตรัสพ้องกัน
คนซึ่งมักฆ่าสัตว์ตัดชีวิต
คนซึ่งเบียดเบียนสัตว์อยู่อัตร
“สพฺพปาปสฺส อกรรม
สจิตตปริโยทปนํ
ไม่ทำบาปทั้งปวงล่วงละเมิด
ยังจิตต์ให้สะอาดไม่ขาดวัน
“อนุปวาโท อนุปฆาโต
มตตถญฺตฺตา จ ฆตตสฺมี
อจิจิตเต จ อาโยโค
ไม่กล่าวร้ายหมายฆ่ารักษาศีล
ที่นั่นนอนให้สังตระมัดตน
นี่คำสอนปวงพุทธวิสุทธิชั้น
ประพฤติปฏิบัติอนุวัตรบำ—

พระสิ้นเค็กโองการประทานสอน
สถาพรแทนองค์พระทรงธรรม
นิพพานํ ปรมํ วทนฺติ พุทฺธา
สมโณ โหติ ปรี วิเหฐยนฺโต”
เปนเดชธรรมนำจูงให้สพสันตี
นิพพานนั้นสูงสุดอดตมา
บรรพชิตเปนไม่ได้ไร้ลิกขา
ไม่ชื่อว่าสมณะภะคะวันต์
กุสลสสุปสมฺปทา
เอตํ พุทฺธานสาสนํ”
กุศลกรรมให้เกิดจงพร้อมสรรพ
ทั้งสามนั้นพระสอนนิกรชน
ปาตีโมกฺเข จ สงวโร
ปนตถจฺจ สยนาสนํ
เอตํ พุทฺธาน สนนฺตี”
อันการกินนั้นหนอพอเหตุผล
อย่าย่อถนอจิจิตต์จงคิดทำ
จงพากันอย่าขาดพลาดถล่า
เพ็ญประจำกายจิตต์เปนนิตย์เอย.

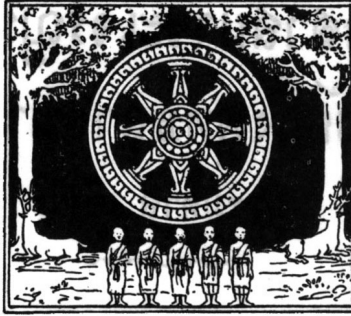
พระมหาแจ่ม อภิบาลศรี

ดีกอุทิศนภวงค์ วัดบวรนิเวศวิหาร
วันที่ ๒๖ ธันวาคม พ. ศ. ๒๕๘๑

โพโรพุทฺธะ

มหาสถูปโพโรพุทฺธะ, เมื่อดูจากเครื่องปั้น, ย่อมเห็นเป็นนทரசีเหลี่ยม รูปขมเม็ด แต่งานของฝรั่ง ที่วงกลม ๓ ชั้นตอนบน มียอดแหลมๆเรียงรายอยู่โดยรอบนั้น คือ เจดีย์โปร่งกลาง ที่มีพระพุทธรูปอยู่ภายในทุกองค์. จึงดูเปรียบเทียบกับอีกภาพหนึ่ง ซึ่งดูบนพื้นดิน จะเห็นว่าต้นไม้สูงในภาพนี้ดูตะมุ้มคล้ายกอไม้กอหนึ่งเท่านั้น.

พระพุทธศาสนา

ภาคความรู้ทั่วไป

ดูก่อนอานนท์! ภิกขุ ภิกขุณี อุบาสก อุบาสิกา ไตฺย, ประพฤติ
ธรรมสมควรแก่ธรรม ปฏิบัติชอบยิ่ง ปฏิบัติตามธรรมอยู่, ผู้นั้นย่อม
ชื่อว่า สักการะ เคารพ นับถือ บูชา ตถาคต ด้วยการบูชาอันสูงสุด.

มหาปรินิพพาน. มหา. ที.

ปีที่ ๖

กุมภาพันธ์ ๘๑

เล่ม ๔

ขอบอกบุญ ส่งค่าบำรุง
หนังสือพิมพ์พระพุทธศาสนาปีใหม่
ล่วงหน้า

หมายเหตุคณะบรรณาธิการ

๑. เรื่องบางเรื่องที่มีภาษาอังกฤษกำกับอยู่ด้วยนั้น มิได้มุ่งให้เป็นของโก้ประการใด. แท้จริงผู้อ่านของเรามีภิกษุหนุ่มและนักศึกษาหนุ่มโดยมาก, บางท่านมีความรู้ในความหมายของคำนั้นดีมาแล้ว เมื่อศึกษาภาษาอังกฤษ จึงลงคำอังกฤษควบไว้ด้วย เพื่อความเข้าใจยิ่งขึ้น และโดยเร็ว, บางท่านรู้ธรรมะอยู่บ้างแล้ว และอยากศึกษาภาษาอังกฤษ เพื่อประโยชน์อันกว้างขวางสืบไป จะได้มีความรู้ในการเทียบคำบัญญัติที่ยากๆ ระหว่างภาษาธรรมะกับภาษาอังกฤษ. ด้วยเหตุผลสองประการนี้เป็นส่วนใหญ่ เราจึงมีการควบภาษาอังกฤษไว้ด้วย. ผู้ที่ไม่รู้ภาษาอังกฤษ ก็อ่านข้ามไปเสียเฉยๆ คงได้ความดีอย่างเดียวกัน.

๒. ความรู้ทางพุทธศาสนา มีมากน้อยกว้างขวางหลายแง่ นัก. เราอาจเลือกมาเผยแพร่ได้ ตามที่เราเห็นควร หรือเท่าที่จะเป็นประโยชน์แก่ผู้ศึกษามากที่สุด. แต่แม้กระนั้น เรายังไม่อาจทราบโดยประจักษ์ได้ว่า ผู้ศึกษาส่วนมากต้องการความรู้ประเภทใด ชนิดไหน. ฉะนั้นถ้าท่านผู้ใดมีความเห็นหรือมีความประสงค์ในความรู้ประเภทใดมาก ก็ได้โปรดแจ้งไปให้คณะบรรณาธิการทราบ ซึ่งเราจะได้อือเอาความต้องการของท่านผู้อ่านส่วนมากเป็นประมาณ. เรื่องต่างๆ ที่นำลงมาแล้ว ก็มีครบหรือหลายประเภทอยู่แล้ว เชิญท่านวินิจฉัยดู แล้วแสดงความเห็นของท่านด้วย.

๓. การเอาแก้วขาวไปวัด ต้องขอภาชนะคั้นเพื่อใส่ไปใหม่วันหลัง. การให้ธรรมทาน ก็ต้องขอค่ากระดาษ ค่าแสตมป์ และค่าใช้สอยจิปาถะอย่าง

อื่นคืนเพื่อ “ใส่ธรรมทาน” ส่งกลับมาให้ท่านในวันหลังอีก. บัดนี้ ถึงฉะบับสิ้นปีแล้ว หวังว่าท่านที่มีใจกรุณา จะได้ร่วมมือให้กิจการเผยแพร่วรรณของคณะธรรมทานคงดำรงไปได้สืบไป. หนังสือพิมพ์ของเราไม่มีค่าแจ้งความของห้างร้าน ไม่ได้รับเงินอุดหนุนจากรัฐบาลเหมือนหนังสือพิมพ์ทางราชการ เช่นกสิกร, วิทยาศาสตร์, เป็นต้น; ทั้งสำนักงานอยู่ห่างจากกรุงเทพฯ ค่าทัพสัมภาระที่ใช้ในการพิมพ์ เช่นกระดาษ เป็นต้น ย่อมมีเสให้ยุ่งแรงกว่าธรรมดา การเงินจึงจำกัด จำเขี่ย และต้องได้รับความกรุณาร่วมมือจาก “พี่น้องในทางธรรม” ทุกๆ คน จึงจะดำเนินกิจการอันนี้ไปได้. ส่วนการที่ขอความร่วมมือก็คือ “ขอได้โปรดส่ง “ถ้วยชาม” คืนไปใส่ใหม่จนครบ และเรียบร้อยด้วยเสมอ.” และบัดนี้ก็ถึงรอบสิ้นปีแล้ว.

๔. เรื่องอรรถา อนัตตา ของท่านที่ส่งไปทุกๆ ท่าน เราได้รับแล้ว ด้วยความขอบคุณยิ่งเสมอ. แต่มีของบางท่านหลายท่าน ที่เราไม่อาจนำลงเพราะถ้อยคำรุนแรงเกินควร. ขอได้โปรดทราบและเห็นความจำเป็นอันนี้ด้วย. แต่อย่างไรก็ตาม, เรายังคงเอาไว้เลือกเก็บเหตุผลบางตอนของท่าน ขึ้นพิจารณาตามที่ควรเสมอ. จึงไม่ส่งคืนมายังท่านผู้เป็นเจ้าของเรื่อง. ได้เลือกนำลงเฉพาะที่สุภาพและสมควรมาตามลำดับๆ. และเราจะหมายเหตุในวงเหลี่ยมใต้เรื่องให้ทราบก่อนเสมอว่า เรื่องนั้นเป็นอรรถาที่หรืออนัตตาที่.

๕. มีผู้ส่งปัญหาต่างๆ ไปเป็นจำนวนมากมาย เหลือที่จะตอบลงในหนังสือเล่มนี้เล่มเดียวได้ จึงต้องวางระเบียบว่า จะตอบตามลำดับก่อนหลังหรือที่จำเป็นก่อน. และถ้าหากมีรายที่ไม่ได้ตอบ ก็โปรดทราบว่าเพราะไม่สมควรจะตอบเปิดเผยในที่นี้ (ตามที่ท่านขอร้องไป), เนื่องจากคำตอบนั้นๆ จะไปกระทบกระทั่งชนบางพวกเข้า โดยที่จะหลีกเลี่ยงไม่ได้ จะเกิดปั่นป่วนไปโดยใช่เหตุเพราะเราจะทำคนทุกๆ คนให้ฉลาด หรือลืมหัดพร้อมกันหมดในคราวเดียวไม่ได้ ต้องรอไว้ให้การศึกษาเจริญพอควรเสียก่อน การศึกษาเท่านั้น

จะแก้ได้ในเรื่องนี้. ฉะนั้น ในกรณีเช่นนี้ ขอให้เราร่วมมือกันส่งเสริมการศึกษาไปพลาง ก่อนเถิด.

๖. เรื่องอิตาลีกับอนัตตานันท์ เราก็ได้รับมากด้วยกัน, เลื่อนนำลงแต่ที่แปลก และไม่ซ้ำกับที่เคยลงไปแล้ว. โปรดทราบว่าแม้จะนำลงทั้งสองฝ่าย และบางครั้งมีที่แปลกหรือนำซ้ำ คือมีตัวเราแต่มีชื่ออิตาลีดังนี้ก็มิ ขอให้ฟังไว้เป็นเครื่องเทียบเคียง และหยั่งทราบระดับความรู้ความคิดของนักคิด แล้วตัดสินเอาเองก็แล้วกัน. คณะบรรณาธิการไม่จำเป็นจะต้องแสดงความเห็นพ้องกับฝ่ายไหน ในเรื่องนี้. และเมื่อผู้ใดในคณะบรรณาธิการเอง จะมีความเห็นอย่างไร ก็จะได้เขียนปนมติเอกฉันท์เฉพาะตนเป็นคนๆ ไปต่างหาก. มติส่วนรวมของผู้อ่านทุกๆ ท่านในชั้นสุดท้าย จะมีเป็นอย่างไรนั้น หวังว่าคงทราบกันได้ ในเมื่อมีการเสนอมติของต่างฝ่าย ต่อมหาชน มากพอแล้ว, ซึ่งหวังว่าคงจะตกอยู่ในราวปลายปีหน้า. ระหว่างนี้ ขอให้ช่วยกันอ่านและพิจารณาโดยละเอียดไปพลาง. ทั้งบางที่อาจมีการโหวตคะแนนเสียงก็ได้ ในเมื่อเห็นร่วมกันเช่นนั้น.

๗. ปฤศนาโคลงทนายในฉบับนี้เป็นครั้งที่สอง. ขอเชิญท่านคิดสืบไปพลางๆ. ส่วนคำเฉลยของครั้งที่หนึ่งนั้น เราได้รับไว้แล้วหลายราย แต่จะได้พิจารณาและนำลงในฉบับหลัง, ด้วยเหตุว่า ผู้คิดจะได้มีโอกาสคิดหรือค้นคว้าแบบแผนได้นาน. ขอเปรยไว้ในที่นี้สักเล็กน้อยว่า ปัญหาเช่นนี้ ไม่ยากอะไร เป็นเรื่องของการปฏิบัติธรรมตามธรรมดา และโดยมากมักจะตั้งต้นแต่ต่ำไปจนถึงสูงที่สุดเสมอ. เช่นถ้าเป็นบุคคล ก็ต้องตั้งแต่ผู้ไม่รู้ขึ้นไปจนถึงพระอรหันต์, ถ้าเป็นธรรม ก็ตั้งแต่ความเพียร ไปจนถึงมรรคผลนิพพาน.

โพธิ์พุทธชุตระ

มหาสถูปศิลา โพธิ์พุทธชุตระ (หรือชุตติ โบโรตวรตามเสียงพื้นเมือง) คือพุทธสถูปโบราณแห่งเมืองโจกจากากาตา, ในเกาะชวา ซึ่งสร้างโดยชาวอินเดีย, ตัวอิฐลาคสลัก ประกอบกันเข้า. ตอนล่างรูปสี่เหลี่ยมมี ๔ ชั้น, ตอนบนรูปกลม ๓ ชั้น ซึ่งแต่ละชั้นมีเจดีย์โปร่งและกลวง รูปประสังข์คว่ำ เรียงรายอยู่โดยรอบรวม ๙๖ องค์, ภายในมีพระพุทธรูปขนาดใหญ่อยู่ทุกองค์, ดูคล้ายกับอยู่ในฝาครอบ, (ตั้งรูปที่ลงแล้วในเล่มที่แล้วมา). ตามกำแพงของฐานชั้นหนึ่งๆ ประกอบด้วยภาพศิลาสลักอย่างจิตรกรรม เป็นรูปเรื่องชาดกบ้าง, พุทธประวัติ, रामเกียรติ และอื่นๆ เช่นภาพเรือ อันหมายถึงเครื่องมีอู่ข้ามสังสารวัฏบ้าง. (มหาสถูปนี้อยู่บนเขาหินซึ่งล้อมด้วยท้องนาและไร่อ้อย, เพราะมีพระพุทธรูปมากที่สุดจึงทำให้ได้นามว่า “Javanese Shrine of many Buddhas.”)

พุทธศาสนา ของ ญี่ปุ่น

ร.ท. โปรย วิเชียรภักดี ได้ให้หนังสือว่าด้วยประเทศญี่ปุ่น แก่ห้องสมุด คณะธรรมทานหลายเล่มด้วยกัน. มีเล่มหนึ่งกล่าวด้วยพุทธศาสนา ชื่อว่า Outline of Japanese Buddhism เรียบเรียงและพิมพ์โฆษณาโดย The International Buddhist Society ในโตเกียว เนื่องจากความขอร้องของ นิภายพุทธศาสนาในญี่ปุ่นทุกๆ นิภาย. หนังสือเล่มนี้ จึงเป็นหนังสือที่ควรอ่านอย่างยิ่ง เพราะพรรณนาไปตามสภาพที่เป็นมาอย่างไร และตามที่เป็นจริง ไม่เข้าไม่ออกกับนิภายไหน. ความเปนมหาอำนาจของญี่ปุ่นนั้น บางส่วนเกี่ยวเนื่องมาจากพุทธศาสนาอย่างไร เราจะทราบได้จากเรื่องนี้. คณะเราจึงจัดให้แปลลงในหน้ากระดาษของเรา, และขอขอบคุณ ร.ท. โปรยไว้ในที่นี้ แทนในนามผู้อ่านของเราอีกด้วย. แปลโดย สาสนศิริ, ภายใต้ความควบคุม ของ “พุทธโลกาภรณ์จิตต์” -- คณะบรรณาธิการ.

บทที่ ๑

ญี่ปุ่น กับ พุทธศาสนา

[๑] พระศากยมุนี พุทธเจ้า

ผู้สถาปนาพระพุทธศาสนานั้น คือสมเด็จพระศากยมุนีพุทธเจ้า ซึ่งอุบัติขึ้นในโลกนี้เมื่อประมาณ ๒๕๐๐ ปีมาแล้ว ในฐานะเป็นเจ้าชายแห่งกรุงกบิลพัสดุราชธานีแห่งอาณาจักรอันมีนามอย่างเดียวกัน ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของจังหวัดพาราณสี [Benares] ในปัจจุบันนี้. คำว่า “ศากยะ” เป็นนามแห่งชาติพันธุ์ (คือเชื้อชาติแห่งบรรพบุรุษ) ของพระองค์. ส่วนคำว่า “โคตมะ” เป็นชื่อแห่งวงศ์สกุล, “สิทธารถ” เป็นพระนามซึ่งเขานานให้แก่พระองค์เมื่อยัง

ทรงพระเยาว์. พระชนนีสิ้นพระชนม์เสียในเวลาอันใกล้เคียงกันกับการประสูติของพระองค์ จึงพระเจ้านำน้ำได้เลี้ยงพระองค์สืบมา. พระองค์ผ่านความเป็นเด็กและวัยหนุ่มมาในท่ามกลางแห่งความหิวหยาบเพื่อ เช่นเดียวกับเจ้านายในอินเดียสมัยนั้นจะพึงมีได้. ขณะเมื่อพระชนมายุได้ ๑๗ พรรษา^๑ พระองค์ได้ทรงสมรสกับเจ้าหญิงโยโสธรา ราชธิดาแห่งพระราชประเทศใกล้เคียง. แต่ต่อมาพระองค์ทรงสลดพระทัย เนื่องจากความจริงได้ปรากฏแก่พระองค์ว่า ความเป็นมนุษย์นั้น ตกอยู่ภายใต้อำนาจของความทุกข์ ๔ ประการ : ความเกิด ความแก่ ความเจ็บ และความตาย. โดยทรงมุ่งหวังเพื่อพบทางแห่งความรอดพ้นจากปวงทุกข์เหล่านี้ พระองค์, เมื่อพระชนมายุ ๒๙ พรรษา ได้ทรงสละตพระชายา โอรส และสิ่งอื่นๆ ซึ่งพระองค์มี. ทรงสมาทานอนาคาริกชีพ [homeless life] แล้วทรงจาริกแสวงหาปราชญ์ ผู้มีชื่อเสียง และขอคำสั่งสอนจากท่านนั้นๆ ทุกๆ คนโดยลำดับ.

ศาสนาซึ่งมีอิทธิพลที่สุดในอินเดียสมัยนั้น คือศาสนาพราหมณ์. มันเกิดขึ้นอย่างไร ? มีลักษณะในตัวอย่างไร ?

ที่ตั้งขึ้นแห่งอารยธรรมอินเดีย นั้น คือปัญจาปรัฐ (Punjab) อันเป็นที่ซึ่งพวกอารยันได้อพยพจากตะวันตกเข้ามาตั้งอยู่ในระหว่าง ๒๐๐๐ กับ ๑๕๐๐ ปีก่อนคริสตศักราช. พวกอารยันเหล่านั้นเคลื่อนเข้าไปที่ละน้อยๆ สู่ใจกลางแห่งประเทศอินเดีย อันเป็นที่ซึ่งพวกเขาได้รื้อยกรองคัมภีร์พระเวท ซึ่งเปนวรรณคดีทางศาสนาอย่างประเสริฐ ปรากฏขึ้นเป็นยุคแรกแห่งอารยธรรมอินเดียสมัยกลาง. เขาเหล่านั้นได้นับถือธรรมชาติหรืออำนาจแห่งธรรมชาติว่าเปนพระเจ้า. ในการนับถือและการสวดอ้อนวอนขอความคุ้มครองนั้น

๑. ผิดกับไทยเรา ๑ พรรษา.

เขาร้องเพลงสรรเสริญพระผู้เป็นเจ้าทั้งหลาย และคัมภีร์พระเวททั้งหมด ก็คือ ชุมนุสแห่งบทเพลงเหล่านั้นนั่นเอง. ต่อมาในการสมาคมและการศาสนาของ พวกเขาได้สับสนปะปนกันยิ่งขึ้นและเปลี่ยนไป ทั้งจำนวนเทวดาซึ่งเขานับถือ นั้นๆ ก็เปลี่ยนตามไปด้วย. ในจำนวนเทวดาที่เขานับถือกันอย่างแน่นแฟ้น คือ : พระอาทิตย์ พระพรหม พระอินทร์ และพระวรุณ ฯลฯ ซึ่งได้รับความนับถือโดยเฉพะจากประชาชน. ต่อมาความคิดทางศาสนาค่อยลึกซึ้งๆ จนเกิดมีลัทธิเชื่อว่า วิญญาณเปลี่ยนร่าง และลัทธิเห็นชีวิตเปนของชั่วคราว [Transmigration and Pessimism]. ในขณะเดียวกันนั้น พิธีทางศาสนา ก็พื้นเฟือ และถ่อมมันยึดมันกันยิ่งขึ้น. และเปนธรรมดา พิธีซึ่งได้รับมอบกัน มาพร้อมทั้งคำอธิบายกำกับของมันเท่านั้น ที่จะเปนพิธีซึ่งมหาชนคิดว่าอาจ หรือควรทำ. คัมภีร์พราหมณ์และคัมภีร์อุปนิษัท เปนคัมภีร์ทางศาสนาที่ เก่าแก่ ๒ คัมภีร์ ซึ่งพวกเขาใช้ในการศึกษาและปฏิบัติ. เทวดา ลัทธิความ เชื่อถือ พิธีและคัมภีร์ศักดิ์สิทธิ์เหล่านี้เอง เมื่อรวมกันเข้าก็เกิดเปนศาสนา พราหมณ์ขึ้น.

ในอินเดียโบราณ ระเบียบทางสมาคมได้มีมานานแล้ว คือ : พวก พราหมณ์หรือพวกนักบวช ถือกันว่าเป็นชั้นสูงสุด พวกกษัตริย์หรือพวกราช- บุตรรวมทั้งทหาร ซึ่งเป็นนักรบของชาติหรือทำหน้าที่ทางการเมือง เปนชั้น รองลงมา. พวกไวยศยะคือสามัญเปนชั้นที่สาม ชั้นที่สี่ซึ่งเป็นชั้นต่ำที่สุดได้ แก่พวกศูทร เปนพวกทาสที่รบมาได้. การตั้งลัทธิที่ถือชั้นวรรณะนี้ขึ้นเปน ผลดีแก่พราหมณ์ ในการที่จะบังคับบัญชาประชาชนตามความพอใจของตน. พวกนักบวชได้ออกความคิดความเห็น แก่ไขกิจการทางฝ่ายศาสนาให้เจริญ งอกงาม ซึ่งเป็นหน้าที่อย่างหนึ่งของเขา. แต่มีแนวคิดที่ยังเหลืออยู่ ตัวอย่างเช่น ที่เขาสอนว่าการบำเพ็ญตะบะทรมาณภายในชาตินี้ทางเดียวเท่านั้น

ที่จะทำให้คนลุดถึงวิมุติ คือความรอดพ้นจากปวงทุกข์. ระเบียบเช่นนี้สมัยนั้นเป็นการทำศาสนา ซึ่งเกี่ยวข้องกันอยู่กับประชาคมอย่างใกล้ชิด ให้ดูเป็นของใหม่ขึ้น.

เพราะเหตุนี้เอง เจ้าชายศากยะหนุ่มจึงยอมสละตนจากโลก แลยอมครองชีพทางฝ่ายศาสนา ซึ่งกำลังต้องการความปรับปรุงอย่างใหญ่หลวง. อย่างไรก็ตามการปรับปรุงนั้น ยังไม่มีใครใดสามารถทำได้ดีจนเป็นที่พอใจของปวงประชาคมทั่ว ๆ ไป พร้อมทั้งในวงศาสนาด้วย.

หลังจากการค้นคว้าอย่างแรงกล้าที่ตำบลพุกุทธคยาเดี่ยวนี พระองค์ได้ลุผลสำเร็จในการค้นพบหนทางแห่งวิมุติอันใหญ่หลวง เพื่อความรอดพ้นของมนุษยชาติ หรือปวงสัตว์ผู้มีความรู้อันสมบูรณ์ตามที่ควรจะเป็น. นั้นได้แก่การที่พระองค์ได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า คือบุคคลผู้ที่มีวิปัสสนาญาณอันสมบูรณ์. คำสั่งสอนของพระองค์ได้ปฏิเสธลัทธิของศาสนาพราหมณ์ คือพิธีต่าง ๆ การบำเพ็ญตะบะทรมานกาย และระเบียบแห่งการแบ่งชั้นวรรณะ. ทุกๆ คนที่เกิดมามีอ้อมเสมอกันโดยธรรมชาติ ถ้าเขาเพิกถอนความเห็นแก่ตัวเสียได้แล้ว ดำเนินมาตามมรรควิธีที่ถูกต้อง อาจะสลัดความทุกข์ทั้งมวลูที่ทิ้งเสียได้ และจะลุดถึงความตรัสรู้อันสมบูรณ์. ต่อจากนั้นมาเป็นเวลาหลายปี พระองค์ได้เสด็จไปในแคว้นต่างๆ พลังประกาศศาสนาใหม่นี้ และได้ปรินิพพานที่เมืองกุสินาคระ เมื่อพระชนมายุได้ ๘๐ พรรษา.

[๒] การขยายตัวของพุทธศาสนา

ศาสนาใหม่นี้ เป็นศาสนาที่ตรงกับความต้องการของประชาคมในอินเดียสมัยนั้น ได้เป็นศาสนาที่ขยายตัวแพร่หลายออกไปโดยเร็วที่สุด. เมื่อ

ประมาณ ๒๐๐ ปี ภายหลังจากปริณิพพานของพระพุทธองค์ ได้แผ่ไปถึงแคว้นต่างๆ แห่งลุ่มน้ำสินธุ^๑ ทางทิศตะวันตก [แห่งอินเดีย] และตลอดแถบฝั่งทะเลทางทิศตะวันออก. เมื่อมันได้แพร่หลายกว้างออกไปจนตลอดดินแดนแถบภูเขาหิมาลัยลงมาถึงเกาะลังกา ซึ่งดินแดนเหล่านี้เป็นเหมือนท่อธารน้ำพุแห่งพุทธศาสนาของพวกนิกายฝ่ายใต้ แล้วมันก็ไหลไปสู่พม่าและสยาม. ตลอดเวลาเหล่านี้ปรากฏว่า ภิกษุแห่งพุทธศาสนาได้มีอยู่ทั่วไป ในประเทศซีเรีย ประเทศอียิปต์และอาณาจักรเมลิโดเนีย กำลังง่วนอยู่กับงานธรรมทูต [missionary works]. และต่อมาในศตวรรษที่ ๑ แห่งคริสตศักราช นักบวชเหล่านี้ปรากฏว่ามีอยู่ทั่วๆ ไปถึงใจกลางแห่งเอเชีย [คือ ไซบีเรีย] และประเทศจีน.

พุทธศาสนาเข้าไปสู่ประเทศจีน โดยอาศัยงานธรรมทูต ของพวกภิกษุเหล่านี้. แต่เพิ่งได้เริ่มศึกษากันอย่างจริงจัง ฉะเพาะเมื่อตอนต้นๆ แห่งศตวรรษที่ ๕ เท่านั้น และมันเจริญรุ่งเรืองที่สุดในระหว่างปลายศตวรรษที่ ๖ จนถึงกลางศตวรรษที่ ๘. ในระยะนี้กล่าวได้ว่าความเจริญแห่งคำสั่งสอนทางพุทธศาสนาในประเทศจีน ได้ขึ้นถึงขีดสุด. พุทธศาสนาในประเทศจีน แม้ได้แบ่งออกเป็นนิกายถึง ๑๓ นิกายก็จริง แต่มีประเทศใหญ่ๆ เพียงสองประเภทเท่านั้น คือ : พุทธศาสนาชนิดที่เกิดและเจริญขึ้นในอินเดียแล้ว ภายหลังจากได้ถูกนำมาประดิษฐานในประเทศจีน และยังคงตรงกับที่เปนมามากแล้วในอินเดียทุกๆ ประการ นี้ประการหนึ่ง; อีกประเภทหนึ่งคือ : พุทธศาสนาที่ได้ร้อยกรองกันขึ้นใหม่ในประเทศจีนเอง. ในบรรดานิกายทั้ง ๑๓ นั้น :—

๑. คือภาคตะวันตกของอินเดีย อันเปนมณฑลปัญจาบ, ราชปุตนระ และสินธุในปัจจุบันนี้.

นิกาย	พินดอน	[Bindon]	หรือ	อภิธรรม
„	โชยชิตสุ	[Jojitsu]	”	สัตยาสิทธิ
”	ซานรอน	[Sanron]	”	มัชยามิกะ
”	ชินรอน,	โชรอนและฮอสโซ	[Jinron, Shoron and Hosso]	หรือ วิชฌาณมาตรา

๖ นิกายเหล่านี้ ต่างนิกายต่างมีศาสตร์ หรือเรื่องที่สั่งสอนของตัวเอง โดยเฉพาะ และข้อความเหล่านี้ร้อยกรองโดยอาจารย์ผู้เปนนิกายปรัชญาเมธี ชาวอินเดีย. ในนิกายเหล่านี้เรียกได้ว่า นิกายอินเดียเดิม. อีกฝ่ายหนึ่งคือ :—

นิกาย	ริตสุ	[Ritsu]	หรือ	วินยะ
”	นีฮาน	[Nehan]	”	นิรวานะ
”	โชยโด	[Jodo]	”	สุชาวดี
”	เซน	[Zen]	”	ธยานะ [ฌาน]
”	เท็นดาย,	กิงอน	[Tendai, Kigon]	หรือ อวตังสกะ
”	ชินงอน	[Shingon]	หรือ	ตันตระ

ซึ่งโดยมากมีสูตรแลวินัยสำหรับผู้บำเพ็ญกิจโดยลำดับๆ. และเพราะนิกายเหล่านี้ตั้งขึ้น เมื่อสูตรและวินัยเหล่านี้ได้ถูกถ่ายทอดออกเป็นภาษาจีนแล้ว จึงควรพูดว่าเป็นจีน มากกว่าอินเดีย. แบบแผนต่างๆ ของพุทธศาสนาอย่างจีน หรือของพุทธนิกายที่ก่อกำเนิดขึ้นในประเทศจีนนี้ ถูกพ่วงท้ายไปด้วยแบบแผนต่างๆ แห่งอารยธรรมจีน ซึ่งคลุกเคล้าไปด้วยกัน. ทั้งสองอย่างได้ถูกนำไปเผยแพร่ตามประเทศต่างๆ ซึ่งในวงที่อาจจะนำไปได้. และในการคลุกเคล้ากันนี้ไม่จำเป็นต้องกล่าวก็ได้ ว่าพุทธศาสนานำหน้า.

[๓] อาการที่พุทธศาสนาเข้ามาสู่ประเทศญี่ปุ่น

พุทธศาสนาเข้ามาสู่ประเทศญี่ปุ่นเมื่อกลางศตวรรษที่ ๖ ถึงแม้ว่าสมัยนั้นการสังคมของชนชาติญี่ปุ่น จะตกอยู่ในระดับที่ต่ำต้อยก็ตาม แต่ในระยะตั้งแต่กลางศตวรรษที่ ๖ จนถึงต้นๆ แห่งศตวรรษที่ ๗ มันเป็นสังคมชนิดที่จัดขึ้นเพื่อชาติ. สมาคมที่มีรูปเป็นไปเพื่อชาติชนิดนี้ ย่อมมีศาสนาต่างๆ เป็นหลักสำคัญโดยเฉพะะของมันด้วย. ชนชาตินี้ เมื่อვნอนอยู่อย่างใกล้ชิดกับการวางแผนการของสมาคม ได้พยายามเพื่อวางแผนการที่จะป้องกันตัวเองต่อต้านชนชาติอื่นๆ ด้วยลักษณะอันน่ากลัว ซึ่งเป็นลักษณะที่เขามีอยู่. และอีกอย่างหนึ่ง ตามธรรมเนียมแห่งชาติ ย่อมช่วยให้หัวหน้าของเขาดำเนินงานไปได้สำเร็จ ภายใต้คำบงการและหลักการจัดการปกครองของหัวหน้า. แต่สมาคมแห่งชาติ ซึ่งรวมเรใกล้จะล้มไปด้วยกันกับศาสนาประจำตัว ย่อมต้องการบุคคลวิเศษสักคนหนึ่ง ซึ่งอาจอำนวยผลอันเป็นที่พอใจอย่างที่ชาวโลกต้องการแก่เขา, เพราะว่าขณะนั้น การแตกแยกภายในชาติเป็นสิ่งที่ต้องระมัดระวังอย่างมาก และการเป็นอยู่ของผู้เป็นหัวหน้าพร้อมทั้งญาติสนิทของเขา ก็จะต้องแตกต่างกับความเป็นอยู่ของทวยชนอย่างเด็ดขาด. มันเป็นธรรมดาเหลือเกินที่ว่า ความเกิดขึ้นของพวกที่จัดว่าเป็นชั้นสูง ซึ่งความรู้สึกของประชาชนก็รู้สึกว่าจะสูงพิเศษ แตกต่างกับที่เคยเป็นมาแล้วจริงๆ นั้น, ย่อมทำให้เกิดความจำเป็นที่จะต้องมีความใหม่. และดังนั้นศาสนาอะไรเล่าที่จะเป็นศาสนา ซึ่งสามารถอำนวยผลตามที่ชาวโลกต้องการ แก่พวกเขา? ความสุขกาย ความมีอายุยืน ความสวัสดิ ทรัพย์สมบัติ และชื่อเสียง เหล่านี้ เป็นสิ่งที่ชาวโลกต้องการ; หรือเมื่อกล่าวอีกอย่างหนึ่ง ศาสนาใหม่นี้ ต้องเป็นศาสนาซึ่งอาจส่งเสริมความประเสริฐและความดำเนินสืบไปได้ ของพวกขุนนางชั้นสูง.

ดังนั้นมันจะได้แก่ศาสนาอะไรเล่า ? มันจะต้องเป็นศาสนาที่มีสภาวะ
 คุร้ายหรือน่ารักเล่า ? แน่นอน, ต้องเป็นศาสนาที่มีสภาวะน่ารัก ! ศาสนา
 แห่งชาติ [เท่าที่มีอยู่แล้ว] ได้ขาดสภาวะสำคัญอันนี้. และเพราะฉะนั้น
 เขาทั้งหลายจึงจำต้องมองสายไปยังศาสนาต่างประเทศ เพื่อค้นหา. พุทธ-
 ศาสนาเป็นศาสนาที่เต็มไปด้วยสภาวะที่น่ารัก และตามประวัติศาสตร์อันยืดยาว
 ของมันในประเทศอินเดียและประเทศจีน ย่อมแสดงว่าพุทธศาสนาประกอบด้วย
 คุณสมบัติเหล่านี้อย่างเหลือเฟือ ซึ่งพวกขุนนางสมัยนั้นต้องการ. เพราะฉะนั้น
 พุทธศาสนาจึงกลายเป็นศาสนาที่พวกเขาประสงค์ ภายใต้วงการสนอง
 ความปรารถนาของสมาคมในประเทศนี้ ในสมัยกลางแห่งศตวรรษที่ ๖

แต่ว่าพวกขุนนางแห่งสมัยนั้น ออกจะเป็นตำแหน่งชั่วคราวซึ่งชั่วคราว ทั้งจะ
 ต้องรับผิดชอบในการปรับปรุงตัวเองอยู่ในวงราชการ. พุทธศาสนาซึ่งได้
 รับการสนับสนุนจากชนชั้นสูงเหล่านั้น จึงเป็นศาสนาที่ยังไม่เด่นแท้. มันควร
 จะกล่าวได้ว่า ก่อนที่จะรุ่งเรืองเป็นศาสนาแห่งพวกขุนนางชั้นสูง พุทธศาสนา
 เป็นเพียงศาสนาพื้นๆ ของชาติ; เพราะฉะนั้น จะกล่าวโดยย่อถึงลักษณะ
 สำคัญของมันสักสองสามอย่าง. ลักษณะที่ควรสังเกตอย่างแรกคือ :—
 ข้อซึ่งในสมัยนั้น โบสถ์วิหารเกือบทั้งหมดพวกขุนนางสร้างขึ้น และใช้
 สำหรับการสวดอธิษฐานเพื่อความสูง และความดำเนินไปได้แห่งชีวิตของพวกเขา
 พระพุทธรูปก็เช่นเดียวกับโบสถ์และวิหาร. มันเป็นความจริงว่า ตาม
 ความมุ่งหมายแห่งความเชื่อของเขานั้น เขานับถือซากะหรือพระศากยมุนี,
 ยะกุชิหรือพระโกลัสชยะคุรุ^๑ แกนนอนหรือพระไมเตรยะ [พระเมตไตรย]
 ชีเต็นโน หรือพระมหากตุโลกบาลทั้ง ๔. แต่เรื่องที่ต้องประสงค์ไม่ได้

๑. พระโกลัสชยะคุรุเป็นพระพุทธเจ้า, อวโลกิตศวระ เป็นโพธิสัตว์ผู้รักษาศาสนาของ
 พระพุทธเจ้า, พระเมตไตรย คือพระพุทธเจ้าในอนาคต -- ผู้แปล

อยู่ที่ว่าสภาพอันแท้จริงแห่งบุคคลอันประเสริฐ เหล่านี้จะเป็เช่นไร แต่อยู่ที่แง่ความคิดว่า ทำไมบุคคลเหล่านี้จึงถูกเขาสักการะกันตลอดเวลานั้นๆ. นั่นคือเขาบูชาพระศากยมุนีกัน เพื่อความปราศจากโรคหรือความมีอายุยืน บูชาพระโกลัสซยะคุรุเพื่อความไม่มีโรค, พระอโลกิตศวระเพื่อขับไล่เสนียดจัญไร. ในบรรดาสูตรทั้งหลาย กอนโกมโยกโย [Konkomyokyo] หรือสุวรรณ-ประภาสสูตร, ฮอกเกกโย [Hokkokyo] หรือสัทธรรมะปุณทริกะสูตร, นินโนฮันยะกโย [Ninnohanyakyo] ยกุชิกโย [Yakushikyo] หรือโกลัสซยะคุรุ—ปुरुวประณิธานะ เหล่านี้ เป็สูตรที่สวดกันอยู่อย่างแพร่หลายที่สุด แต่สูตรเหล่านี้ ตามธรรมดาสวดกันเพื่ออธิษฐานความสุข ความอายุยืน หรือบำบัดเสียซึ่งความไข้เจ็บ ตรงตามเรื่องราวที่เกี่ยวกับรูปปฏิมาแห่งพระเป็เจ้าเหล่านั้น. ดังนั้น, พุทธศาสนาในสมัยเมื่อแผ่เข้าไปสู่ประเทศนี้ จึงเป็ศาสนาที่เหมาะสมกับคนทั่วไป ตรงตามเจตนา, สามารถอำนวยผลซึ่งพวกขุนนางต้องการ เป็การตอบแทนในการสวดอ้อนวอนของเขา. แต่ต่อมาไม่นานมองเห็นได้ว่า มันได้กลายเป็นรากฐานแห่งอารยธรรมญี่ปุ่น. นี้กล่าวตามอรรถาธิบายของเจ้าชาย โชโตกุ.^๑

จบบทที่ ๑

๑. เจ้าชายโชโตกุ Prince Shotoku, เป็เจ้าที่เป็รองปราชญ์องค์หนึ่งของญี่ปุ่น, เกี่ยวข้องใกล้ชิดกับพุทธศาสนา จนถึงกับมีการขนานนามกันว่า “อโคกราชแห่งญี่ปุ่น” ดังจะได้กล่าวในบทต่อไป --ผู้แปล.

ปฤศนาโคลงทนาย

เปนปัญหาเกี่ยวกับความหลงและความฉลาดของหมู่สัตว์, ในพระไตรปิฎกที่น่าคิด !

ครั้งที่ ๒ เรื่อง “เนื้อหน้าบึง”

มีบึงใหญ่หนึ่งนั้น
เปนที่ เนื้อพากัน
มีบุรุษ หนึ่งอาธรรม
โดยปิดทางปลอด, ช้า

เขาเปิดทางร้าย ให้
เนื้อหุ้ม จัดไว้ชวน
นางเนื้อ จัดไว้ชวน
เขาฆ่า หอนกูกอ

เกิดมี บุรุษผู้
หวังสวัสดิ์ ปิดทางกลี
เปิดทาง ปลอดไพร
เนื้อซึ่ง หลอกล่อเนื้อ

บัดดล ฝูงเนื้อปลอด
เพ็ญสวัสดิ์ พอกพูนการ
กระทั่ง ลูกเหลนหลาน
คิดเถิด! ปฤศ — นาเกื้อ

อัครรย์
ดื่มน้ำ
คิดฆ่า เนื้อแล
สกัดให้ เนื้อเห.

เนื้อหวน ลงแล
แม่เนื้อ
เนื้อหุ้ม
เกือบลิ้นฝูงสมัน.

หวังดี
จิตต์เกื้อ
แก้สัตว์
ขจัดลิ้นหอนเห็น

ภัยพาน
สืบเชื้อ
มีสุข.
แก้ข้างคติธรรม.

๑. บึงใหญ่ ?
๒. ฝูงเนื้อที่ดื่มน้ำ ?
๓. บุรุษผู้คิดฆ่า ?
๔. ปิดทางปลอด ?
๕. เปิดทางร้าย ?
๖. เนื้อล่อตัวผู้ ?
๗. เนื้อล่อตัวเมีย ?
๘. เนื้ออวดวาย ?
๙. บุรุษผู้เมตตา ?
๑๐. ปิดทางร้าย ?
๑๑. เปิดทางปลอด ?
๑๒. กำจัดเนื้อล่อหมด ?

๑๓. ฝูงเนื้อเปนสุข ?

ขอเชิญ ท่านขบข้อ
เรียงอย่าง ทางด้านขวา
สืบสามอย่าง วางหลั่นมา
ได้แก่อะไร ? ได้ —

ปฤศนา
ระบุไว้ สืบสามอย่าง
จนสุด เหล่านี้ ได้แก่อะไรเอ๋ย ?
โปรดซื้อรรรถแถลง.

(เชิญท่านผู้ใคร่จะเข้าใจรรรถอันลึกซึ้งด้วยตนเองทุกท่าน คิดและตอบปัญหาว่า
ของทั้ง ๑๓ อย่างนั้นได้แก่อะไร แล้วส่งคำตอบไปลงสู่กันฟัง. ท่านจะเรียง
คำตอบเป็นร้อยแก้วธรรมดาาก็ได้ หรือจะแต่งเป็นโคลงกลอนก็ยิ่งดี. ถ้าคนเดียว
คิดไม่สะดวก รวมหลายคนคิดเป็นพวก ก็คงสนุกแน่. --สิริวิลาส)

ซากศพ

ซากเอ๋ย ซากศพ
เช่นชาวบ้าน บางระจัน ชันรำบาญ
ไม่เช่นนั้น ท่านกวี เช่นศรีปราชญ์
หรือผู้กู้ บ้านเมือง เรื่องปัญญา

อาจเป็นซาก นักรบ ผู้กล้าหาญ
กับหมุ่มมาน มาประทุษ อยุรยา,
นอนอนาถ เล่ห์ใ้ ไร่ภาษา
อาจจะมา นอนจม ถมดินเอย.

กะฐินวัดไทยในปีนัง

กรมพระยาดำรงฯ เสด็จเป็นประธาน และมี
ภิกษุจากกรุงเทพฯ เดินทางไปร่วมงานด้วย

วัดศรีสว่างอารมณ์ ณะตำบลถนนเปร์ค เมืองปีนัง ได้เป็นที่ชุมนุมแห่งชาวพุทธศาสนิกชนอย่างคับคั่งอีกครั้ง ในวันที่อาทิตย์ที่ ๒๓ เดือนนี้ ญาโณทัยสมาคม (คือสมาคมพระพุทธศาสนาในปีนัง) ได้จัดการทอดกะฐินโดยมีสมเด็จพระยาดำรงฯ เป็นประธาน ในการทำพิธีตามแบบอย่างกะฐินหลวงในกรุงเทพฯ อันนับว่าเป็นตัวอย่างครั้งแรกที่จัดทำขึ้นในเมืองนี้. พระมหาภุชงค์ มิ่งเมือง และพระมหามุข สะอาด ผู้ซึ่งมหาเถรสมาคมแห่งสยาม ได้จัดส่งออกไปฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในปีนัง ตั้งแต่เดือนเมษายนศกนี้ ได้เป็นผู้จัดดำเนินงานโดยถูกต้องตามขนบประเพณี แห่งพระพุทธศาสนาโดยแท้จริง บรรดาชนชาวไทยและต่างชาติ อันเป็นพุทธมามกะที่ได้ไปร่วมในการพิธีสำคัญนี้ ต่างขุมขึ้นเบิกบานไปด้วยกุศลทานที่ได้กระทำร่วมกัน มีการถวายภัตตาหาร แต่พระภิกษุที่มาในงานนี้ เป็นต้น.

สมเด็จพระยาดำรงฯ ได้ทรงแสดงปาฐกถาภาษาอังกฤษ ว่าด้วยมูลเดิมของกะฐิน ซึ่งทำความแจ่มแจ้งให้แก่ปวงพุทธศาสนิกชนชาวต่างชาติ เป็นอันมาก.

ในการทอดกะฐินครั้งนี้ ได้มีพระภิกษุไปจากกรุงเทพฯ สมทบด้วยคือ พระภิกษุ ม.ร.ว. ดุษฎีดิศ (โอรส ม.จ. จุลดิศ ดิศกุล) สามเณร ม.ร.ว. วิบูลยดิศ, พระมหาสังวาลย์แห่งวัดเทพศิรินทร์ และพระมหาช่วงแห่งจังหวัดสงขลา รวมทั้งสมภารทุกวัดในเมืองปีนังด้วย. เหตุการณ์ได้ดำเนินไปโดยเรียบร้อยตลอดวันของงานนี้ นายประสิทธิ์ โลหะนันท์ กงสุลและภรรยา ได้ช่วยเป็นธุระอย่างเข้มแข็ง นับเป็นผู้หนึ่งซึ่งจะได้เป็นหลักช่วยการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในเมืองปีนังสืบไป.

จากประชาชาติ ๓๑ ตุลาคม ๘๑.

ชีวิต กับ นิพพาน

เรื่องนี้ออกจะซับซ้อนยุ่งๆ อยู่. ถ้าท่านอ่านครั้งแรกจบไปแล้ว ไม่เข้าใจ แต่ความอยากเข้าใจยังมีอยู่ ขอให้อ่านใหม่ อ่านพลางคิดพลางเล่นๆ ไปคนเดียว ในเวลาเสียบสังกัด เช่นตอนดึกและไม่มีเรื่องรบกวนใจอย่างใด เข้าใจว่า คงเข้าใจได้แน่นอน. แต่จะอย่างไรก็ตาม ขอรับรองว่า การอ่านครั้งที่ ๒-๓-๔ จะต้องเข้าใจ ซึ่งลงไปเป็นลำดับๆ เสมอ. อนึ่ง, ในโอกาสหลัง ข้าพเจ้าจะได้เขียนถึงเรื่อง อัตตา-อนัตตา, ซึ่งมีข้อความบางอย่างคาบเกี่ยวอยู่ในเรื่อง “ชีวิตกับนิพพาน” นี้เป็นอันมาก ถ้าท่านประสงค์จะศึกษาเรื่องอนัตตาอย่างประณีตอีกด้วยแล้ว ขอให้กำหนดใจความในครั้งนีไว้ให้แม่นยำ เป็นข้อๆ ไปด้วย จะง่ายตายในการเข้าใจเรื่องอนัตตา ซึ่งออกจะยุ่งๆ ยิ่งไปกว่านี้อีกแม้ไม่มากก็น้อย -พุทธทาสภิกขุ.

ชีวิตคือดวงไฟที่กำลัง ลุกโพลงอยู่

ชีวิตหรือความเป็นอยู่ (Life or Existence) ของเราท่านทุกคนนั้น เป็นเพียง“ดวงไฟ”ที่กำลังลุกโพลงอยู่; และชั่วขณะที่กำลังลุกโพลงอยู่. ทั้งนี้ มิใช่เป็นการมองชีวิตในด้านร้าย แต่มองในฐานะเป็นความจริง คือมันเหมือนกับดวงไฟนั่นเอง. และการมองตามแนวนี้โดยเฉพะเท่านั้น ที่จะทำคนเราให้ลูถึง “สภาพอันเป็นความหลุดรอดจากปวงทุกข์สำหรับชีวิต,” คือนิพพาน.

ก่อนอื่นทั้งหมด ที่จะพิจารณาให้พบแก่นความจริงอันนี้ เราจะ ต้องรู้จักหลักต่างๆ ไปของไฟตามธรรมดา ให้ครบตามที่จะเป็นหลัก สำหรับการเปรียบเทียบครั้งนี้, เสียก่อน.

ไฟที่ลุกขึ้น ย่อมหมายถึงการที่มีเชื้อเพลิง มีเครื่องเกือกูลอื่นๆ เช่นอากาศเป็นต้น และที่สำคัญที่สุดก็คือ สิ่งที่ทำหน้าที่เป็นผู้จุด, ซึ่งจะเปนบุคคล หรือสัตว์หรือการเคลื่อนไหวของธรรมชาติ อย่างใด อย่างหนึ่งก็ตาม.

ไฟที่กำลังลุกอยู่ ย่อมหมายถึงการที่เชื้อเพลิงยังคงมี เครื่อง เกือกูลทั้งหลายก็ยังคงมี แต่ผู้จุดนั้นไม่จำเป็น คงมีแต่ผู้คอยช่วย เหลือดูแลตามสมควรเท่านั้น.

ไฟที่ดับไม่สนิท เปนเพียงไม่ปรากฏเปลว ย่อมหมายถึงความ แตกแยกกันระหว่างเชื้อ กับผู้ประดับประคองและเครื่องเกือกูลอื่น บางอย่างชั่วคราวเท่านั้น. เมื่อใดสิ่งเหล่านี้กลับสามัคคีกัน ก็ จะ กลับลุกปรากฏขึ้นอีก.

ไฟที่ดับสนิท ย่อมหมายถึงความหมดทั้งเชื้อทั้งเปลว ทั้งความ ร้อน เปนของเย็นสนิทจริงๆ แต่ถ้าถ่านทั้งหลายยังเหลืออยู่ระยะ หนึ่ง. และอีกระยะหนึ่ง ก็คือถ้าถ่านเหล่านั้นดับละเอียดเปน ปริมาณไปอีกต่อหนึ่ง. และสิ่งที่ยังคงเหลืออยู่ตลอดอนันตกาล ก็คือ “สภาพแห่งความดับแล้ว” ของมันนั่นเอง.

ดวงไฟที่เราเห็น จึงเปนแต่เพียงสิ่งที่จรมาปรากฏขึ้นเปนคราวๆ เพราะอำนาจความประชุมพร้อมของสิ่งที่เป็นเหตุเป็นปัจจัย ดังกล่าว แล้วตามอำนาจความหมุนเวียนเท่านั้น จึงเปนสิ่งไม่ใช่ตัวตน หาตัว ตนอะไรของมันมิได้ แม้เปนดวงปรากฏโชติช่วงอยู่อย่างรุ่งโรจน์

เช่นดวงอาทิตย์ก็ดี. ไฟตะเกียงย่อมเป็นเพียงการเผาไหม้ของน้ำมันที่มีอากาศช่วยเหลือเท่านั้น. ไฟฟ้าก็เป็นเพียงปฏิกิริยาที่เกิดขึ้นจากการต้านทานของโลหะที่ใช้เป็นไส้ อันมีต่อการไหลเวียน (Circulation) ของกระแสพิเศษอันหนึ่ง ซึ่งมีขึ้นเพราะมีกำลังอันหนึ่งเข้าไปแซงแซงการหมุนเวียนอันสม่ำเสมอของวิชชुरูป (Electrons) ซึ่งหมุนเวียนอยู่รอบๆ มวลรูป (Proton) เท่านั้น. ความเผาไหม้ที่ดวงไฟ ก็เป็นสิ่งที่เปลี่ยนอยู่อย่างละเอียดถี่บทย่อยๆ กัน แต่ว่ามันเร็วเกินไปจนเราเห็นเป็นดวงไฟนิ่งอยู่. แท้ที่จริงปริมาณหลายแสนหลายล้านทำการเปลี่ยนแปลงทยอยๆ กันอยู่ในที่นั่น เหมือนสายน้ำไหลผ่านไปๆ. ความเผาไหม้ที่ไส้ไฟฟ้าก็ทำนองเดียวกัน. กำลังงานที่เกิดจากเครื่องจักรคือไดนาโมก็ดี หรือจากการแปรทางเคมีในกะบอกแบตเตอรี่ก็ดี ที่เข้าไปแซงแซงปกติภาพของวิชชुरูปนั้น มีเป็นครั้งๆ เป็นระยะทยอยๆ กัน แต่ถี่มากเกินที่จะกำหนดทัน ความลุกและดับทยอยๆ กันตรงที่ไส้ไฟฟ้า จึงตาเราดูติดเป็นอันเดียวกันเสีย เลยเห็นเป็นดวงไฟโชติช่วงอยู่ ซึ่งความจริงมันหลอกลวงนัยตาของเราอย่างมากมาย. ฉะนั้นเราอาจกล่าวได้อย่างสั้นๆ อีกครั้งหนึ่งว่า ดวงไฟที่กำลังลุกอยู่นั้น ก็เป็นเพียงผลนิดๆ อันส่งทยอยกันขึ้นมาโดยเร็ว จากการเคลื่อนไหวแปรปรวนของสิ่งอื่นอีกหลายสิ่ง ที่มาประกอบกันเข้า ซึ่งรวมความว่าเป็นกลุ่มปริมาณกลุ่มหนึ่ง ที่กำลังปั่นป่วนอยู่อย่างแรงเท่านั้น ไม่มีเนื้อหาสาระของความเป็นของสิ่งเดียว หรือหยุดนิ่งแม้แต่น้อย. และเมื่อมันดับ ก็หมายถึงความหยุดของสิ่งที่เคลื่อนไหวไหลเวียนเหล่านั้นเอง.

ดวงไฟคือชีวิตของคนเรา ก็ฉนั้น. ชีวิตหรือความที่เราเป็นอยู่นี้ มันเป็นเพียงความไหลเวียน (Circulation) ของนามธรรม คือ

จิตต์ และการเคลื่อนไหวไปตาม ของร่างกายอันประกอบขึ้นด้วย วัตถุธาตุส่วนย่อยนานาชนิดเท่านั้นเอง. ดวงชีวิตของเราที่กำลัง ลูกโพลงอยู่ ก็คือจิตต์. ตัวจิตต์เฉยๆ นั้น ลูกโพลงอยู่ไม่รู้จักหยุด ตลอดเวลาที่เรายังไม่ตาย. ความลึกลับนี้ ลุกอยู่เงียบๆ อย่างสม่ำเสมอ ในภายใน แม้เมื่อเราหลับ หรือสลบไป, อันเราเรียกตามภาษา ธรรมว่า ฌวังคจิตต์. ฌวังคจิตต์ คือการเกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไป — เกิดขึ้นตั้งอยู่ดับไป — เกิดขึ้นตั้งอยู่ดับไป — ฯลฯ — ของนาม ธรรมชนิดหนึ่ง, ถ้ายิบจนเรารู้สึกว่ามันมีก้อนเดี่ยวดวงเดี่ยวโชติช่วง อยู่. ขอให้นึกถึงความที่ดวงไฟฟ้าพรางตาเราว่า เปนดวงเดี่ยว โชติช่วงอยู่อีกครั้งหนึ่ง ซึ่งที่แท้มันเปนเพียงความไหลผ่านมาเปน ระยะเวลา และเกิดการต้านทานกันเปนระยะๆ ที่ตรงไส้ของมันเท่านั้น เราจะได้รู้จักสิ่งที่เราเรียกกันว่า “ดวงจิตต์” ของเราได้ชัดเจนขึ้นมาก. รวมความว่า ดวงจิตต์ของเรานี้ ก็คือความไหลเวียน (Circulation) ของความ เกิดขึ้น — ตั้งอยู่ — ดับไปเรื่อยๆ ของนามธรรมชนิดหนึ่ง เท่านั้นเอง. ลักษณะอันนี้เปรียบเทียบกับ ความตั้งอยู่ของ ปริมาณอันหนึ่งๆ. คือปริมาณอันหนึ่งๆ แห่งมวลปริมาณที่จะรวมกัน เข้าเปนเนื้อของธาตุอย่างใดอย่างหนึ่งนั้น ทุกๆ ปริมาณ มันประกอบ ด้วยมูลรูป (Proton) ตั้งอยู่เปนศูนย์กลาง และวิชชรูป (Electrons) หมุนอยู่รอบๆ มูลรูปนั้นตามทีว่าง (Vacuum) รอบๆ มูลรูป. ความ มีอยู่แห่งปริมาณอันหนึ่งๆ ต้องหมายถึงความที่ของสามอย่างนี้ยัง สัมพันธ์กันอยู่ และยังมีความหมุนอยู่ในตัวมันเองอย่างสม่ำเสมอ นั้นด้วย. เราลองนึกดูทีหรือว่า ในปริมาณอันหนึ่งๆ ซึ่งมีขนาด เพียงแบ่งแสนเอาหนึ่งของ ๑ นิ้วฟุต (เศษหนึ่งส่วนแสนนิ้วฟุต) ละเอียดเหลือที่กำหนดเห็นด้วยตาเช่นนี้แล้ว ยังประกอบด้วยของ

ถึงสามสิ่ง และมีสิ่งหนึ่งหมุนเวียนอยู่รอบตัวของสิ่งหนึ่งด้วย มัน
 จึงจะยังคงรูปเป็นปริมาณอันหนึ่งได้. ถ้ามันหยุด ปริมาณอันนั้นก็
 ถึงความไม่มีทันที. ฉะนั้น ทำไมกับร่างกายเราซึ่งประกอบขึ้นด้วย
 ปริมาณชนิดนั้น ไม่รู้ว่ากี่ล้านล้านปริมาณเล่า ที่จะไม่เป็นของไหล
 เวียนเช่นเดียวกัน.

ถ้าตามความสันนิษฐานของข้าพเจ้าเวลานี้ ภายหลังจากที่ได้คำนวณดูโดยรอบคอบแล้ว
 อยากสันนิษฐานไว้ที่ก่อนว่า ความลุกขึ้น - ตั้งอยู่ - ดับไป ของภวังคจิตต์นั้น รอบหนึ่ง คง
 จะเท่ากับความหมุนเวียนของวิชขุรูปอบมุลรูปรอบหนึ่ง แห่งปริมาณทุกๆ ปริมาณที่ประกอบ
 กันขึ้นเป็นร่างกายเรา ซึ่งมีอยู่ไม่ทราบว่กี่ล้านๆ ปริมาณก็จริง แต่มันมีรอบแห่งความไหลเวียน
 ภายในตัวมันพร้อมๆ กัน. ชีพจรที่เต้นอยู่ตามอวัยวะเช่นข้อมือข้อเท้า ย่อมเท่าหรือพร้อมกับการ
 การเต้นของหัวใจ เพราะมันสัมพันธ์กับหัวใจโดยตรงฉันใด รอบหนึ่งแห่งความไหลเวียนใน
 ภวังคจิตต์ ย่อมน่าจะเท่ากับรอบหนึ่งแห่งความไหลเวียนในปริมาณในกายเราฉันนั้น
 เพราะกายกับจิตต์สัมพันธ์กันโดยตรง^๑ เหมือนกัน แม้จะไม่ตรงจริงๆ อย่างการเต้นของหัวใจ
 กับการเต้นของชีพจรก็ตาม อย่างไรก็ตามอย่างไรขอฝากผู้รู้ไว้วินิจฉัยสืบไป.

ที่พูดมามากจนเกือบนอกเรื่องไปแล้วเช่นนี้ เพื่อชี้ให้เห็นว่า
ที่เรียกว่า ความตั้งอยู่ หรือมีอยู่ หรือโหลงอยู่ ของสิ่งทั้งหลายบรรดา
ที่เป็นสังขตธรรม (คือสิ่งที่สิ่งอื่นหลายสิ่ง ประกอบกันเข้าแล้วเป็น
ขึ้น) นั้น มันเป็นของหลอกอย่างชัดๆ ! มันเป็นของพรางตาอย่าง
 เรียกว่ามีมายาเหลือเกิน เช่นเดียวกับเราแวงดวงไฟไปมาเร็วๆ ที่สุด
 เราจะเห็นไฟเป็นสายหรือสายไฟไป หรือถ้าแวงเป็นวงกลม ก็เห็น
 ดวงไฟกลมปรากฏขึ้น, แต่ที่แท้ เป็นเพียงไฟดวงเดียวเคลื่อนที่ไปมา
 โดยเร็วจนเราดูเป็นสายเท่านั้น. ไฟก็ตาม ภวังคจิตต์หรือดวงชีวิต
 ก็ตาม เป็นพวกสังขตธรรม ความมีอยู่หรือโหลงอยู่ของมัน จึง
 เป็นของหลอกกลางตาด้วยกัน ฉะนั้น

๑. กายกับจิตต์ หรือภวังคจิตต์กับปริมาณของกายสัมพันธ์กันอย่างไรนั้น มียึดยาวเหลือ
 ที่จะกล่าวในที่นี้ได้.

ที่นี้มาถึงปัญหาที่ว่า ทำไมจิตต์จึงเปลี่ยนตัว คือคิดนึกได้เล่า ในเวลานั้น ดวงชีวิตอยู่ที่ตรงไหน. ในที่นี้ จะเปรียบด้วยความปั่นป่วนของปรมาณูตามเคย. ปรมาณูทุกๆ ปรมาณู ซึ่งมีความไหลเวียนในตัวเองอย่างสม่ำเสมอ นั้น เมื่อมีกำลังงาน (Energy) อันใดอันหนึ่งเข้ามาแทรกแซง ความสม่ำเสมอ นั้น ถูกกระชากให้แปรรูปไปตามควรแก่กำลังงานอันนั้นคราวหนึ่ง แล้วก็กลับคืนสภาพเดิมจนกว่าจะถูกกระชากใหม่ แม้ว่ากำลังกระชากนั้นจะถี่ยิบอย่างไรก็ตาม. เช่นเดียวกับน้ำที่ไหลอยู่เป็นสาย เมื่อเราเอาอะไรไปทวนหรือขวางมันต้องเปลี่ยนรูปไปบ้างเป็นธรรมดา จนกว่าจะยกสิ่งนั้นเสีย, แต่อย่างไรก็ดี การไหลหรือการตันของมันคงมีอยู่นั่นเอง จะเห็นได้ในเมื่อเรายกสิ่งที่ทวนหรือขวางนั้นขึ้นเสีย มันก็ไหลอย่างเดิมนั่นเอง. ความหมุนเวียนอันสม่ำเสมอของภวังคจิตต์ก็ฉนั้น เมื่อใดมีอวิชชนะ^๑ คือแรงงาน (Energy) ใดๆอย่างหนึ่ง ผ่านเข้ามากระชากหรือตัด มันก็แปรรูปไปตามอวิชชนะจิตต์หรือแรงงานอันนั้นชั่วคราวเสร็จแล้วก็กลับรูปเดิมอีก. แรงงานหรืออวิชชนะจิตต์ที่เข้ามาตัดชั่วคราวนั่นเอง คือที่เราเรียกกันว่าความคิดหรือความรู้สึกของจิตต์. ฉะนั้นความคิดหรือความรู้สึก จึงหาใช่เป็นตัวจิตต์ หรือตัวชีวิตอันแท้จริงไม่. ตัวชีวิตที่ไหลอยู่ คือภวังคจิตต์นั่นเอง ได้แก่จิตต์ที่เป็นตัวไหลหรือไหลเวียนอยู่ในตัวเองอย่างไม่ขาดสาย จนตลอดชาติ. ถ้าไม่มีตัวความไหลเวียนอันนี้แล้ว ความคิดหรือความรู้สึกก็เกิดขึ้นไม่ได้ เพราะไม่มีที่ตั้งที่อาศัย เหมือนหนังฉายที่ไม่มีจอหรือสิ่งที่ใช่เป็นจอ. เมื่อความคิดนึกไม่มี การเคลื่อนไหวของกาย

๑. อวิชชนะคือความรู้สึกต่ออารมณ์ที่มากกระทบ ได้เกิดขึ้นเป็นกำลังงาน กระชากภวังคจิตต์ให้ละภาวะปกติ มาทำการรู้สึกอารมณ์นั้นๆ กลายเป็นอวิชชนะจิตต์ไปชั่วคราว. ความรู้สึกอันนี้เป็นสมบัติ Prosperity ของภวังคจิตต์นั่นเอง.

และวาจา ก็มีไม่ได้. นั่นคือการไม่มีชีวิต. หรือถ้าจะเปรียบเทียบอย่างหยาบๆ แต่เข้าใจได้ง่ายกว่า, อีกอย่างหนึ่งก็ได้. ภาวังคจิตต์หรือดวงชีวิตล้วนๆ เปรียบเหมือนเครื่องจักรไอน้ำ หรือเครื่องยนต์ที่ติดเครื่องเตรียมพร้อมอยู่แล้ว แต่ยังมีได้ผลักคันบังคับ หรือเข้าเกียร์ ให้กำลังงานของมันถูกติดต่อไปใช้อย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น หมุนเพลลา หรือหมุนล้อ ให้เรือหรือรถแล่นไปได้เป็นต้น. ในขณะที่เป็นอวิชชณะ ย่อมเปรียบได้กับเมื่อผลักคันบังคับ หรือใส่เกียร์แล้ว. เมื่อชักคันบังคับหรือเกียร์ออก เครื่องหมุนเปล่าๆ เฉยอยู่อย่างเดิม นี่ก็กลับเปรียบได้กับจิตต์ที่กลับตกภวังค์ หรือเป็นตัวชีวิตล้วนๆ อย่างเก่าอีก. เพราะฉะนั้น ตามนัยแห่งปรมาตถธรรม, การชี้ตัวชีวิต ตรงไปยังภวังคจิตต์นั้น เป็นการตรงตัวแท้.

เมื่อได้ชี้ให้เห็นว่า ดวงชีวิต เหมือนกับดวงไฟอย่างไร ในลักษณะที่เป็นพื้นๆ ทัวไปตั้งนี้พอสมควรแล้ว ต่อไปนี้จะเปรียบเทียบลักษณะของกิริยาที่มันจะ ลุกโพล่งขึ้น ลุกโพล่งอยู่ ดับไม่สนิท ดับสนิท ให้เห็นว่าเหมือนกันอย่างแท้จริงเช่นไร สืบไป.

ดวงชีวิตที่ลุกขึ้น

ดวงชีวิตจะลุกเป็นดวงขึ้นได้อย่างไร ก็ต้องย้อนไปดูลักษณะที่ดวงไฟจะลุกขึ้นอีกใหม่.

ตามกฎแห่งสังขตธรรม (คือสิ่งที่มีสิ่งอื่นหลายสิ่งรวมกันประกอบหรือปรุงขึ้น) นั้น ไฟจะลุกขึ้นได้ ก็ต้องมีเชื้อ มีผู้จุด และมีเครื่องช่วยเหลือเกื้อกูลเช่นอากาศ และที่ตั้งกองไฟเป็นต้น. ดวงชีวิตนี้ก็ฉนั้นนั่น มันมีวิชาคือความมืดบอดไม่รู้ว่าจะอะไรเป็นอะไร เป็นผู้จุดขึ้น. ถ้าเราจะถามนัก

วิทยาศาสตร์ว่า “ทำไมวิชชารูปจึงหมุนอยู่รอบๆ มวลรูป ?” นักวิทยาศาสตร์ก็จะต้องตอบว่า เพราะมันเปนครมดาเช่นนั้นเอง. ถ้าเราไม่ยอมให้ตอบกำปั้นตีดินเช่นนั้น และถามใหม่อีกว่า “ทำไมมันจึงได้เกิดไปมีธรรมดาเช่นนั้นขึ้นเล่า” เขาก็จะต้องตอบว่า เพราะธรรมดามันยอมให้เกิดธรรมดาเช่นนั้น. ถามอีกก็ครั้งหรือก็ขึ้น ก็หลีกเลี่ยงไม่ได้ในที่สุด ถ้าเขาไม่หาว่าแกลังถามเข้าชี้ ก็จะต้องตอบว่า มันมีสิ่งทีนอกเหนือไปจากความรู้ความเข้าใจของวิทยาศาสตร์เหมือนกัน และขอเรียกสิ่งนั้นว่า “สิ่งซึ่งยังไม่รู้ว่าอะไรกันแน่.” ในที่นี้เรากล่าวได้ว่า สิ่งนั้นคือ “อวิชาของวิทยาศาสตร์.” และมันมีแนวสัมพันธ์ดังนี้ :

๑. คนเกิดมาจากธาตุ (Elements)
๒. ธาตุเกิดมาจากอณู (Molecules)
๓. อณูเกิดมาจากปรมาณู (Atoms)
๔. ปรมาณูเกิดจากวิชชารูป (Electrons) หมุนอยู่รอบๆ มวลรูป (Proton) ในที่ว่าง (Vacuum) อยู่อย่างสม่ำเสมอเป็นกลุ่มๆ หนึ่ง เรียกปรมาณูอันหนึ่ง.
๕. ความหมุนเวียนของวิชชารูปเกิดจาก “สิ่งที่เรายังไม่รู้”
๖. นั่นคือ “อวิชาของวิทยาศาสตร์.”

ปัญหาก็เกิดขึ้นว่า สิ่งที่เรายังไม่รู้อันนั้น คืออะไรกันเล่า. ตามทางพุทธศาสนาตอบว่า คืออวิชาเหมือนกัน. ต่างกันแต่ว่า อวิชาของวิทยาศาสตร์นั้นคือ สิ่งที่ยังไม่รู้ว่าอะไร, ส่วนอวิชาของพุทธศาสนานั้น คือความมืดบอดไม่รู้ว่าอะไรเป็นอะไร. ลงกันได้ไหม ? เป็นสิ่งที่ควรพิจารณา.

เราจับหลักได้ขั้นหนึ่งแล้วว่า อวิชานั้น วิทยาศาสตร์หมายเอาตัวกรรมกรก (Object) หรือสิ่งที่เราไม่รู้ว่าอะไร, ส่วนพุทธศาสนาหมายเอาตัวความไม่รู้ที่ไม่อาจรู้ในวัตถุหรือสิ่งอันนั้น หรือของวัตถุอันนั้นเอง.

บางคนอาจหัวเราะเยาะว่า นี่จะเกณฑ์ให้ปรมาณูหรือแม่ที่สุตแต่ก้อนกรวด ก้อนหิน มีจิตต์คิดรู้และไม่รู้เสียแล้วกระมัง. ข้าพเจ้าอยากขอร้องด้วยความเคารพว่า ขอให้ท่านลองคิดดูด้วยความตั้งอกตั้งใจสักครั้งหนึ่งเถิด. ถ้าหากว่าปรมาณูมันมีความรู้ที่ถูกต้อง (คือวิชา) เเล่ มันจะหมุนไปอย่างไร้จักจบจักสิ้นอย่างนั้นเจียวหรือ. (นี่เป็นการสมมติว่าถ้าหากมันมีได้). ถ้ามันมีได้ มันคงไม่ยอมหมุนอย่างไม่รู้จักหยุด ปราศจากเพนอิสระเช่นนั้นเพนแน่. แน่นอนทีเดียว เพราะมันไม่มีหรือเพราะมันขาดความรู้อันนี้นั่นเอง ปรมาณูจึงหมุนเวียนเช่นนั้น และความหมุนเวียนเพนเหตุให้เกิดสิ่งทั้งหลายขึ้น. เราจึงกล่าวได้ว่า เพราะสิ่งนั้นๆ ไม่มีความรู้หรือเพราะขาดความรู้ หรือ เพราะไม่มีความรู้ผสมเพนส่วนผสมอยู่ในตัวมันด้วย มันจึงหมุนเวียน. การขาดความรู้ กับความไม่มีความรู้ หรือผลก็คือความไม่อาจจะรู้ นั้นเพนอันเดียวกัน. คือ“ไม่รู้”นั่นเอง ! เราจึงกล่าวได้ว่า อำนาจที่ทำให้หมุนเวียน ก็คือความที่มันขาดความรู้นั่นเอง และนั่นคือสิ่งที่เราเรียกกันในพุทธศาสนาว่า อวิชา. ส่วนที่ว่าเพราะเหตุไรมันจึงไม่มีความรู้ หรือไม่อาจจะรู้นั้นเพนอีกปัญหาหนึ่ง. แม้ว่าหลักอันนี้จะเพนตรรก (Logic) อยู่มาก ท่านก็ต้องเห็นพ้องว่า มันเพนความจริงคือ เพราะมันไม่มีความรู้ใในตัวมัน. มันขาดความรู้ คือไม่รู้, จึงได้ หมุนเพนธรรมดาไป.

ที่นี้อาจเกิดปัญหาขึ้นว่า คนเราเเล่ มีจิตต์ใจคิดนึกแล้ว ทำไมจึงต้องหมุนเวียนเหมือนกันเเล่.

ตอบว่า คนเรานั้นไม่มีความรู้ตอก. นี่หมายถึงความรู้ที่ถูกต้อง. คนธรรมดาบุุชชนเรามีแต่ความรู้ที่ผิด เราจึงหมุนเวียน. ความรู้ที่ผิดๆ นั้นก็เพนอวิชาเหมือนกัน. เราจะเห็นได้ชัดเจนเเล้วว่า การไม่มีความรู้ก็คือการรู้ผิดๆ ก็ดี ที่เรียกว่าอวิชาเหมือนกันนั้น เพราะว่าผลมันเท่ากัน และที่แท้

แล้ว มันก็อันเดียวกันนั่นเอง. พระโศดาบันน์ พระสกทาคามี พระอนาคามี ก็ยังมีวิชา แต่ว่าเบาบางมากแล้ว. พระอรหันต์เท่านั้นหมดวิชา ท่านจึงหยุดหม่นเวียน, และในไม่ช้าก็ดับสนิทไป. รวมความในที่สุดก็คือว่า วิชาเป็นเหตุให้เกิดอำนาจหม่นเวียน ซึ่งเป็นกฎธรรมดาของทุกๆ สิ่งบรรดาที่เป็นสังขตธรรม หรืออีกอย่างหนึ่งก็พูดว่า ของทุกๆ สิ่งในสากลจักรวาลทุกๆ จักรวาล.

เมื่อวิชาสามารถให้เกิดอำนาจหม่นเวียนแก่วิชารูปในปริมาณ โดยที่บังคับให้แรงเหวี่ยงออกของวิชารูป เท่าๆ กับแรงดูดเข้าของมูลรูปดังนี้ได้แล้ว ก็ทำนองเดียวกันกับที่มันจะทำให้เกิดอำนาจการหม่นเวียนในภวังคจิตต์ คือให้นามธรรมหมู่หนึ่งหรือส่วนหนึ่ง เกิดขึ้น — ตั้งอยู่ — ดับไป ง่ายๆ

อย่างไม่รู้จักสิ้นสุด. และ **ดวงชีวิตล้วนๆ ไม่มีอะไรเจือ ก็ถูกโพล่งขึ้นได้ด้วยประการฉะนี้!** เรียกว่าวิชา เป็นผู้จุด. ปัญหาต่อไปก็คือว่า อะไรเป็นเชื้อที่ถูกจุด และอะไรช่วยเกื้อกูล และเป็นที่ตั้งอาศัย.

เชื้อที่ถูกจุดในที่นี้ก็คือสิ่งที่เรียกว่า นามธาตุ ซึ่งก็เป็นเพียงธรรมชาติที่มีการปรากฏตัว (Phenomena) ชนิดหนึ่งเท่านั้น, แต่ยังเป็นชั้นที่ยังดับหรือหลับอยู่ (dormant-conscious element). นามธาตุคืออะไร และมาจากอะไรอีกเล่า? มาจากอวิชาอีกเหมือนกัน. นามธาตุที่ยังไม่ถูกจุด ก็ยังไม่ถูกโพล่งเป็น “ดวงไฟชีวิต” ขึ้นเท่านั้น. ถ้าเราจะถามนักวิทยาศาสตร์ว่า มูลรูปและวิชารูปนั้นเล่า มาจากอะไร, ที่มารวมกันหม่นเวียนจนเกิดเป็นปริมาณขึ้น? นั่นก็คงจะสายหน้าไปตามกัน. ถ้าคะยั้นคะยอถามหนักเข้า ก็ต้องตอบว่ามาจากสิ่งที่ยังไม่รู้ว่าจะไร่นั้นเองอีก.

พุทธศาสนายังไปได้ไกลกว่านั้น คือสามารถตอบขยายออกไปได้อีกว่านาม (ซึ่งหมายถึงนามธาตุในที่นี้) และรูป (ซึ่งหมายถึงเนื้อวัตถุซึ่งรวมถึงชั้นมูลรูปและวิขรูรูปในที่นี้) ทั้งสองอย่างมาจาก “อภิสังขาร” หรือเรียกกันสั้นๆ ว่า “สังขาร” (แต่มีใช้สังขารร่างกาย เป็นคำบัญญัติหรือ Technical term คำหนึ่งอีกต่างหาก). และสังขารอันนี้ มาจากอวิชชา. ต่อนั้นก็ไม่มีอะไรอีก มีแต่อวิชชา คือที่ไม่รู้ก็เพราะไม่รู้ ที่ไม่รู้นั้นก็เพราะไม่รู้ ฯลฯ. ความไม่รู้ ให้เกิดสังขารหรืออำนาจพิเศษอันหนึ่ง อันมีปฏิภิกิริยาสามารถให้เกิดสิ่งใดสิ่งหนึ่งขึ้น. เมื่อมันทำหน้าที่ตามประสิทธิภาพของมัน สิ่งอีกสิ่งหนึ่ง ก็ต้องผลิตออกมาโดยแน่นอน. และสิ่งที่ผลิตออกมานั้น คือนามธาตุกับรูปธาตุ. เมื่อนามรูปสองอย่างนี้มีแล้ว อวิชชาก็จุดนามให้ลุกโพล่งเป็นดวงชีวิตขึ้น ซึ่งมีรูปธาตุอันละเอียดประณีตที่สุดเป็นที่ตั้งอาศัย, เช่นเดียวกับคนเราจุดเชื้อเพลิงเช่นฟืนเป็นต้น บนพื้นแผ่นดิน, และมีผลกรรมบางอย่างช่วยสนับสนุน. ผลกรรมก็คือปฏิภิกิริยา ที่เป็นผลเกิดออกจากการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงตัวแปรสภาพของมัน ในขณะที่ผ่านไปๆ เป็นระยะนั่นเอง. เมื่อมีสิ่งต่างๆ พร้อมบริบูรณ์ชุมนุมกันได้แล้ว ดวงไฟชีวิตก็โพล่งขึ้นได้ด้วยเหตุนี้, และเกิดอุปกรรมอื่นๆ ขึ้นตามลำดับจนครบ.

อยากย้อนไปกล่าวถึงที่มาของนามธาตุ หรือ “ธาตุจิตต์” อีกสักเล็กน้อย. เมื่อในคัมภีร์ทางพุทธศาสนาไม่ได้ให้คำอธิบายอย่างอื่นไว้ นอกจากว่ามาจากอวิชชา และทั้งเราจะหาคำอธิบายจากวิทยาศาสตร์โดยตรงก็ไม่ได้ ดังนี้แล้ว เราลองสันนิษฐานกันดูตามเหตุผลบ้าง. ข้าพเจ้าอยากจะสันนิษฐานไว้ทีก่อนว่ามาจากปฏิภิกิริยา ของปรมาณูที่เป็นส่วนประกอบของคณิตชีวิต (Living cells) นั่นเอง. (คณิตชีวิต คือตัวจุลินทรีย์ที่เจริญจนถึงขีดที่เราเรียกกันว่ามีชีวิตแล้ว ซึ่งมันจับตัวรวมกลุ่มกันเข้าเป็นเยื่อเนื้อของคนเราหรือต้นไม้ใบไม้อีกต่อหนึ่ง). เราแยกดูเป็นอย่างๆ ดังต่อไปนี้. เมื่อ

ปกติภาพของวิชชารูป ซึ่งหมุ่นอยู่รอบๆ มุขรูปถูกแรงงานอย่างใดอย่างหนึ่งมากระชาก ปฏิกริยาที่เกิดขึ้น คือกำลังไฟฟ้า. แต่ปฏิกริยาของมันเมื่อหมุ่นอยู่ตามปกติโดยไม่มีอะไรมากระชากนั้น จะไม่มีเจียวหรือ, แม้ว่าจะมีน้อยหรือเบาเพียงไรก็ตาม เชื่อว่าคงมี เพราะมันก็เป็นกระแสเลื่อนไหวหรือกริยาอย่างหนึ่งอยู่เสมอ. เมื่อยอมรับว่ามี เราเริ่มพิจารณาต่อไปว่า ปฏิกริยาของปริมาณตามปกตินั้น ย่อมแตกต่างกันในระหว่างปริมาณของธาตุส่วนๆ ที่ยังไม่เจริญจนถึงกับเรียกได้ว่าเป็นคณิตชีวิติน, กับของปริมาณของธาตุที่เจริญแล้วจนถึงกับเกิดเป็นคณิตชีวิตินขึ้น. ปฏิกริยาของปริมาณอย่างแรกไม่สูงพอที่จะเรียกว่านามธาตุ, แต่ก็ค่อนข้างเข้าไป. ส่วนปฏิกริยาของปริมาณอย่างหลังนั้น สูงพอที่จะเรียกว่านามธาตุได้แล้ว แต่ยังเป็นขนาดต่ำหรืออย่างเลวอยู่ เป็นได้เพียงเชื้อ ซึ่งต่อเมื่อถูกจุดขึ้นอีกครั้งหนึ่ง เราจึงจะได้นามธาตุ (หรือธาตุใจ) ที่จะสูงพอที่จะเรียกได้ว่า ตัว“ชีวิต” จริงๆ. อย่างไรก็ตาม นี่เป็นเพียงการสันนิษฐาน เพราะอยากให้เห็นนอกออกไปจากที่รู้ อยู่แล้วเท่านั้น ซึ่งนับว่าก้าวมากออกไป จนถึงขีดที่ควรหยุดก้าวกันเสียที่อยู่แล้ว, และขอฝากท่านผู้รู้ไว้วินิจฉัยด้วย.

เชื่อมความติดต่อกันต่อไปว่าเมื่อมีนามธาตุมาเป็นเชื้อเพลิงแล้ว อวิชชา ก็จุดให้ลุกเป็นดวงชีวิต หรือจิตต์ขึ้น.

ดวงชีวิตที่กำลังลุกอยู่

ในตอนต้น กล่าวมาแล้วว่า ไฟที่กำลังลุกโพล่งเป็นดวงปรากฏอยู่นั้น ต้องประกอบด้วย เชื้อก็ยังอยู่ สิ่งที่เกิดกู่ทั้งหลายก็ยังมิอยู่ รวมทั้งผู้ดูแลกองไฟนั้นด้วย ส่วนผู้จุดนั้นไม่จำเป็นอีกแล้ว. นี่เห็นได้ว่าขาดไปก็แต่ผู้จุด นอกนั้นยังอยู่พร้อม และเพิ่มเข้ามาก็คือผู้เลี้ยงกองไฟ. ถ้าหากผู้จุดเป็นผู้

เลี้ยงกองทัพต่อไปเสียเอง ก็แปลว่าผู้เลี้ยงเกิดมาจากผู้จุด. โดยทำนองเดียวกันนี้ ดวงไฟชีวิตนั้น มีผู้เลี้ยงคือตัณหาสามประการ (กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา) ซึ่งมาจากอวิชชานั่นเอง เป็นผู้หล่อเลี้ยงดวงไฟแห่งชีวิต รับมอบจากอวิชชาสืบไป. ปัญหาที่จะต้องพิจารณา ยังคงอยู่ที่ว่าตัณหาคืออะไร หล่อเลี้ยง ดวงไฟคือชีวิตได้อย่างไรเท่านั้น.

กามตัณหา คือความรู้สึกที่ใคร่ที่จะได้วัตถุที่ร่อยๆ ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย และทางใจ. รวมทั้งใคร่ที่จะได้เกิดหรือได้อยู่ในท่ามกลางสิ่งเหล่านั้น. ความอยากอันนี้เกิดมาจากอวิชชา เพราะไม่รู้แจ้งตามเป็นจริงในสิ่งเหล่านั้น จึงได้อยากเช่นนั้น หรือเห็นกงจักรเป็นดอกบัว. มันหล่อเลี้ยงดวงชีวิต ด้วยการให้อยากอยู่เสมอ คืออยากที่จะให้ได้โพลงอยู่เสมอ เพราะขณะที่โพลงอยู่นั่นเอง จะได้เสวยอารมณ์นั้นๆ. ความรู้สึกที่อยากเกิดมาลองกันใหม่นั้น เหลืออยู่ประจำใจ โดยไม่ต้องเจตนา. เมื่อใดตัณหาจัด เมื่อนั้นดวงชีวิตก็ลุกโพลงเต็มที่ คล้ายกับเครื่องจักรที่เปิดเต็มที่จนสิ้นระรัว. มันคอยปลอบเลี้ยงดวงชีวิตให้ใหญ่โตขึ้น ด้วยความอยากอันไม่รู้จักที่สุดสิ้นของมันเอง.

ภวตัณหา คือความรู้สึกที่ใคร่ที่จะได้เป็น หรือได้มีสถานะเช่นนั้น เช่นนี้ตามที่มันพอใจ. อยากมีเกียรติว่าเป็นเอตทัคคะ (Championship) ในการเล่นกอล์ฟ เทนนิส ฟุตบอล ชกมวย, หรืออยากให้เกิดเกียรติยศที่โลกนิยมนกันว่าสูง เป็นขุนนาง มีศักดิ์พระยาเจ้าพระยาซึ่งทำให้พุ่มใจ, กระทั่งอยากให้เกิดในตระกูลหรือในฐานะที่เต็มไปด้วยสิ่งนั้น หรือได้สิ่งนั้นอย่างเหลือเฟือโดยง่าย. มันหล่อเลี้ยงหัวใจชนิดที่ชาวโลกเรียกกันว่า ไม่ตายด้าน คือมีที่ทะเยอทะยานเป็นจุดหมายอยู่แห่งใดแห่งหนึ่งเสมอ. บางกรณีก็ เป็นเหตุเพื่อได้กามตัณหา, บางกรณี เป็นภายหลังจากที่เปื่อกามตัณหาแล้วก็มี เช่นเมื่อมีเงินมีกามวัตถุต่างๆ เพียงพอแล้วเปื่อก หมดมาหาชื่อเสียง

เกียรติยศให้ตัวเองในยามแก่เฒ่า เป็นต้น. ชาตินี้ไม่ได้เป็นเจ้าของพระยา หรือ ประธานาธิบดี ลองเกิดมาใหม่บางทีชาติหน้าจะได้เป็น. ตัณหานี้มีมากเท่าใด ก็ทำให้ดวงชีวิตโพลงโตออกเต็มเหมือนกัน แม้จะไม่สู้สั้นระรัวเหมือน กามตัณหา, แต่ก็หล่อเลี้ยงดวงชีวิตให้ทรงตัวอยู่ได้ดุกกัน.

วิภวตัณหา คือความรู้สึกที่ใคร่ ที่จะไม่ให้มีหรือไม่ให้เป็นอย่างใดใน ลักษณะหรือสถานะเช่นนั้นเช่นนี้ ที่ตนไม่ชอบ, แต่ก็ไม่อยากดับสนิทไปเสีย. การไม่อยากเป็นเมียน้อยเขาต้องดิ้นรนสักเท่าไร นั่นเป็นระดับตัวอย่างอันหนึ่งของวิภวตัณหา ซึ่งหล่อเลี้ยงความทะเยอทะยาย ให้ดวงชีวิตแบ่งตัวโพลง ขึ้นตามส่วน. ความไม่อยากสูญเสียของรัก ตำแหน่งการงาน เกียรติยศ ชื่อเสียง กระทั่งไม่อยากเสียชีวิตไป เป็นที่สุด นี่เป็นตัวอย่างแห่งวิภวตัณหา. ที่ละเอียดลงไป ได้แก่ความไม่อยากได้ กามวัตถุอย่างหนึ่งอย่างใด ไม่อยาก เป็นนั่นเป็นนี่ แต่ก็ไม่อยากตายหรือดับหายไปเสีย ค่าที่ยังรักตนอยู่. ตาม นัยนี้เราพอจะเห็นได้ว่า วิภวตัณหาอาจหล่อเลี้ยงดวงชีวิตให้ลูกโพลงอยู่ได้ อย่างไรแล้ว. แม้ไม่ชอบไม่อยากได้ ไม่อยากเป็นนั่นนี่ทุกอย่างแล้ว แต่ก็ ยังไม่อยากตาย !

ดวงชีวิตซึ่งถูกจุดขึ้นจากนามธาตุ โดยอวิชชา เมื่อมีตัณหาทั้งสาม ประการนี้หล่อเลี้ยงสืบไป มันก็โพลงอยู่ได้ โดยที่ตัณหาเหล่านั้นเพิ่มเชื้อพิน ใหม่ๆ และแปลกๆ กันให้มันเสมอ. ลากยศสรรเสริญสุข ทำให้โพลงเป็น พิเศษเป็นคราวๆ เช่นเอาน้ำมันสาด. เสื่อมลามเสื่อมยศนิทานทุกข์ ทำให้ ม่อยหรือลงเป็นคราวๆ เช่นเอาน้ำพรม. แต่การสลับกันดังนี้ แทนที่จะให้ เกิดความรู้สึกเบื่อ กลับเป็นการทำให้เกิดรสชาติเป็นของใหม่อยู่เสมอไม่เบื่อ ลงได้, ด้วยอำนาจการสับเปลี่ยนนั่นเอง. ไฟชีวิตจึงดับลงไม่ได้ตลอดเวลา ที่มีตัณหาเป็นผู้หล่อเลี้ยงอยู่เช่นนี้.

ดวงชีวิตที่ดับไม่สนิท

ในตอนทีกล่าวด้วยไฟ ได้กล่าวถึงความดับไม่สนิทของไฟว่า ได้แก่การแตกสามัคคีกันชั่วคราว ระหว่างเชื้อ กับผู้ประดับประคอง และเครื่องเกื้อกูลอื่นๆ อีกบางอย่างเท่านั้น. การแตกแยกกันนี้ มิใช่เป็นการแตกแยกที่เด็ดขาด เป็นเพียงการย้ายที่ตั้งกองไฟใหม่ หรือเปลี่ยนเครื่องอุปกรณ์บางอย่างเท่านั้น. แม้หมดเปลวไม่ปรากฏไปชั่วคราว แต่ก็กลับปรากฏอีกในเร็วๆ นี้เอง. ดวงไฟคือชีวิตก็ฉนั้น บางคราวต้องเปลี่ยนที่ตั้งอาศัยคือรูปร่าง เพราะรูปร่างอันเก่าไม่สามารถเป็นที่ตั้งอาศัยต่อไป ก็ต้องมีการโยกย้าย ในระหว่างโยกย้าย เปลวโพลงของชีวิตย่อมไปปรากฏ จนกว่าจะโยกย้ายเสร็จแล้วชุมนุมพร้อมกันเป็นกองใหม่ขึ้น. นี่คือที่เราเรียกกันว่า การตายของมนุษย์. การตายหาใช่การดับสนิทไม่ หมายความว่า นามธาตุยังเหลืออยู่เป็นเชื้อไฟ ตัณหาซึ่งกลายตัวมาจากอวิชชาและเป็นผู้หล่อเลี้ยงไฟมาแล้วแต่ชาติก่อนนั้น ก็จะกลับตัวเป็นอวิชชาจุดให้ลุกเป็นเปลวขึ้นใหม่ แล้วกลายตัวเป็นผู้หล่อเลี้ยงเฝ้าดูกองไฟด้วยการเพิ่มพูนโหมเพลิงกองนั้นอีกสืบไป.

ในตอนนี้มีผู้เข้าใจกันว่า การเกิดใหม่เป็นการย้ายร่างใหม่ของวิญญาณซึ่งเป็นตัวตน เข้าถือปฏิสนธิในร่างใหม่ อันทำให้เกิดการเชื่อตัวตน เจตภูต หรืออัตตาทันอย่างแน่นแฟ้น. แท้จริงนั้นเป็นลัทธิภายนอก ซึ่งมีใช้พุทธศาสนา. การเกิดใหม่ ไม่ต้องเป็นการย้ายของวิญญาณ เพราะวิญญาณซึ่งเป็นตัวตนเช่นนั้นไม่มี. มีแต่นามธาตุซึ่งเป็นธรรมชาติชนิดหนึ่ง ที่จะปรากฏตัวให้เราารู้ได้ (Phenomena) ตามธรรมดาเช่นเดียวกับสิ่งทั้งหลาย ในสากลจักรวาลนี้; ได้ลุกโพลงขึ้นใหม่เป็นครั้งที่สอง ที่สาม ที่สี่ ฯลฯ ตามอำนาจอวิชชาที่เป็นผู้จุด เช่นเดียวกับการย้ายกองไฟดังกล่าวแล้ว. อวิชชานั้นก็เหมือนกัน หาใช่ตัวตนอะไรไม่, เป็นเพียงความมืดบอดปราศจากความ

รู้สึกหรือรู้อะไร ที่มีอำนาจพิเศษชนิดหนึ่ง เช่นเดียวกับอำนาจพิเศษที่ทำให้วิชชารูปหมุนอยู่รอบๆ มวลรูป ซึ่งวิทยาศาสตร์ก็ไม่ทราบว่าเป็นอำนาจอะไร รู้แต่เพียงว่าแม้กระนั้นมันก็เป็นสิ่งธรรมดา มิใช่ตัวตนอันกายสิทธิ์อย่างไรรู้หามิได้ ดังกล่าวแล้วในตอนต้น. รูปธาตุหรือรูปกายทั้งหลาย เป็นเพียงที่ตั้งอาศัยของนามธาตุ สำหรับให้อวิชชาและตัณหาได้ทำหน้าที่จุด และหล่อเลี้ยงดวงไฟชั่วเวลาที่มันจะโพล่งขึ้น และโพล่งอยู่เท่านั้น. แม้นามธาตุนั้นเล่า จะว่าอันเดิมก็หาได้ไม่ เพราะเป็นของที่ถูกสิ่งอื่น เช่นอวิชชาเป็นต้น สืบสร้างกันเป็นลำดับๆ มาให้เกิดขึ้นและตั้งอยู่ เป็นธรรมชาติ (nature) ที่ยังไม่ปรากฏตัวชนิดหนึ่งเท่านั้น. เมื่อมันถูกอวิชชาเป็นผู้จุด ตัณหาเป็นผู้เลี้ยง ผลกรรมเป็นเครื่องปรุงแต่งบางส่วน มันก็กลายเป็นไปตามอำนาจของสิ่งที่มากระทำ (treat) ต่อมัน ปรากฏขึ้นเป็นคราวๆ ไป และสัมพันธ์กันอยู่กับสิ่งสองสามสิ่งเหล่านั้น, จนกว่าเมื่อใดจะถูกทำลายลงเด็ดขาดไปด้วยกัน ด้วยอำนาจอริยมรรคญาณหรือตัววิชาซึ่งตรงกันข้ามกับอวิชชา. ตลอดเวลาที่ยังไม่ถูกทำลายนี้ ย่อมยังสัมพันธ์กันอยู่ และลูกโพล่งเรื่อยๆ ไปตามเรื่องราวและโอกาสของมัน. ระหว่างนี้ โพล่งครั้งหนึ่งเราเรียกว่าชาติหนึ่ง โดยสมมติ. ชาติที่สองกับชาติที่สาม ที่สี่ และต่อๆ มา การโพล่งของมันหาเหมือนกันไม่ แปรรูปไปต่างๆ กัน ซึ่งตามธรรมดามันจะค่อยๆ ดีขึ้น. เพราะเหตุใดเล่า? เพราะเหตุว่า อวิชชา ตัณหา และผลกรรมที่สัมพันธ์กันอยู่กับมันนั้น แปรเปลี่ยนไป เช่นกลายเป็นมีความรู้ขึ้น อยาคน้อยลง หรือเปลี่ยนรูปไปในทางบริสุทธิ์ขึ้น, ผลกรรมก็เปลี่ยนไปตามการกระทำของอวิชชา และตัณหาเหล่านั้นๆ, เมื่อสิ่งทั้งสามนี้เข้าไปจุดและหล่อเลี้ยงนามรูปอันนั้นในชาติหลังๆ นามรูปอันนั้นก็ปรากฏตัวแปลกไปตาม, ชาตินี้กับชาติหน้าของคนเรา จึงไม่เหมือนกัน และชาติต่อไปทำนองเดียวกัน. นามรูป อวิชชา ตัณหา ผลกรรม ยังจับกลุ่มกันได้อยู่เพียงใดการโพล่งขึ้นใหม่ หรือที่เรียกว่าชาติใหม่

ก็ยังคงมีอยู่เพียงนั้น. เมื่อใดวิชาแห่งนามรูปสายนี้อัตถ์ลงสนิท นั่นแหละ
 เปนอวสานของนามรูปสายนี้อัน ซึ่งเราเรียกกันว่านิพพาน. ทั้งนี้ เพราะเมื่อ
 อวิชชาดับเสียแล้ว นามรูป ตัณหา กรรม ก็พลอยดับไปตามนั่นเอง. ฉะนั้น
 จึงขอกล่าวย้ำอีกว่า ชีวิตนี้ เปนเพียงความโพล่งแห่งความประจวบพร้อมของ
 สิ่งเหล่านี้เท่านั้น. การแตกแยกกันชั่วคราวหรือช่วยกันปรับปรุงสำนักงาน
 สำหรับโพล่งกันใหม่นั้น เราเรียกกันว่าการตาย ซึ่งเป็นการขบยอดบัญญัติ
 รับจ่ายของการโพล่งคราวหนึ่งไปในตัวด้วย ซึ่งเราเรียกกันว่า การรับผลบุญ
 ผลกรรมในชาติหน้า ตามที่ทำไว้ในชาตินี้.

ผลบุญผลกรรม ติดไปชาติหน้าได้อย่างไร. ข้อนี้จะเห็นได้อยู่แล้ว
 ว่า มันอยู่ที่การเปลี่ยนตัวของอวิชชาหรือตัณหา และการกระทำตามอำนาจ
 อวิชชาหรือตัณหาตนเอง. เมื่อโพล่งหรือเกิดขึ้นมาชาติหนึ่งนั้น ย่อมได้
 กระทบกระแทกกับอารมณ์ต่างๆ ที่เข้ามาเป็นพินโหมให้จนตลอดชาติ จาก
 การสัมผัสและเสวยผลอันเกี่ยวกับอารมณ์เหล่านั้นนั่นเอง ทำให้เกิดการ
 เช็ดถู ความกลัว ความอาย ความรู้ ความรอบรู้เพิ่มขึ้นตามส่วน ซึ่ง
 หมายความว่าอวิชชาเบาบางลง ตัณหาเปลี่ยนไปตามความฉลาดที่เกิดขึ้น.
 การศึกษาชนิดนี้ที่เป็นการจับเค้าเงื่อนขึ้นจากภายใน (inductive) ในตัวเอง
 เช่นนี้ มีเพิ่มขึ้นทุกๆ ชาติหลายแสนชาติ หรือหลายแสนครั้งแห่งการโพล่ง ซึ่ง
 เราเรียกกันว่า การท่องเที่ยวไปในสงสารวัฏฏ์. ฉลาดหรือเป็นวิชา ปัญญา
 จักขุ หรือญาณมากขึ้นสูงขึ้นทุกที การเกิดหรือโพล่งขึ้นในชาติหลังๆ จึง
 ฉลาดหรือหอมหวลขึ้นทุกที ซึ่งแล้วแต่การศึกษาที่ตนได้รับ. นี้เรียกว่าการ
 รับผลของกรรม.

อันการศึกษาชนิดนี้ แม้สัตว์เดรัจฉานก็มีได้ คือมันฉลาดขึ้นทุกๆ ชาติ
 ที่มันเกิด การโพล่งขึ้นใหม่ครั้งหลังๆ ย่อมดีกว่าเก่า มันจึงค่อยๆ ดีขึ้น จนเป็น
 คนได้ในที่สุด. เมื่อเป็นคนแล้ว ก็ค่อยสูงๆ ขึ้นไป จนนิพพานได้ในที่สุด

เหมือนกัน. โดยนัยนี้เราจะเห็นได้ว่า สัตว์กับคนเรานั้น สายเดียวกันแท้ๆ ไม่ควรที่จะเบียดเบียนกัน ควรมีสัมภาพต่อกันในด้านของเมตตากรุณา. รวมความว่า การรับผลกระทบนั้น เป็นเพียงปฏิกิริยา (Reaction) อันกระต่อนออกมาจากการแปรเปลี่ยนของสิ่งที่ประชุมกุมกันเข้าเป็นตัวเรา เท่านั้น.

การเกิดใหม่ในกำเนิดต่างๆ กัน เช่นเกิดในท้องคนท้องสัตว์นั้น ไม่เป็นของแปลก มันเป็นกฎธรรมชาติเท่านั้นเอง ที่ว่าสิ่งทั้งปวงย่อมรู้จักสิ่งที่เหมาะสมกับตัวมันได้เสมอไป. สัตว์เมืองหนาวมีขนยาวครุย, แต่สัตว์เมืองร้อนหามีเช่นนั้นไม่. และนี่เป็นฝีมือความบันดาลของธรรมชาติ. เมื่อการรู้ถึงสิ่งที่เหมาะสมกับตัวเอง เป็นงานของธรรมชาติเช่นนี้แล้ว สิ่งทั้งปวงย่อมดึงดูดหรือแล่นเข้าหากัน ฉะเพาะแต่ที่เหมือนกันหรือตรงกัน. เพราะกฎความจริงมีอยู่อย่างหนึ่งว่า “สิ่งที่เหมือนกัน จึงจะอยู่ด้วยกันได้ หรือเข้าหากันได้, สิ่งที่ไม่เหมือนกัน ย่อมผลัดไสแก่กัน.” เมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว ก็ไม่เป็นการแปลกปลาตอันใด ที่นามารูปซึ่งมีความดีความเลวเพียงเท่านั้นเท่านั้น จะไม่เลือกก่อปฏิสนธิขึ้นในครรภ์ของมารดาที่เหมาะสมกับมัน. อย่าลืมนำว่า สิ่งเป็นข้าศึกแก่กัน ต้องผลัดไสแก่กัน. เป็นอันว่ามันต้องเหมาะสมกันโดยแท้ จึงจะก่อกำเนิดขึ้นในครรภ์นั้นๆ ได้.

ปัญหาอาจมีว่า คนเกิดในตระกูลสูงนี้นับว่ามีบุญ ทำไมกลายเป็นคนโง่คนบอดหรือหนวกไปเล่า. ข้อนี้ไม่แปลก เพราะอำนาจบันดาลในนามารูปอันหนึ่งๆ นั้น มีอยู่หลายแพนง คือแพนงเพียงแต่ให้เกิดขึ้นก็มี แพนงบำรุงต่อไปก็มี แพนงส่งเสริมอันอื่นๆ ก็มี ตัดทอนหรือทำลายเสียทีเดียวก็มี. ทั้งตามหลักแห่งพุทธศาสนานั้น มิได้มีหลักตายตัวว่า สัตว์จะต้องเป็นไปตามอำนาจกรรมเช่นนั้นเช่นนี้โดยตรงแต่อย่างเดียว. อำนาจจติพลวเหตุภายนอก ก็อาจแซกแซงได้ ซึ่งจัดเป็นกรรมเหมือนกัน แต่เป็นพวกอุปกรรม. แต่เรื่องนี้ เป็นเรื่องละเอียดอีกเรื่องหนึ่ง คือเรื่องกรรม ซึ่งจะต้องพิจารณากันโดย

ละเอียดในคราวอื่น. ในคราวนี้อาเป็นว่า การลุกโผลงครั้งหลังๆ ของประชุมแห่งนามรูปนั้น แปรเปลี่ยนไปตามความแปรเปลี่ยนของสิ่งที่เบงองค์ย่อยของการประชุม เช่นการแปรเปลี่ยนของอวิชาหรือตัณหาดังกล่าวแล้ว. สัตว์จึงโผลงได้เรื่อยไปเบงครั้งๆ และคำว่าชีวิตๆ ก็คือเบงเพียงการโผลงขึ้น หรือกำลังโผลงอยู่ของผลงานที่เบงฝีมือของนามรูป และอวิชาเบงต้นนั่นเอง. ชีวิตเบงเพียงดวงไฟที่กำลังโผลงอยู่. การตายเบงเพียงการหยุดโผลงชั่วคราว เนื่องจากการต้องปรับปรุงกันใหม่ของนามรูป มิใช่เบงการย้ายร่างของวิญญาณหรืออตฺตา ดังกล่าวแล้ว. มันเบงเพียงมายาเท่านั้น. ต่อนี้ไป จะได้พิจารณากันถึงดวงชีวิตที่จะดับสนิท หรือการนิพพานสืบไป.

ดวงชีวิตที่ดับสนิท

ดังกล่าวมาแล้วว่า การดับสนิทของดวงไฟธรรมดานั้น เราอาจแบ่งออกได้เบงสองตอนคือ ไฟดับสนิทลงไปเพราะหมดเชื้อ หมดเปลว หมดความร้อน เย็นสนิทลงไปแล้ว แต่ซากเถ้าถ่านยังเหลือปรากฏอยู่นี้ตอนหนึ่ง, อีกตอนหนึ่งก็คือซากเถ้าถ่านเหล่านั้นดับหายละเอียดไม่ปรากฏไปอีกต่อหนึ่ง. เมื่อเปรียบเทียบให้ คล้ายเบงทำนองเดียวกันที่สุดกับความดับของดวงชีวิต ก็จะเป็นทำนองเดียวกันได้ฉนั้น. การดับสนิทของดวงชีวิต ในระยะแรกก็คือ การที่ อวิชา ตัณหา กรรม ถูกทำลายลงหมดด้วยอำนาจอริยมรรคญาณ อันสูงสุด ยังเหลืออยู่แต่ซากคือนามรูป ซึ่งดับเย็นสนิทแล้ว นี้เรียกว่า หมดเชื้อ หมดเปลว หมดความร้อน. ตรงกับ การลูถึงนิพพาน ของพระอรหันต์ ชีนาสพที่ยังมีชีวิตอยู่, หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า สอุปาทิเสสนิพพาน. ระยะต่อมาก็คือดับนามรูปหรือเบญจขันธ์นั้นอีกต่อหนึ่ง ซึ่งเรียกว่าซากเถ้าถ่าน

ก็ดับหายไปไม่ปรากฏ, ตรงกับ การลู่ถึงปรินิพพาน, หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า อนุปาทิเสสนิพพาน. จะได้พิจารณากันทีละอย่างสัບๆ ไป.

อาจมีผู้สงสัยขึ้นมาว่า ดวงชีวิตที่ดับสนิทแล้วเหลือแต่ชากนั้น ทำไมจึงได้แก่พระอรหันต์ ซึ่งมีชีวิตอยู่ เพราะพระอรหันต์นั้นยังมีชีวิตอยู่ จะเรียกว่าดวงชีวิตดับอย่างไรได้. แต่ความสงสัยอันนี้จะระงับไปเอง ถ้าค่อยๆ พิจารณา ดังต่อไปนี้.

บางท่านอาจนึกไปว่านั่นเป็นเพียงข้ออุปมา ต้องไม่ถือเอาตรงตามตัวอักษร. แต่ข้าพเจ้าขอถือเอาตรงตามตัวอักษรทีเดียว คือว่า ชีวิตนั้นได้แก่ความโพลงของนามรูป โดยฉะเพาะได้แก่ภวังคจิตต์ ดังที่ได้อธิบายไว้ข้างต้นนั้นแล้ว. พระอรหันต์ไม่มีความลุกโพลงของนามรูป หรือภวังคจิตต์นี้เลย. หมายความว่า นับตั้งแต่เป็นพระอรหันต์แล้วจิตต์ของท่านไม่มีตกเป็นภวังคจิตต์อีกต่อไป. การที่ท่านยังชีวิตอยู่ได้ด้วยอำนาจผลสมาบัติซึ่งเต็มปรืออยู่เสมอ ไม่มีโอกาสที่จิตต์ตกภวังค์. แม้เวลาที่ท่านหลับ ก็มีใช้เป็นการหลับอย่างอัญญาณ เช่นความหลับของบุคคลเราๆ หรือผู้ที่ยังมีได้เป็นพระอรหันต์. ท่านหลับด้วยสติ ซึ่งเรียกกันตามภาษาธรรมว่า “ตื่นอยู่ทุกเมื่อ”. ถ้าจิตต์ของท่านตกภวังค์ ก็หมายความว่ากลับไปอยู่ในสภาพเดิม คือสภาพที่กิเลสเช่นอวิชชาเป็นต้น จะย่ำยีจิตต์ท่านได้อย่างเก่า. การหลับชนิดที่จิตต์ไม่ตกภวังค์ คือหลับด้วยสมาบัตินี้ เป็นสิ่งที่คาดคะเนเอาไม่ได้ เพราะเป็นการหลับของบุคคลชนิดที่ตรงกันข้ามกับคนธรรมดา. ทั้งเป็นการหลับที่สนิทยิ่งนัก.

การที่พระอรหันต์ท่านยังคงหิวระหาย ยังครุรูปู้จัก ฟังเสียงได้ยิน ฯลฯ เป็นต้นนั้น งานเป็นของชากเถ่าถ่านที่เหลืออยู่ และทำงานนี้ไปได้ไม่ต้องอาศัยกำลังหนุนหรือกำลังดันที่เป็นความโพลงของชีวิต. ข้อนี้ยากที่จะอธิบาย เพราะค่อนข้างจะเข้าไปในฝ่ายที่เป็นอัพยากรณ์ คือรู้ได้ฉะเพาะตน(Subjective)

เสียแล้ว ต้องอาศัยการเทียบเคียงหาความจริง (Supposition) เอาพลาจจนกว่าจะลู่ถึงอรหันตตถภูมิเสียเองนั่นแหละ จึงจะทราบแน่ด้วยตัวเอง. เรื่องหรือสิ่งที่ลึกลับ ซึ่งสำหรับคนธรรมดาจะรู้ได้เฉพาะเพียงการเทียบเคียง (Supposition) เช่นนี้, ที่จริงควรจะเป็นการยุติกันเพียงเท่านี้. แต่ข้าพเจ้ายังคิดหาทางที่จะชี้แจงต่อไปตามสามารถ. เพราะยังอาจเป็นผลดีแก่ผู้อยากรู้โดยเร็วบางคนอยู่.

อุทาหรณ์ที่นึกได้ว่าอาจใกล้เคียงที่สุดนั้น เช่นเมื่อเราพายเรือให้เร็วมากแล้ว ยกพายขึ้นเสีย เรือก็ยังคงแล่นไปได้ แม้เราจะเอาเท้าราน้ำไว้บ้าง เรือก็ยังแล่นไปได้นั่นเอง. กำลังงานอันนี้มาจากอะไร ? เราทราบกันอยู่แล้วว่า มาจากกำลังงานที่เหลือซากอยู่ จากกำลังของเรือในตัวมันเอง. ก็ชีวิตนี้ ได้แล่นจีมาในวัฏฏสงสาร เป็นอนเนกชาติแล้ว มีความเคยชินอย่างเหลือเกิน. มาบัดนี้หมดความลุกโพลงแล้วด้วยอำนาจอรหัตตมัคค์ ซึ่งเปรียบเหมือนกับหยุดพายแล้ว ซากคือนามรูปที่ยังเหลืออยู่อย่างเย็นสนิทแล้ว, แต่ก็ยังทำหน้าที่เล็กๆ น้อยๆ อันนี้ได้ ด้วยกำลังงานที่เหลืออยู่ในตัวเอง (Momentum) เล็กน้อยอันนั้น. เหตุนั้น ควรทราบไว้สืบไปว่า แม้ว่าพระอรหันต์ท่านจะยังคงหิวกระหาย ต้องดื่มและรับประทาน เห็นรูป ฟังเสียง และ ฯลฯ, ซึ่งดูคล้ายกับคนของเรามากก็จริง แต่มันแตกต่างกันลิบ. ไม่มีเจตนา ไม่มีควมโพลงอันใด ที่เหลืออยู่สำหรับให้ท่านทำคุณประโยชน์แก่สัตว์โลก เช่นเที่ยวสั่งสอน เป็นต้น ด้วยความรู้สึกว่านั่นมันเป็นหน้าที่. ท่านอยู่ เหนือความมีหน้าที่ เสียแล้ว ! ไม่มีควมแปลกกัน ระหว่างการที่ท่านได้ฉัน กับไม่ได้ฉันอาหาร, หรือระหว่างความดับกับความไม่ดับของเบ็ญจ-ชั้นธ์. ทั้งนี้ก็เพราะว่า ความโพลงคือชีวิตของท่านได้ดับไปเสียก่อนแล้วนั่นเอง. อวิชชาดับ ความรู้สึกว่าตนหรือชีวิตก็ดับ ! แม้ปากจะต้องกล่าว

ตามประสาโลกว่า ฉันทำนั่น ทำนี่เป็นต้น ก็เป็นเพียงปาก และกล่าวไปตามอำนาจความเคยชินที่เหลือติดอยู่ที่ซาก คือเบ็ญจชั้นธนั้นเอง. การที่ท่านยังรู้จักเมตตากรุณาสัตว์ นั้นก็อย่างเดียวกัน คือเป็นผลของบารมี หรือความเคยชินของบารมีที่อบรมมาแล้ว ในอเนกภพ.

นี่คือความดับสนิทแล้ว แต่ซากหรือเจ้าถ่านยังเหลือกองอยู่! ดวงชีวิตดับสนิทแล้ว แต่คนบุญชนอาจเข้าใจว่ายังลุกอยู่ก็ได้ เพราะมังสัจกษุมองเห็นก็แต่เพียงผิวเท่านั้น เช่นเดียวกับยีนดูเรือซึ่งเขาปิดเครื่องดับไฟแล้ว แต่มันยังแล่นไปด้วยอำนาจกำลังพุ่งที่เหลือซาก (Momentum) อยู่ ก็หาไม่รู้ไม่ว่า เขาดับเครื่องเสียแล้ว.

บัดนี้เรามาดึงประเด็นข้อสุดท้าย คือการดับของซากเจ้าถ่านอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งเป็นการดับสนิทแท้ หรือเรียกว่าปรินิพพาน อันเราเรียกกันว่าเป็นการ “ตาย” ของพระอรหันต์. นิพพานกับปรินิพพาน ต่างกันเล็กน้อย!

การดับที่ดับแล้วกลับก่อติดขึ้นใหม่ได้ นั้นเป็นการดับของสิ่งซึ่งยังไม่หมดเหตุหมดปัจจัยที่ปรุงแต่ง. ถ้าจะกล่าวให้ถูกตรงจริงๆ แล้ว ยังหาควรที่จะเรียกว่าเป็นการดับไม่. การดับที่แท้จริง หรือการดับสนิทนั้น ต้องหมดเหตุปัจจัยที่กล่าวนี้. ตามพระบาลี เรียกพระอรหันต์ว่า ผู้ดับเย็นสนิท (นิจฉาโต ปรินิพพุโต) เพราะอวิชชาซึ่งเป็นเชื้อแห่งไฟคือโลภะ โทษะ โมหะ นั้นได้หมดไปดับไปโดยไม่มีเหลือแท้จริง. ส่วนร่างกายของท่านที่แม้จะยังเหลือเป็นซากอยู่ ก็หมดเหตุหมดปัจจัยที่เป็นภายใน (เช่นอวิชชาตัณหา) เป็นต้นแล้วเหมือนกัน แต่ปัจจัยภายนอก เช่นข้าวปลาอาหาร ยังมีแวดล้อมอยู่ และมันจึงยังคงเป็นกายไปได้ จนกว่าจะถึงเวลาที่ไม่อาจแวดล้อมได้ตามธรรมชาติ คือการแตกทำลายแห่งกายนั้นเอง. ข้อนี้เปรียบเหมือนเรือที่เขายกพาย หรือปิดเครื่องเสียแล้ว คงแล่นไปด้วยอำนาจกำลังงานเล็กน้อยที่เหลืออยู่ แต่ต้องประกอบด้วยปัจจัยภายนอกที่แวดล้อมบางอย่างอยู่ด้วย เช่น น้ำ

นั้นยังมีอยู่ ไม่หมดหน้าไปจนตะลิ่งเสียเป็นต้น. และเมื่อใดกำลังงานที่เหลืออยู่นั้นหมดสิ้นลง แม้ยังมีน้ำให้เล่นไปได้อยู่ มันก็ต้องหยุดลงเอง ฉะนั้นร่างกายของพระอรหันต์ก็ฉนั้นนั่น เมื่อใด“กำลังงาน”ชนิดที่กล่าวมาแล้วหมดลง ถึงข้าวปลาอาหารยังคงมีอยู่ ภายของท่านก็ต้องแตกดับ หรือหยุดสนิทลง ถึงความแยกสลายเป็นธาตุหรือเป็นธรรมชาติไปตามเรื่องของกาย ซึ่งเหมือนกับทุกกายของบุคคลทุกชนิด. พระอรหันต์จำพวกที่เป็นโมเนยย-ปฏิปันโน คือจะปรินิพพานเสียเองในไม่กี่สัปดาห์ หลังจากการบรรลุอรหัตตภูมิของท่านแล้ว ไม่อยู่ไปจนแก่เฒ่าหรือตามที่สมควร เหมือนพระอรหันต์ประเภทอื่นโดยมากนั้น ก็คือจำพวกหลังนี้เอง. เป็นเพราะ “กำลังงาน” ของท่านเหลืออยู่น้อยนัก.

บางคนเชื่อว่า พระพุทธเจ้าหรือพระอรหันต์นิพพานแล้ว ยังมีอะไรเหลืออยู่อีก เช่นเชื่อกันว่า พระบรมธาตุของพระพุทธเจ้าที่มีอยู่ในโลกนี้ จะรวมตัวกันเป็นองค์พระพุทธเจ้าขึ้นแล้ว ทำการปรินิพพานอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งเรียกว่า “ธาตุอันตรธาน” ดังในหนังสือปฐมสมโพธิกถานั้นก็ดี หรือที่เชื่อกันว่า เจดีย์ต่างๆ ที่สำคัญๆ เช่นพระปฐมเจดีย์ แสดงปาฏิหาริย์ต่างๆ ได้นั้นก็ดีนั้นเป็นเพราะมีอะไรอย่างใดอย่างหนึ่ง แห่งองค์พระพุทธเจ้าเหลืออยู่. หรือถ้ากล่าวตามความเชื่อของคนประเภทนั้น ก็คือว่า จิตต์ หรือวิญญาณของพระพุทธองค์ยังเหลืออยู่นั่นเอง. แต่ความเข้าใจเช่นนี้ ย่อมขวางกันกับหลักธรรมะและเหตุผลทั่วไปอย่างรุนแรง ไม่เป็นไปได้ตามที่เชื่อกันเช่นนั้น. ข้าพเจ้าเข้าใจว่า ถ้าหากว่าสิ่งต่างๆ ที่เขาเห็นหรือเชื่อกันเช่นนั้น เป็นของเป็นไปได้จริง เช่นพระบรมธาตุจะกลับรวมตัวกันใหม่อีกนั้น ก็ต้องเป็นเพราะเพียงแต่คำอธิษฐานของพระองค์ที่ทรงอธิษฐานทิ้งไว้. อันอำนาจจิตต์แห่งการอธิษฐานนั้น จะอยู่ยืนยาวได้นานเพียงไร นั้นย่อมแล้วแต่อำนาจพิเศษแห่งจิตต์ใจของผู้ที่อธิษฐาน ส่วนตัวผู้นั้นเอง ที่เป็นพระอรหันต์แล้ว ย่อม

ดับสนิทไปโดยไม่มีส่วนเหลือแท้จริง. ส่วนอำนาจอิच्छิต ซึ่งเปนปาฏิหาริชาชนิดหนึ่งนั้น คงเหลืออยู่เปนมรดกที่จะเปนประโยชน์แก่ผู้อยู่ภายหลัง ที่ท่านผู้ล่วงลับไปแล้วเคยตั้งใจช่วยเหลือเท่านั้น. การที่จะเชื่อว่า วิญญาณหรือจิตต์ของพระพุทธรูปเป็นอมตะ คอยเฝ้าดูพวกเราหรือโลกอยู่มาจนบัดนี้นั้น เปนของขบขันเหลือเกิน. ถ้าจะกล่าวให้น่าฟังกว่านี้แล้ว ควรจะกล่าวว่า ธรรมะนั้นแหละ คือวิญญาณหรือจิตต์ของพระองค์ ที่ยังคงอยู่จนบัดนี้ จะมีน่าฟังกว่าหรือ เพราะพระองค์ก็ได้ตรัสไว้อย่างแน่นอนว่า “อาณนท, ธรรมวินัย ที่ตถาคตแสดงแล้วบัญญัติแล้ว นั้นแหละจะอยู่เป็นศาสดาแห่งท่านทั้งหลาย ในกาลเมื่อตถาคตล่วงลับไปแล้ว.”

บัดนี้ การชี้ลักษณะของชีวิตโดยเปรียบเทียบกับลักษณะของดวงไฟก็หมดสิ้นลงแล้ว แต่ยังมีปัญหาผนวกเหลืออยู่อีกเล็กน้อย และเกี่ยวข้องกัน.

อาจมีผู้ถามว่า ชีวิตย่อมต้องการความรอดพ้นหรือหลุดพ้น หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งก็คือต้องการนิพพาน, แต่เมื่อสิ่งที่ต้องการนั้นมาได้แก่ความดับสนิทของชีวิตเสียเองดังนี้ จะมีประโยชน์อะไรเล่า. ชีวิตจะมีเวลาที่มพระนิพพานได้อย่างไร ?

ขอตอบว่า ตามสัญชาตญาณของปวงสัตว์หรือที่เรียกว่าชีวิตนั้น ย่อมรู้สึกได้ว่า ตัวเองเป็นตัวตนเสมอ ต้องการที่จะได้ ต้องการที่จะมี ต้องการที่จะเป็น อย่างใดอย่างหนึ่งอยู่เสมอ จนความต้องการอันนี้แหละ กลายเป็นตัวเอง หรือคือตัวมันเองไป. มันจึงถูกเปน “ดวงไฟแห่งชีวิต” อยู่ในตัวมันเอง ด้วยตัวมันเอง เพื่อตัวมันเอง, **แต่ว่าเพียงชั่วเวลาที่มันถูกอยู่เท่านั้น.** กลุ่มหรือดวงชีวิตนี้ คือกลุ่มแห่งความอยาก ความทำตามที่ยาก และความเสวยผลที่ได้ตามที่ยาก อันจะเป็นเหตุให้อยากอย่างอื่นซ้ำ อีกต่อไปใหม่. ของทั้งสามอย่างนี้ยังจับกลุ่มกันติดอยู่เพียงใด ไฟคือชีวิต ก็ถูกโพลงๆ อยู่ได้ และหมุนตัวเรื่อย ๆ ไป อยู่เพียงนั้น. แต่

ความจริงมันคืออะไรเล่า ? และอะไรเล่าเป็นตัวที่มีอยู่ ? มันคือ ความไม่เปนอิสระ, ความดิ้นรนไปอย่างหลับตา, ความต้องวิ่งว่อนไปไม่มีเวลาหยุดนิ่ง ความจำใจจำแสดงละครแห่งชีวิตอยู่เสมอ, เพราะนั่นแหละ คือ “ตัวมันเอง.” รวมความว่า ตัวที่มีอยู่ก็คือความทุกข์ นอกจากความทุกข์แล้ว หามืออะไรเป็นตัวอยู่ไม่เลย.

ตัวชีวิต คือตัวความลุกโหลงๆ ของกลุ่มๆ นั้น. ตัวความลุกนั้นๆ ก็คือตัวความทุกข์ หรือตัวความทนทรมาน ! ไม่มีอิสระหรือรอดพ้น. ฉะนั้น ตัวความสุขหรือ ความรอดพ้น จึงคือ ตัวความหยุดลุกโหลงๆ นั้นเสีย.

ตัวความลุกโหลงๆ ที่ร้ายกาจที่สุด ก็คือตัวความรู้สึกที่ลุกอยู่ว่า “ตัวเรา,” “นี่แหละคือตัวเรา,” “นี่แหละของเรา,” “ตัวเราจะเอาอย่างนั้น จะเอาอย่างนี้.” รวมความว่า ตัวเราก็คือ “ตัวความลุกแห่งความทุกข์ในตัวมันเองอยู่โหลงๆ”นั่นเอง. ไม่มีเราอื่นนอกจากนี้. และปัญหาต่อไปนี้เป็น ปัญหาเรื่องอดีต อนาคต ซึ่งเปนเรื่องใหญ่อีกเรื่องหนึ่ง ไว้พิจารณากันต่อเมื่อกล่าวถึงเรื่องนั้น. สรุปความในที่นี้แต่เพียงว่า มีแต่ก้อนที่ลุกโหลงอย่างปั่นป่วนอยู่ก้อนหนึ่ง และในก้อนนั้น มีความรู้สึกตัวเองว่า อดีตๆหรือตัวเราๆ.

เมื่อมันมีตัวเราอยู่ในตัวเอง ช่วงเวลาที่ลุกโหลงๆ เท่านั้น ไม่มีตัวอื่นใดนอกจากนี้ มีแต่กลุ่มธรรมชาติที่จับกลุ่มรวมตัวลุกขึ้นชั่วคราวแล้ว ใครเล่าจะเป็นตัวหลุดพ้น หรือเปนตัวเจ้าทุกข์ที่ขอร้องพ้นทุกข์ ? ใครมาจากไหนเล่า ที่จะเปนตัวลุนิพพาน. ไม่มีเลย ! โดยประการทั้งปวง. สิ่งที่จะมีได้ ก็แต่เพียงสองสิ่งเท่านั้น คือกลุ่มทุกข์ที่ลุกโหลงๆ อยู่ กับความดับสนิทไปแห่งกลุ่มๆ นั้นเท่านั้นเอง. ไม่มีตัวคนผู้ทุกข์ หรือตัวคนผู้ดับทุกข์.

ส่วนที่เราารู้สึกกันว่ามันนั่นแหละคือตัวกลุ่มทุกข์ที่ลูกโหลงอยู่. ตัวความลูกก็คือตัวความรู้สึกนี่เอง. ความรู้สึกมีหลายๆ อย่าง ตัวความลูกก็มีหลายๆ อย่าง เมื่อรวมตัวกันเข้าเป็นก้อนหรือกลุ่มแห่งความลูก มันก็ลูกอยู่ได้ และชั่วเวลา หรือตลอดเวลาที่ความรู้สึกที่เป็นความหลงอันนั้น หล่องเลี้ยงไว้เท่านั้น.

รวมความว่า มันไม่มีตัวตนมาตั้งแต่ต้นมือ ตั้งแต่ไหนต่อไหนมาแล้ว. กลุ่มชีวิต ซึ่งในนั้นมีจิตต์เป็นตัวที่รู้สึกสิ่งต่างๆ ตามแต่ที่มากกระทบมัน ก็เป็นเพียงของที่มีชั่วขณะๆ แต่ถึยิบจนติดกัน. มีความรู้สึกหรือสำคัญตัวเองว่าเปน “ตัวตน” เปนของประจำ ไปในตัว และเปนตัวความทุกข์เสียเองเสร็จ. ความจริงผู้เปนเจ้าทุกข์หามีไม่ มีแต่กลุ่มก้อนแห่งความทุกข์ แต่เพอญมีสิ่งๆ หนึ่งในกลุ่มนั้นมีความรู้สึกได้ และออกรับเอาว่าตัวเองเปนตัว ทั้งที่ตัวก็เปนของที่ลูกโหลงชั่วขณะเหมือนกัน. นี่จึงสรุปว่า ตามความจริงแล้ว หามีตัวผู้ทุกข์ไม่. แต่เรายอมให้ว่ามี ก็โดยถือเอาตามความรู้สึกของสิ่งที่รู้สึกได้สิ่งนั้น อันรวมอยู่ในกลุ่มๆ นั้น. โดยทำนองเดียวกันอีก เรายอมให้ว่ามีผู้อยากพ้นทุกข์ ภายหลังจากที่มันรู้สึกว่าเป็นทุกข์. แต่มันหาไม่รู้ว่าการที่จะพ้นทุกข์ได้ ก็คือ **“การฆ่าตัวเองเสีย”** ซึ่งหมายถึงการดับความรู้สึกว่าตัวตน ซึ่งเปนตัวชีวิตที่ลูกโหลงๆ นั่นเอง. หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่ง ก็คือดับตัวเองเสีย. (ความจริงตัวเองไม่มีอยู่แล้ว แต่มามีความรู้สึกเกิดขึ้นยึดถือว่าตัวเองมี มันจึงเกิดมีตัวเองขึ้น. การดับตัวเอง จึงคือการดับความสำคัญผิดอันนั้นเท่านั้น). ใครจะเปนผู้ดับ ? ตอบว่าก็ใครเล่าเป็นผู้รู้สึกว่ามีตัวตน ผู้นั้นแหละจะต้องดับ. ก็เมื่อสิ่งที่รู้หรือสำคัญสิ่งที่ไม่ใช่ตัวตนว่าเป็นตัวตน ก็เปนสิ่งที่ไม่มีตัวตนเสียเองเหมือนกัน เปนแต่ตัวความโหลงเช่นเดียวกันแล้ว, ความรู้สึกที่อยากจะดับทุกข์ หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งก็เรียกว่า ผู้ที่อยากจะพ้นทุกข์นั้น ก็ไม่เปนอะไรอื่นไปได้อีก นอก

จากจะเปนตัวชีวิตหรือตัวความโพลงอย่างเดียวกันอีกนั่นเอง. เมื่อใด “ตัวรู้สึก” ตัวนี้ รู้แจ้งเห็นจริงว่าตัวมันเองไม่มี เมื่อนั้นตัวมันเองจะดับลง และนั่นแหละคือที่สุดแห่งความทุกข์. มันมีที่สุดแห่งความทุกข์ หรือถึงที่สุดแห่งความทุกข์ได้ โดยไม่ต้องมีผู้ถึง. ทั้งนี้เพราะว่า อะไรๆ ก็ตามในกลุ่มที่ลูกโพลงกันขึ้นเปนตัวชีวิตขึ้นมา มันเปนเพียงของที่ลูกโพลงๆ ขึ้นด้วยอำนาจเหตุปัจจัยปรุงแต่งทั้งนั้น ซึ่งตามความจริงแล้วเราไม่อาจเรียกมันได้ว่า เปนตัวตนเลย. แต่มันเกิดเรียกเปนตัวตนกันขึ้นในตัวมันเอง และมันในที่นี้ ก็คือเราท่านทั้งหลายที่ยังกำลังสำคัญตัวว่าเปนตัว และต้องการความพ้นทุกข์อยู่ในบัดนี้ ทุกๆ คนนี่แหละ.

สรุปความอีกครั้งหนึ่ง ก็คือ ความดับสนิทของความทุกข์ จะมีได้ก็โดยดับตัวผู้ที่ต้องการจะดับทุกข์นั้นเสีย. เพราะว่าตัวความทุกข์กับตัวผู้ที่ยอยากจะพ้นทุกข์นั้น เปนตัวเดียวกัน. ไม่มีบุคคลผู้ทุกข์ หรือผู้อยากพ้นทุกข์ที่แท้จริง เพราะนั่นคือตัวเดียวกันกับตัวความทุกข์. มันไม่มีตัวผู้พ้นทุกข์ที่แท้จริง เพราะนั่นเปนตัวเดียวกันกับตัวความสลายตัวเอง ของความทุกข์. มันมีแต่ตัวทุกข์ กับตัวความทุกข์ที่ดับสลายลงไปอย่างสนิทเท่านั้น. ส่วนตัวบุคคลที่เปนอย่างนั้นอย่างนี้นั้น เปนเพียง “ตัวความหลงใหล” ที่รวมอยู่ในตัวทุกข์ ในฐานะเปนตัวทุกข์เสียเองด้วยส่วนหนึ่ง. และ “ตัวความหลงใหล” ตัวนี้เอง ที่ได้สร้างตัวเองให้เปนบุคคล เปนเรา เปนเขา ขึ้นมา. ถ้าผู้สงสัยจะเพ่งให้หนักเข้าๆ จนเข้าถึงความจริงอันสุขุมอันนี้แล้ว ก็จะหมดสงสัยและหมดปัญหาดังที่ถามไว้ข้างต้นนั้น. ในที่นี้ขอย้ำอีกครั้งหนึ่ง

ว่า **ความดับทุกข์จะมีได้ก็ต่อเมื่อดับตัวความอยาก หรือผู้อยากจะพ้นทุกข์เสียได้เท่านั้น.** เพราะว่าตัวนั้นเองเปนตัวทุกข์! โดยไม่ต้องมีอิตตา ไม่ต้องมีบุคคล.

เมื่อมาถึงตอนนี้ ข้าพเจ้าระลึกได้ถึงการที่มีผู้หัวเราะเยาะว่า พุทธศาสนา นั้น จะดับทุกข์ได้ความสุข ก็ต่อเมื่อตายลงหลุมหรือถูกเผาเป็นขี้เถ้าไปแล้ว. แต่ข้าพเจ้ารู้สึก ว่า ผู้กล่าวนั้นเอง กลับน่าหัวเราะเยาะกว่า. ช่างกระไร, ช่างหมายเอาแต่ไฟที่เชิงตะกอนและถ่านเถ้าจะเผาแต่ที่นั่น เอาเสียทีเดียว.

ข้าพเจ้าได้กล่าวมาแล้วว่า เมื่อใดความลุกโหลงของชีวิต (โดยจะเพาะคือภวังคจิตต์ อันประกอบด้วยฐานที่ตั้งแห่ง อวิชชา ตัณหา อุปาทาน และผลกรรม) มาดับเย็นไปด้วยกันด้วยอำนาจอหัตตมรรคญาณแล้ว เมื่อนั้นก็ยังเหลือแต่ซากเถ้าถ่านคือกาย และตัวความรู้สึกบางอย่างของกายชนิดที่มีใช้เป็นตัวความลุกโหลง คือตัวกิเลส. เมื่อกกล่าวตามโฆหารธรรมดา ก็คือบุคคลผู้บันลุพระอรหันต์แล้ว แต่ยังไม่ตายนี้เอง, คือผู้ที่ยังเหลือแต่เถ้าถ่านไม่มีไฟที่ลุก แต่ดับเย็นสนิทแล้ว. ถ้าผู้หัวเราะ ได้มองเห็นซากหรือเถ้าถ่านชนิดนี้ คงหยุดหัวเราะเป็นแน่ ผู้ที่ “ดับ” แล้ว คือพระอรหันต์. ผู้ที่เริ่มดับลงบ้างแล้ว. คือพระอริยบุคคลขั้นต้นๆ คือพระโสดาบันน์ สกทาคามี และอนาคามี. ส่วนผู้ที่กำลังลุกโหลงๆ อยู่ คือบุถุชนเราท่านทั้งปวง.

ผู้ฟังอาจจะปลาตใจบ้างในส่วนที่ว่า ความดับทุกข์คือการดับชีวิตเสีย. และการดับชีวิตชนิดนี้ ไม่ต้องมีการตาย. เพราะตัวชีวิตที่แท้จริง ย่อมหมายถึงตัวความโหลงขึ้นและโหลงอยู่ของกลุ่มทุกข์. ในโลกนี้ นอกจากกลุ่มต่างๆ ที่ลุกโหลงอยู่อย่างนี้แล้ว ไม่มีอะไรอีก. และความโหลงนั้น ต้องเป็นความโหลงแห่งโลกะ โทษะ โมหะ ซึ่งมีอวิชชาเป็นผู้จุด และมีตัณหาเป็นผู้เลี้ยงไฟดังกล่าวมาแล้วข้างต้น. มันจุดให้ลุกอยู่โหลงๆ เช่นเดียวกับเราจุดไฟธรรมดาให้ลุกโหลงอยู่ และเติมไปด้วยความร้อน. ไฟชีวิตก็เหมือนกัน ร้อนที่ตา ที่หู ที่จมูก ที่ลิ้น ที่กาย และที่ใจ. ไฟที่กำลังโหลงเราหาความเย็นมิได้ ฉันทใด. ชีวิตที่กำลังโหลงๆ ก็หาความเย็นมิได้ ฉันทนั้น

ฉะนั้นจึงเป็นอันกล่าวได้สั้นๆ ว่า ชีวิตคือความทุกข์. มันเป็นอันเดียวกันแท้ ! และความดับแห่งชีวิต ก็คือความดับแห่งความทุกข์. ความรู้สึกของกายที่เหลือเป็นซากอยู่ จะได้รับรู้สึกรสแห่งความบรมสุขนี้ ตลอดเวลาที่มันยังไม่แตกดับ และในชาตินี้เอง. แค่อันนี้เอง เป็นเหตุให้บางคนพึงผิด แล้วเข้าใจไปว่า สุขต่อเมื่อได้ผ่านเชิงตะกอนไปแล้ว.

ไฟทุกข์ หรือไฟชีวิตที่โพล่งขึ้นนี้ เป็นสิ่งที่ดับได้. มันดับได้อย่างสนิท. ทั้งนี้เพราะว่า “ตัวความดับ” เป็นสิ่งที่มีอยู่เอง มีอยู่โดยความเป็นประธานตลอดกาลและเทศ อันไม่มีที่สิ้นสุด และเป็นของ “ใหม่” หรือเป็น **“ปัจจุบันน์”** อยู่เสมอตลอดอนันตกาล. ตัวทุกข์ หรือตัวชีวิตต่างหาก ที่เป็นเพียงสิ่งที่จรมาปรากฏเป็นครั้งคราว. คือตัวอวิชชาหรือความไม่รู้ จับกลุ่มกันเข้าจุดตัวเองให้ลุกเป็นดวงไฟ หรือดวงชีวิตขึ้น และที่แท้ ก็คือดวงทุกข์นั่นเอง, มีการทุกข์ทรมานในตัวเอง แล้วมีการเข็ดหลาบหรือความฉลาดเกิดขึ้นในตัวเอง, กลายเป็นวิชาขึ้น และรู้จักความดับทุกข์หรือดับตัวเอง เช่นเดียวกับที่อวิชารู้จักจุดตัวเองขึ้นเหมือนกัน. เราจะเห็นได้ว่า ตัวความว่างอย่างยิ่งหรือตัวความดับทุกข์ไม่มีทุกข์นั้น มีอยู่เองแล้วมาก่อน ดวงชีวิตหรือดวงทุกข์ต่างหาก เป็นตัวจรมาปรากฏขึ้น มาตั้งอยู่ แล้วมาสลายตัวดับไปอีก. ส่วนตัวความว่างก็มีอยู่เองอย่างเดิมตลอดเวลา. แต่ว่าเมื่อตัวชีวิตหรือตัวทุกข์ที่จรมาใหม่ทำการสลายตัวดับลงไปในนั้น คุณคล้ายกับว่าสร้างความดับกันขึ้นใหม่ และทั้งเมื่อดับครั้งใหม่นี้ ตัวความดับก็เข้ารวมกับความดับอันเก่าที่มีอยู่ทั่วไป เลยทำให้เกิดเป็นการกล่าวอย่างบุคคลาธิษฐาน (Personalization) ขึ้นว่า เราเข้านิพพาน, เข้ารวมในนิพพาน, หรือเข้ารวมกับพระเป็นเจ้า, หรืออาตมัน (Soul) เข้ารวมกับปรมาตมัน (Universal soul).

ขอให้ตั้งต้นคิดใหม่อีกครั้งหนึ่งว่า สภาพที่เป็นตัวความดับหรือความว่างอย่างยั้งนี้ มันมีอยู่ก่อน, และความทุกข์จรมาใหม่เป็นคราวๆ อย่างไร. เรามาพิจารณากัน ด้วยการเปรียบเทียบกับเรื่องโลกหรือวัฏธรรมดานี้เอง.

สมมติว่า ถ้าโลกนี้ ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ และดวงดาวทั้งหมด รวมทั้งสสารอื่นๆ ทั้งหมดเช่น อากาศ ใต้น้ำ เป็นต้น ทั้งสากลจักรวาลนี้ เกิดดับสลายดับสนิทกันไปหมด ด้วยเหตุอย่างใดอย่างหนึ่ง; แล้วอะไรจะเหลืออยู่. เราก็จะพบว่าความว่างเหลืออยู่. ความว่างนี้มีอยู่ก่อนหรือเพ็งมี? ถ้าตอบเร็วๆ หรือชั้นเดียว ก็ต้องว่าเพ็งมี, เพราะก่อนหน้านี้ สิ่งเหล่านี้มันมีอยู่ มันไม่ว่าง. ถ้าคิดทบทวนหรือหลายชั้นลงไป ก่อนแต่สิ่งเหล่านี้จะมีขึ้นเหล่านี้มันก็ต้องคือความไม่มีอะไรนั่นเอง. มันต้องไม่มีอะไรอยู่ก่อน แล้วจึงมีอะไรขึ้นมาได้ แล้วจึงกลับไม่มีได้อีก. ฝ่ายไหนเป็นของถาวร ฝ่ายไหนเป็นของชั่วคราว? ทุกคนก็พอจะเห็นได้ว่า ความมีเป็นของชั่วคราว. ส่วนความไม่มีอะไรนั้นเป็นของถาวรอยู่ตลอดไป, แต่ว่าในขณะที่เกิดความมีขึ้นมาแซกแซงนั้น ความไม่มีได้หลบตัวซ่อนอยู่หลังจากแห่งความมีนั่นเอง. และเป็นตัวเดียวกันตลอดสายอนันตกาล ไม่รู้จักเกิดไม่รู้จักดับกับใคร, และเป็นของปัจจุบันอยู่เรื่อย ไม่มีอดีต อนาคต กะใครเป็น. เราลองปิดดวงอาทิตย์ทิ้งเสียทีหรือ ความมืดซึ่งเป็นตัว “ปัจจุบัน” จะปรากฏตัวทันที ไม่ต้องสร้างขึ้น. มันไม่ปรากฏตัวชั่วเวลาที่ดวงอาทิตย์หรือแสงสว่าง ปรากฏอยู่เท่านั้น. นี่เป็นตัว “ปัจจุบันธรรม” อย่างโลกหรืออย่างวัตถุ ซึ่งจัดเป็นฝ่าย physics.

ส่วนฝ่ายที่ไม่มีวัตถุ มีแต่ปรมาตมธรรมอันละเอียด อันเราไม่อาจสัมผัสมันได้ด้วยอายตนะ นอกจากจะสัมผัสได้ด้วยปัญญาอย่างเดียว ซึ่งเรียกว่า Meta - physics นั้น, ก็คล้ายกันหรือทำนองเดียวกัน. ตัว

“ปัจจุบันธรรม” หรือตัวความว่างไม่มีอะไรอย่างยั้ง อันเป็น

สภาพที่ดับสนิทแห่งความทุกข์นั้น มันมีอยู่ทุกเมื่อ ! รอเราอยู่ทุกเมื่อ ! สดชื่นอยู่ทุกเมื่อ. มันไม่ต้องตั้งตัวหรือมีตัวอยู่ แต่ก็พร้อมอยู่เพื่อดวงชีวิตนี้ทุกเมื่อ. มันเปนอนัตถธรรม (สิ่งที่ไม่รู้จักตาย), เปนอนันตภาพ (สิ่งที่มีอยู่ทุกเมื่อ), และเปนองสังขตธรรม (สิ่งที่อะไรแต่ละต้องหรือจัดการอะไรกับมันไม่ได้). เมื่อใดดวงชีวิตหรือกลุ่มก้อนแห่งไฟทุกข์ไฟกิเลส มาดับลงเพราะอำนาจกิเลสคลายตัว เพราะเข็ดหลาบและเกิดความรู้ขึ้น และดวงชีวิตดับลงสภาพอันศักดิ์สิทธิ์หรือกายสิทธิ์นี้ ก็ปรากฏแก่ความรู้สึกของกายที่เหลือเป็นซากอยู่ จนกว่ามันจะสลายไปอีกเป็นสิ่งสุดท้าย. การดับของจิตต์หรือดวงชีวิตชนิดนี้ เปนฝ่าย Meta-physics. และการดับหรือการสลายของกาย เปนเรื่องฝ่าย Physics. การดับแห่งความทุกข์ หรือไฟกิเลสนั้น ก็เป็นไปในกายนี้ ตั้งอาศัยในกายนี้ มีอยู่ในกายนี้ เช่นเดียวกันกับตัวทุกข์ หรือตัวชีวิต. พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้เด็ดขาดแล้วว่า ทุกข์กับความดับทุกข์ นั้นพระองค์บัญญัติไว้ในกายอันยาวาวาหนึ่ง ซึ่งมีพร้อมทั้งจิตตใจนี้เอง. ทุกข์อยู่ที่ไหน ต้องดับทุกข์ที่นั่น. เกิดที่ไหนต้องดับที่นั่น. ขึ้นทางไหนต้องลงทางนั้น ! และเราก็เชื่อกันอยู่ทั่วไปแล้วว่า นิพพานอยู่ในเรา. แต่เรามักจะกล่าวตามๆ กันไปทั้งที่ไม่รู้เลยว่ามันอยู่อย่างไร. จะถามเขาต่อไปอีก ก็ไม่ทราบว่าจะถามอย่างไร, ความสนใจเลยดับไปตาม.

นิพพานหรือความดับทุกข์ มีอยู่พร้อมแล้ว สำหรับชีวิตทุกๆ ชีวิต ! ข้อนี้เช่นเดียวกับความดับ รออยู่พร้อมแล้วสำหรับตะเกียงทุกๆ ดวง. แต่เพราะชีวิตยังมีมณท์ ยังไม่รู้จักความดับอันนี้ จึงเพลนอยู่ในการโพลงเพราะได้เชื้อใหม่ๆ แปรลกๆ อยู่เสมอ มันจึงดับลงไม่ได้. ชีวิตดับลงไม่ได้ นั้นย่อมหมายถึงความที่ทุกข์ดับลงไม่ได้. (อย่าลืมนะว่าชีวิตคือกลุ่มแห่งไฟกิเลสและไฟทุกข์). ความดับมีรออยู่เสมอ แต่ความทุกข์ไม่เข้าหามันเอง. ไฟชีวิตที่มัวเพลนอยู่กับเชื้อใหม่ๆ เสมอ มีแต่จะลุกฮือกระพือขึ้น ไม่มีแม้แต่

โอกาสที่จะหวั่นไหว เพื่อบันเทาความร้อนและเปราะบางให้ได้ยังคิดหวั่นไหวไปถึงตัวเองว่า ตัวเองคืออะไร. ตัวเองเกิดมาอย่างไร และอยู่เพื่ออะไร ด้วยอาการอย่างไร และในที่สุดจะต้องเป็นอย่างไร, เหล่านี้ไม่รู้ทั้งนั้น. ทั้งนี้เพราะชีวิตติด “รสของโลก.” โลกนี้มีรส (taste), และรสนั้นแปลกๆ กันยิ่งนัก.

โลกคืออะไร ? โลกคือชุมชนแห่งชีวิต. ชีวิตหนึ่งๆ ย่อมมีชีวิตมาด้วยกัน เป็นเพื่อน และสัมพันธ์กัน, และเรียกชีวิตเหล่านั้นที่นอกไปจากตัวเองว่า “โลก.” ในการสัมพันธ์กันนั้น, ย่อมเกิดรสขึ้นต่างๆ และเรียกว่า “รสของโลก” ในที่นี้. ชีวิตติดรสของโลกนี้เอง จึงไม่ยากอย่างใดหมด นอกจากตีรสชนิดที่มันพอใจเท่านั้น โฉนจะรู้ถึงความดับอย่างไรได้. ตาหู จมูก ลิ้น กาย เหล่านี้ เป็นสะพานหรือทางเดินที่ชีวิตนี้จะสัมผัส และติดใน ชีวิตอื่นหรือโลก, แต่ก็เปราะบางที่จะให้เข็ดหลาบ หรือเกิดวิชาความรู้ขึ้นพร้อมกันไปในตัว และในที่สุดเกิดความเบื่อหน่าย แสวงหาความดับหรือความหลุดพ้นได้. ในที่สุด ก็จะโผล่เข้าหาความดับสนิทด้วยความพอใจจริงๆ, เช่นเดียวกับเด็กน้อยผวาเข้าหามารดา ฉะนั้น. และนั่นจะมีได้ ก็ต่อเมื่อรู้จักโลกอย่างถูกต้องเสียก่อน. การรู้จักโลก ก็คือการรู้จักตัวเองนั่นเอง, ฉะนั้น จึงต้องมองดูเข้ามาในตัวเองโดยเฉพะาะ. การรู้จักโลกด้วยการรู้จักสิ่งอื่นนอกไปจากตัวเอง คือมองแต่สิ่งที่นอกตัวเองนั้น จะทำให้รู้จักโลกได้ แต่ในแง่ของ Physics, หากอาจทำให้เรารู้ตามแง่หรือตามแนวแห่ง Meta – Physics ซึ่งเราประสงค์ในที่นี้ ในฐานะแนวทางแห่งความดับทุกข์ ได้ไม่. อีกประการหนึ่ง การรู้จักโลกในแง่แห่ง Physics นั้น ทำให้เราติดหรือเพลินอยู่ในรสของโลกยิ่งขึ้น หรือไม่รู้จักร่าง. ส่วนการรู้จักโลกในแง่แห่ง Meta – Physics และตามแนวที่กล่าวมาแล้วนั้น ทำให้ไม่ติด, แต่จะหลุดจากโลก เข้าถึงความดับแห่งความทุกข์ได้โดยเร็ว. แล้วอยู่ในโลกนี้อย่างเป็นอิสระจากโลก ซึ่งเรียกว่าโลกุตตระ. เหตุฉะนั้น เราจำต้องศึกษาชีวิตใน

แห่งนี้, ซึ่งในที่สุด เราจะได้พบและเข้าถึงตัว “ปัจจุบันธรรม” ที่รอเราอยู่ทุกเมื่อ.

เราอาจศึกษาและรู้จักชีวิตได้ตามแง่อื่นอีกหลายแง่. ตามแง่แห่งอักษรศาสตร์ เรารู้จักชีวิตตามคำแปลของศัพท์ว่า ชีวิตคือความเป็นอยู่ยังไม่ตาย. นี้ช่วยเราได้ไม่น้อยเหลือเกิน อย่างมากก็ช่วยให้เรารู้จักขนขวายมากขึ้นเท่านั้น. ตามแง่แห่งชีวิตวิทยาหรือ Biology เรารู้ว่าชีวิตคือความที่ยื่อ Protoplasm ยังสดซึ่งงอกงามอยู่ในตัวเซลล์ทุกตัว ที่กำลังประกอบกันเป็นร่างกายเรา. นี้จะช่วยให้ได้ก็แต่เพียงทำให้เรารู้จักเลือกอาหาร และวิธีรับประทานให้เป็นประโยชน์แก่ร่างกายมากที่สุดที่จะทำได้ หรือสามารถบำบัดโรคและบำรุงอนามัยได้ถูกวิธีเท่านั้น. ตามแง่แห่งมนุษยวิทยา หรือสังคมวิทยา เรารู้จักชีวิตในฐานะเป็นสิ่งที่จะต้องดำรงตนอยู่ได้ โดยเนื่องกับผู้อื่นหรือสิ่งอื่นรอบๆ ตัวเรา ซึ่งจะช่วยให้เราสามารถปฏิบัติต่อประชาคมหรือต่อมนุษยชาติ ได้ถูกต้อง มีความสะดวกสบายเท่านั้น. ยังมีในแง่อื่นๆ อีก แต่ก็คล้ายกัน โดยเหตุที่เป็นไปแต่ในฝ่ายโลกียะ, ไม่ทำให้เราเข้าถึงความดับทุกข์ได้หมดจดสิ้นเชิง แม้เราจะต้องการ. ด้วยเหตุนี้เราจะเห็นได้ว่า สำหรับผู้ที่ต้องการความเยือกเย็นอันแท้จริงสำหรับชีวิตแล้ว จะต้องขนขวายศึกษาตามแง่แห่งปรมัตถธรรม.

แม้ว่าเราจะยังไม่สามารถละโลกียวิสัยไปได้ในบัดนี้ ก็ไม่มีผลอันใดเลยที่จะแสดงว่า เราไม่ควรที่ “ฟังหูไว้หู” ต่อเสียง แห่งปรมัตถธรรมเอาเสียทีเดียว. ทั้งนี้ ก็เพราะว่า “ปัจจุบันธรรม” อันนั้น กำลังรอเราอยู่ทุกเมื่อ เช่นเดียวกับโชคลากำลังรอคนฉลาดและขยัน ฉะนั้น. ถ้ามีนักศึกษาบางคนรู้สึกว่าการศึกษาตามแนวแห่งโลกียะ หมดรส เพราะล้วนแต่เป็นไปในแนวแห่งความวิงวอนแห่งจิตตังใจเหมือนๆ กันไปหมดแล้ว ข้าพเจ้าเข้าใจว่า ไม่มีอะไรดีไปกว่า ที่เขาจะเหลียวมาจับการศึกษาตามแง่แห่งปรมัตถธรรมนี้ ขึ้น

พิจารณาดูบ้าง. ในชั่วชีวิตนี้เอง ! เราอาจศึกษาเรื่องชีวิตของเราให้จบได้กระทั่งถึงฝ่ายโลกุตตรภูมิ ถ้าหากว่าเราได้ระครองชีวิตและการศึกษาเรื่องชีวิตของเราไว้อย่างถูกต้อง และไม่ประมาท.

ในที่สุดนี้, จะอย่างไรก็ตาม, เราย่อมพบความจริงอันใหม่ด้วยกันทุกคนแล้วว่า ชีวิตนี้มีที่สิ้นสุด, มีที่มุ่งหมายเป็นอุดมคติคือ **“ความปราศจากทุกข์โดยหมดจดสิ้นเชิงแท้จริง.”** ยังอยู่ก็แต่ว่า เราจะเลือกเอาอย่างไรหนะเท่านั้น : จะรีบไปเพราะน่าเบื่อ หรือจะอยู่ก่อนเพราะแสนจะเพลิดเพลินดี. ส่วนการที่จะยังคงลุกโหลงๆ อยู่ แต่ต้องการให้เยือกเย็นแท้จริงนั้น เป็นสิ่งที่เป็นไปได้. ในโลกียวิสัย มีให้ก็แต่ความลุกโหลงๆ. ส่วนโลกุตตรวิสัย มีให้ก็แต่ความเยือกเย็น แสนจะเย็นโดยไม่ต้องรดน้ำ, เปรียบดังไฟให้แต่ความร้อน น้ำให้แต่ความเย็นฉ่ำใด ก็ฉ่ำนั้น.

“ปัจจุบันธรรม” ซึ่งเป็นตัวความหยุดลุกโหลงๆ นั้น มีอยู่ทุกเมื่อ. และส่งเสียงก้องตลอดจักรวาลอยู่เสมอว่า “ดูก่อนชีวิตทั้งหลาย ! ท่านทั้งหลายอยากจะได้ดับเย็นสนิท หรืออยากลุกโหลงๆ อยู่อย่างนี้ ? หรือว่าท่านยังเป็นเพียงหน่วยชีวิตที่ยังไม่รู้จักตัวเอง ว่าเหมือนกับดวงไฟที่กำลังมีอะไรหนุนให้ลุกโหลงอยู่ กระนั้นหรือ ?”

THE BETTER LAND
แม่ลูกสนทนากันถึงเรื่องแดนลี้ลับ

หรือ

โลกซึ่งเลิศกว่า

(I)

“I hear thee speak of the Better Land.

โอ, แม่จ๋า ฟังแม่ว่า ดูลูกซึ่ง แม่กล่าวถึง เรื่อง“โลก ที่เลิศกว่า”

Thou call'st its children a happy band ;

ทั้งมีเด็ก น้อยใหญ่ ไร้โรคา แม่เรียกว่า“เด็กหมู่ ซึ่งอยู่สุข”

Mother, oh ! Where is that radiant shore ?

โอ้, แม่จ๋าอยากทราบว่าจะอยู่ทางไหน ซึ่งเปนแดน แจ่มใสไร้ความทุกข์?

Shall we not seek it, and weep no more ?

ไม่ลองหา หรือไร ใจปลื้มปลุก โลกสนุก ซึ่งไม่ต้อง ร้องให้เลย

Is it where the flower of the orange blows,

หรือมันอยู่ แถบที่ มีต้นส้ม ดอกถูก ลม กลิ่นแพร่ คุณแม่เอ๋ย

And the fire - flies glance through the myrtle boughs ?

มีหิ่งห้อย พราวๆ คราวชมเชย ไม่เบื่อเลย ไม่เขี้ยว ขจิจริง.

“Not there, not there, my child !”

โอ, ไม่ใช่ ลูกเอ๋ย ไม่ใช่แน่ ลูกของแม่, ไม่ใช่ ผิดใหญ่ยิ่ง.

(II)

“Is it where the feathery palm - trees rise,

หรือเป็นที่ มีปาล์ม ดวงมจริง ใบงามยิ่ง อย่างขนนก ซึ่งปกยาว

And the date grows ripe under sunny skies ?
 ทุ้งมีหมู่ อินทผลัม ลูกสุกแล้ว จับแสงแดด พรางแพรว อยู่นอกกลางหา ?

Or' midst the green islands on glittering seas,
 หรือเกาะเขียว กลางสมุทร สุดสะกาว เพราะแพรวพราว ด้วยละลอก
 กลอกแสงจันทร์

Where fragrant forests perfume the breez,
 มีป่าหอม ย่อมลม ซึ่งเซยพัด ให้หอมจัด ไปไกล ขึ้นใจฉนั้น

And strange bright birds. on their starry wings,
 นกแปลกๆ นานา สารพรรณ บนปีกมัน ดูดั่ง ประดับดาว

Bear the rich hues of all glorious things ?"
 ประดับด้วย สีสด หยดย่อยดี ครบทุกสี ไซ้ไหม ที่ลูกกล่าว ?

"Not there, not there, my child!"

โอ, ไม่ใช่ ลูกเอ๋ย นั้นผิดเค้า : ลูกของแม่, เรื่องราว ยังไกลกัน.

(III)

"Is it far away in some region old
 ถ้าอย่างนั้น เห็นจะเปน ถิ่นโบราณ ที่นมนาน ไกลไป ยิ่งกว่านั้น

Where the rivers wander o' ver sands of gold;
 มีลำธาร ผ่านไหล น้ำใสครัน บนทรายทอง ผ่องพรรณ แลวิลล

Where the burning rays of the ruby shine,
 แร่ทับทิม ส่องแสง อยู่แดงฉาน รัศมี พุ่งผ่าน เหมือนลูกไหม้

And the diamond lights up the secret mine.
 มีแสงเพชร ทอแสง จากเพชรใน บ่อเพชรใหญ่ ฉะนั้น สำคัญรู้

And the pearl gleams forth from the coral strand;
 มีไข่มุกต์ สุกใส ไซศรีปลั่ง ตามริมฝั่ง กรังหิน ระกะอยู่

Is it there, sweet mother, that Better Land ?

นั่นหรือ “โลก ที่เลิศกว่า” แม่ว่าดู ให้ลูกรู้ เกิดแม่ ผู้ชื่นใจ.”

“Not there, not there, my child !”

โอ, ไม่ใช่ ลูกเอ๋ย ไม่ใช่แน่ ลูกของแม่, ไม่ใช่ ยิ่งไกลใหญ่ !”

(IV)

“Eye hath not seen it, my gentle boy;

ตาไม่อาจ มองเห็นโลก ที่พูดไว้, พ่อขวัญใจ ของแม่, แม่เพ่งหนัก

Ear hath not heard its songs of joy;

หูไม่อาจ ยินเสียง ที่ลึกลับซึ้ง เปนเพลงซึ่ง เบิกบาน สำนวนนัก

Dreams cannot picture a world so fair :

ถึงความฝัน ก็ไม่ สามารถจัก ฝันเห็นโลก น่ารัก ที่กล่าวนั้น

Sorrow and death may not enter there;

คือความทุกข์ ความตาย อันร้ายกาจ ก็ไม่อาจ เข้าไป ในเขตต์นั้น

Time doth not breathe on its fadeless bloom;

ความล่วงกาล ไม่อาจผ่าน หรือทำหั้น “ดอกไม้อัน มิรู้เหี่ยว” ให้เหี่ยวไป

For beyond the clouds and beyond the tomb -

เพราะพ้นเมฆ หมอก มอ ซึ่งห่อหุ้ม และพ้นการ มีหลุม เพื่อศพใส่

It's there, it's there, my child !”

นั่นแหละลูก, โลกซึ่ง แม่พูดไว้ นั่นแหละให้ เข้าใจถูก ลูกแม่เอ๋ย.

“สิริवास” แปลและประพันธ์.

๑. ธันวาคม. ๒๔๘๑.

โหราศาสตร์ กับ พุทธศาสนา

วิจารณ์ข้อความในปาฐกถาของ นายพันตรี หลวงสารานุประพันธ์ เรื่องโหราศาสตร์กับลัทธิกรรมในพุทธศาสนา ว่ามีน้ำหนักเหลือมากกว่ากันอยู่อย่างไร. จุดปัญหาที่จะต้องวิจารณ์มีอยู่ว่า ดาวพระเคราะห์มีอำนาจเหนือกรรม หรือกรรมของเรามีอำนาจเหนือดาวพระเคราะห์. อะไรเป็นฝ่ายแท้จริง, อะไรเป็นฝ่ายแรงส่ง? --โดย อินทปัญญา ภิกขุ.

ผลคือความสุขและความทุกข์ ที่มนุษย์เราได้รับกันอยู่นี้ คุณหลวงสารานุประพันธ์ว่า สำเร็จมาจากดวงดาวใหญ่ๆน้อย แห่งสากลจักรวาล อันเป็นอำนาจที่จะบันดาลให้เราได้รับผลหรือไม่ได้รับผลแห่งกรรมอันเรากระทำไว้เอง. กรรมจะให้ผลหรือไม่อาจให้ผลย่อมขึ้นอยู่กับดวงดาวเหล่านั้น. การเรียนรู้ความสัมพันธ์ระหว่างดาวกับมนุษย์ หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าโหราศาสตร์นั้น ก็เพื่อทราบ “หมายบังคับการ” ของดวงดาวทั้งหลาย อันจะส่งมายังมนุษย์เป็นรายตัวไป, และทั้งมนุษย์จะต้องมีอันเป็นไปตามนั้น โดยที่ผลกรรมของเขาทั้งหมด เป็นเพียง “เรือพ่วง” หรือ “ข้างเท้าหลัง.”

พอได้อ่านปาฐกถาของคุณหลวงในเรื่องนี้ (ซึ่งได้ให้คัดมาต่อท้ายไว้ในที่นี้ด้วยแล้ว), รู้สึกว่ามั่นคงกระทบกันเข้าอย่างแรง กับหลักพุทธศาสนาที่กล่าวด้วยเรื่องกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับหลักที่ซิมซาบอยู่ในใจของข้าพเจ้าอยู่เสมอมาก่อนว่า :

“การทำดีมีประโยชน์ ย่อมเป็นพระเคราะห์ดีอยู่ในตัวประโยชน์
นั้นเองแล้ว, ดวงดาวทั้งหลายในอากาศ จะทำอะไรให้ได้.”^๑

ความรู้สึกได้เกิดขึ้นว่า คุณหลวงได้ส่งปาฐกถาอันนั้น โดย
ทางวิทยุกระจายเสียงของชาติ แก่ปวงชนชาวสยามผู้เป็นพุทธศาสนิกชน.
ทั้งคุณหลวงเองก็เป็นผู้รักชาติ และศาสนาของชาติ.
แน่นอน สิ่งนี้ต้องทำไปด้วยความรักและหวังดีโดยแท้. แต่เมื่อมา
มีข้อความกระทบกันกับความเชื่อและความรู้สึก โดยเฉพาะของ
เหล่าบรรพชิต หรือเจ้าหน้าที่ผู้สืบทฤษฎีของศาสนาโดยอ้อมดังนี้ น่า
จะมีอะไรที่เป็นความเข้าใจซึ่ง “ไขว้” หรือ “หลบมุ่ม” กันอยู่. น่าจะ
มีการวิพากษ์หรืออภิปรายกันโดยวงกว้าง เพื่อปรับปรุงความเข้าใจกัน
เสีย แม้ว่าคุณหลวงจะได้แสดงปาฐกถานี้ เมื่อนานมาแล้วมากสัก
หน่อยก็ตาม, มิฉะนั้นจะเกิดผลอันไม่งาม คือความเห็นที่แตกแยก
ถึงกับออกเดินโดยหันหลังให้แก่กัน ขึ้นในหมู่พุทธศาสนิก ซึ่งเคย
มีความคิดเห็นหรือทฤษฎี เป็นกลุ่มก้อนกันอย่างดีมาแล้วก็เป็นได้.

เมื่อข้าพเจ้าเริ่มนึกคิดหาคำตอบว่า ทำไมจึงเกิดมีทางแตกแยก
กันเช่นนี้, ครั้งแรกความรู้สึกก็ผลุนผลันคิดไปถึงภาสิตที่ว่า

หมอแพทย์ ทายว่าไข้	ลมคุม
โหรว่าเคราะห์ แรงรุม	โทษให้
แม่มด ว่าผีกุม	ทำโทษ
ปราชญ์ว่า กรรมเองไซ้	ส่งให้ เบนเอง.

คือว่าต่างคนต่างก็ว่าไปตามถนัดของตัว ค่าที่ต่างคนต่างมี “ดวงตา
ฉะเพาะ” ของตัวด้วยกัน. แต่แล้วก็พิจารณาเห็นว่า โหราศาสตร์
ของคุณหลวงตามที่อธิบายมานั้น เป็น Science ชนิดหนึ่ง หาใช่โหร

๑. อตฺถโถ อตฺถสส นกฺขตตํ ก็ กริสสนติ ตารกา

ชนิดที่สักว่า รู้เพียงเขียนๆ ชิดๆ แล้วหายไปตามตัวเลขตามสมุดไขความที่เพ้อเจื่อนั้นไม่, แต่เป็นคำอธิบายที่สมเหตุสมผลนักทั้งทาง Scientific หรือ Logical. ข้าพเจ้าขอสรุปความอย่างสั้นๆ มา เพื่อบางท่านที่ยังไม่เคยอ่าน ตามคำอธิบายของท่านที่ว่า ชีวิตของคนเราขึ้นอยู่กับดวงดาวทั้งหลายอย่างไรเสียก่อน.

ท่านอธิบายตามหลักดาราศาสตร์ (Astronomy) ว่า ดวงดาวทั้งหลายรวมทั้งโลกเรา นี้ และดวงจันทร์ด้วย ซึ่งโคจรอยู่รอบๆ ดวงอาทิตย์ ลอยอยู่ได้โดยไม่ต้องมีอะไรเป็นที่แขวน กลางที่ว่างนั้นๆ ย่อมมีความดึงดูด อันเนื่องสัมพันธ์ต่อกันและกันตามมากและน้อย และบันดาลให้เกิดอะไรบางอย่าง เพราะอำนาจที่สัมพันธ์กันนี้. ตัวอย่างเช่น ความดึงดูดของพระจันทร์คือต้นเหตุแห่งการขึ้นลงของน้ำในทะเลของโลกเราเป็นต้น. ความดึงดูดระหว่างกันและกันนี้ มีกระแส, แนวทาง, และกำลังแรง ไม่คงที่ เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ เพราะเหตุที่ดวงดาวโคจรย้ายที่อยู่เสมอนั่นเอง. ดาวบางดวงโคจรใกล้โลกแล้ว มีความดึงดูดอันเป็นเหตุให้โลกเกิดวิบัติด้วยโรคภัยหรืออุทกภัยก็มี. เมื่อโคจรผ่านพ้นไป วิบัติอันนั้นก็หายไปเป็นต้น. นี่แสดงว่าการดึงดูดนั้นๆ ย่อมให้เกิดปฏิกิริยาบางอย่างขึ้น. และการดึงดูดนั้น เปลี่ยนแปลงไปตามการโคจรของดวงดาวอยู่ทุกๆ วินาที. ฉะนั้น การที่โลกเราได้รับความดึงดูดจากดวงดาวต่างๆ นั้น จึงไม่เหมือนกันทุกๆ วินาทีด้วย. เมื่อสัตว์ปฏิสันธิขึ้นในครรรภ์มารดาในวินาทีไหน ซึ่งมีความดึงดูดในสากลจักรวาลเป็นอยู่ในอาการอย่างไร สัตว์นั้นก็ก่อรูปขึ้นด้วยภาวะอันแปลกจากสัตว์ทั้งหลาย ซึ่งปฏิสันธิในวินาทีอื่น. ฉะนั้น สัตว์จึงมีการก่อรูปตัวเอง ปฏิสันธิขึ้นในโลกนี้ และเจริญสืบๆ ไป ด้วยภาวะและแนวแห่งพฤติกรรมที่ต่างกัน

เนื่องจากได้รับเอาอำนาจพิเศษอะไรบางอย่าง หรือถูกดูถูกกดด้วยอำนาจพิเศษบางอย่าง ของสากลจักรวาลต่างกันนั่นเอง. สัตว์จึงมีอันที่จะต้องเบนไปตามแนวใหญ่ ตามที่อำนาจพิเศษอันกล่าวแล้ว บังคับให้เบนไปอย่างเด็ดขาดตายตัวเท่านั้น. ส่วน กรรม หรือการกระทำของสัตว์ เบนเพียงเครื่องประดับแซกแซม ไม่สามารถพลิกหันแนวใหญ่แห่ง “ดาราลิขิต” นั้นได้เลย. เพราะนั่นเป็นอำนาจแห่งธรรมชาติ ที่มีต่อมนุษย์สัมพันธ์กันกับมนุษย์ อันเราเรียกกฎเกณฑ์และคำบรรยายของมันว่า โหราศาสตร์ (Astrology) นี้เป็นใจความแห่งคำอธิบายของคุณหลวง ผู้เจ้าของปาฐกถา.

เมื่อเป็นอย่างนี้ ก็แปลว่าสัตว์ทั้งหลาย มิได้เบนไปตามอำนาจแห่งกรรมได้สมตามที่ตนกระทำ แต่เบนไปตาม “ดาราลิขิต” หรืออำนาจบันดาลของดวงดาวทั้งหลาย ตามหลักโหราศาสตร์ ซึ่งไม่มีทางให้มนุษย์ช่วยตัวเองได้แต่อย่างใด. นี่เป็นสิ่งที่น่าจะพิจารณายิ่งนัก และขอให้ เรามาพิจารณากันดู. แต่ก่อนที่จะพิจารณา ผู้พิจารณาควรได้ฟังข้อความของคุณหลวง ฉะเพาะเท่าที่กล่าวพาดพิงถึงพุทธศาสนา ตามถ้อยคำสำนวนเดิมของท่านเอง ซึ่งได้คัดมาไว้พอสมควรดังต่อไปนี้เสียก่อน เพื่อได้เข้าใจในมติของท่านยิ่งขึ้นคือ :—

(จากปาฐกถาตอนที่ ๑ บางตอน)

“... ท่านเคยสังเกตบ้างหรือเปล่าว่า ก. กับ ข. เรียนหนังสือมาด้วยกัน โรงเรียนเดียวกัน ชั้นเดียวกัน สอบไล่ได้คะแนนเท่ากัน มีความรู้และความสามารถเท่ากัน พอ ๑๐ ปีให้หลัง ก. ได้เป็นเจ้าของกรรมเงินเดือน ๔๐๐ บาท แต่ ข. คงเป็นเสมียนเงินเดือนเพียง ๘๐ บาท ท่านทราบไหมว่าทำไม ก. กับ ข. จึงผิดกัน ?”

ท่านเคยสังเกตบ้างหรือเปล่าว่า ค. กับ ง. เดินทางไปด้วยกัน จูงมือกันไปกลางทุ่งนาเวลาฝนตก อสนีบาตลั่นเปรี้ยงลงมาถูก ง. ตายกับที่ แต่ ค. ไม่เป็นอะไรเลย ท่านทราบไหมว่าทำไม ค. จึงไม่ตาย ?

พุทธภาสิตมีว่า คนเราทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ท่านเคยสังเกตบ้างหรือเปล่าว่า จ. ไปปล้นเขา แต่หลบหนีเจ้าหน้าที่ได้เก่ง เลยไม่ถูกจับ แต่ ฉ. ไม่ได้ทำอะไรเลย แต่ถูกตำรวจจับสงสัยว่าเป็นผู้ร้าย เลยถูกขังอยู่หลายราตรี ท่านทราบไหมว่า ทำไมคนดีกลับได้ชั่ว แต่คนทำชั่วกลับได้ดี ?

จริง, ท่านผู้เป็นนักวิทยาศาสตร์ หรือแมตที่เรียลลิสต์ จะต้องพยายามพิสูจน์ตามเหตุผลที่เห็นด้วยตา แต่ถ้าเหตุผลข้อพิสูจน์นั้นถูกชักย่อนเข้าไปอีก ท่านจะรู้สึกลำบากและอึดอัดอยู่สักหน่อย เช่นตัวอย่างเรื่อง ก. กับ ข. ข้างต้น ฝ่ายนักวิทยาศาสตร์ จะต้องพิสูจน์ว่า เพราะ ก. ทำความดีถูกกาลเทศะ จนผู้บังคับบัญชาเห็น จึงได้เป็นเจ้ากรม แต่ ข. ทำความดีไม่ถึง ก. คราวนี้ถ้าจะถามย่อนเข้าไปอีกว่า ก. กับ ข. เกิดมาเป็นมนุษย์เหมือนกัน มีสมรรถภาพเท่าๆ กัน ทำไม ข. จึงทำความดีไม่ถึง ก. เล่า เช่นนี้ ท่านจะให้ อรรถาธิบายว่ากระไร.

ค. กับ ง. เดินจูงมือไปด้วยกัน เท่ากับต่อสายไฟฟ้าติดกัน ทำไมฟ้าจึงผ่าลงถูก ง. ตายคนเดียว ค. ไม่ตาย ? ท่านนักวิทยาศาสตร์คงให้เหตุผลถึงว่าจุดที่ตรง ง. ถูกฟ้าผ่าตายนั้นมีโลหะ ซึ่งรับกับกระแสไฟในอากาศ กำลังจะลงดินพอดี จึงดูดเข้าหากันตรงตัว ง. คราวนี้ถามอีกว่า ก็ทำไม ง. จึงไปอยู่ตรงจุดนั้นพอดีเล่า ท่านตอบว่า “เพราะบังเอิญ” ตรงนี้จึงถามอีกว่า “เหตุไรจึงบังเอิญแต่ ง. คนเดียวเท่านั้น ทำไม ค. จึงไม่บังเอิญด้วย ?” เช่นนี้ ท่านจะให้ อรรถาธิบายว่ากระไร ?

ยิ่งอุทาหรณ์ต่อมา ถึงเรื่องนาย จ. กับนาย ฉ. และนาย ช. ด้วยแล้ว ข้าพเจ้าเข้าใจว่ายิ่งซึ้งในรูปนี้ ทางวิทยาศาสตร์ยังไม่มีประตูดอบหนักขึ้น และน่าเกรงว่า ถ้ามีการซึกจริง ผู้ซึกอาจต้องดูประตูทางออกไว้ก่อนเสียด้วย !

แต่ปัญหาเหล่านี้ ถ้าหันเข้าทางปรัชญา หรือฟิสิกส์ อธิ เช่นทางศาสนา เป็นต้น ย่อมให้คำตอบได้กว้างออกไปกว่าทางวิทยาศาสตร์ สรรพ-เหตุการณ์เหล่านี้ ฝ่ายคริสต์ศาสนาจะตอบว่า เปนด้วยมือพระเจ้า หรือ The Hand of Providence ฝ่ายพราหมณ์ตอบว่า เปนด้วยพรหมลิขิต อัน เปนเส้นทางดำเนินชีวิตมนุษย์ ซึ่งพรหมจารีกมา ทั้งสองหลักนี้พอลงกันได้ เพราะพระเจ้า (God หรือ Providence) ก็ดี หรือพระพรหมก็ดีย่อมมีที่หมาย เปนที่เข้าใจว่า สิ่งศักดิ์สิทธิ์อะไรอันหนึ่ง ที่บันดาลความเป็นอยู่ให้แก่สรรพ-มนุษย์, สัตว์ และวัตถุทั่วโลก แต่ทางพุทธศาสนาของเราให้เหตุผลดีกว่า นั้น เหตุการณ์เหล่านั้น ทางพุทธศาสนาของเราว่าเกิดจากกรรม หรือการกระทำของคนอย่างเดียว ดังโคลงโลกนิติกล่าวโดยนัยนั้นว่า :

“อย่าโทษให้แทตย์ท้าว	เทวา
อย่าโทษสถานฐา	ผ่านกว้าง
อย่าโทษหมู่วงศ์	คณาญาติ
โทษแต่กรรมเองสร้าง	ส่งให้ เบนเอง”

กรรมนั้น เปนคำกลาง ทางพุทธศาสนาจำแนกออกเปน ๒ คือ กุศลกรรม กับ อกุศลกรรม หรือกรรมดีกับกรรมชั่ว และลักษณะของกรรมยังมีวิภาคออกไปอีก ในลักษณะของกัมมัฏกตา ได้แก่กรรมเปนของตน, กรรมเปนเผ่าพันธุ์, กรรมเปนที่เกิด, กรรมเปนที่อาศัย เราทำกรรมใดไว้ จักต้องรับผลของกรรมนั้น

แต่ผลของกรรมนั้น ก็มีระยะขอบเขตต์แห่งเวลาที่จะดำเนินเปนจักราศี อยู่เหมือนกัน ไซ้ว่าทำชั่วเดี๋ยวนี้ จักต้องได้รับชั่วเดี๋ยวนี้ ทันตาเห็นทุกรายไป

ก็หาไม่ได้ ข้อนี้นิ่งกันกับตัวอย่างเรื่อง จ. กับ ฉ. ที่กล่าวข้างต้น คือ จ. ปล้นเขาแต่ไม่ถูกจับ แต่ ฉ. ไม่ได้ปล้นกลับถูกจับ ทั้งนี้ ทางพุทธศาสนาถือว่า เพราะกุศลกรรมของ จ. ที่ทำไว้มาก ทั้งยังให้ผลไม่หมด จึงเป็นเพราะ บังอกุศลกรรมขณะนั้น ไว้ชั่วขณะ ส่วน ฉ. มีอกุศลกรรมมากกว่า จ. ตั้งแต่เดิมมา ทั้งยังใช้หนี้ไม่หมด จึงบันดาลให้เป็นไป เพราะพระพุทธศาสนา จำแนกวิธี ส่งผลของกรรมว่าดังนี้ :

๑. ทิฏฐธัมมเวทนิยกรรม ได้แก่กุศลอกุศล อันได้เห็นประจักษ์ ในปัจจุบันชาติ กล่าวคือกระทำในชาตินี้ ก็ให้ผลในชาตินี้ พุดให้ง่ายก็ว่า ทำเดี่ยวนั้นได้ผลเดี่ยวนั้น

๒. อุปัชชเวทนิยกรรม ได้แก่กุศลอกุศลอันบุคคลกระทำในชาตินี้ แต่ให้ผลในชาติหน้า พุดให้กระต๊อดก็ว่า ทำเดี่ยวนั้น แต่ไม่เกิดผลหลังจากนั้น ไปอีกเท่า ๑ หรือระยะ ๑

๓. อปราปรนิยกรรม ได้แก่กุศลอกุศลอันบุคคลกระทำในชาตินี้ แต่นานๆ ไปหลายชาติจึงให้ผลติดตามทันเมื่อไร ให้ผลเมื่อนั้น พุดให้สั้นว่า ทำเดี่ยวนั้น แต่ไปเกิดผลหลังจากนั้นอีกนาน หรืออีกหลายระยะ

๔. อโหสิกรรม ได้แก่กุศลที่ติดตามไม่ทัน บ่มีอาจให้ผลได้ และสาปสูญอันตรธานไป หาผลบ่มีได้ พุดให้รัดกุมก็ว่า กรรมที่สร้างขึ้น ไปเกิดหักล้างกับกรรมอื่นเป็นสูญเลยระงับกันลง ไม่เกิดผล

แต่ปัญหาจึงมีว่า **อะไรเป็นตัวเครื่องจักรที่หมุนให้กุศล อกุศล กรรมเหล่านั้น เติบโตกระทบเจ้าของผู้กระทำ เกิดผลต่างกรรมต่างวาระ เห็นปานนั้น ?** คำตอบข้อนี้ คือหัวใจของโหราศาสตร์ เพราะโหราศาสตร์คือวิชาที่บอกความหมุนเวียน อันเป็นทางดำเนินของเครื่องจักรตัวนี้ เครื่องจักรตัวนี้แหละ ที่ทางคริสต์ศาสนาว่า พระยะโฮวาเจ้า มหะหมัดว่า พระอะหล่าเจ้า พราหมณ์ว่าพระพรหม แต่พุทธศาสนามีได้สมมติ

บุคคลาธิษฐานขึ้น แต่คงได้ความหมายโดยอรรถไว้ว่า “**ธรรมชาติ**” เพราะฉะนั้น จะเห็นได้ว่าทางศาสนาทุกๆ ศาสนา ต่างมีความจริงรวมกันหมด ซึ่งทางวิทยาศาสตร์จะเสียดังไม่ได้เป็นอันขาด และความจริงนั้น คือ **“มนุษย์ทุกคนในโลกนี้ อยู่ใต้ความบังคับของธรรมชาติ โดยอาศัยกรรมเป็นแรงส่ง”**^๑ และโหราศาสตร์ คือวิชาที่บอกอิทธิพลแห่งธรรมชาติ หรือ “มือพระเจ้า” อันนี้

(จากตอนที่ ๒)

..... ในตอนที่ ๑ ข้าพเจ้าได้กล่าวแล้วถึงเรื่องพรหมลิขิต อันมนุษย์เชื่อว่าต้องตราอยู่ประจำตัวคนในอันจะดีหรือร้าย ซึ่งทางพุทธศาสนาถือไปอีกคติ ๑ ว่า เกิดจากกรรมเป็นข้อใหญ่ กรรมนั้น ย่อมให้ผลแก่คนผู้เป็นเจ้าของกรรม โดยนานาวิธี คือให้ผลทันที ๑ หรือให้ผลหลังจากนั้นไปอีกระยะเท่าตัว ๑ หรือให้ผลต่อไปอีกนานหรือหลายระยะ ๑ หรือสาปศุญย์คือระงับไปไม่ให้ผลอีก ๑ มนุษย์ทุกคนในโลกนี้อยู่ใต้ความบังคับของธรรมชาติ โดยอาศัยกรรมเป็นแรงส่ง คนจะชั่วดีย่อมแล้วแต่กรรม หรือการกระทำของตนเอง แต่เมื่อพิจารณาดูให้ซึ่งตามคตินี้แล้ว จะเห็นได้ว่า

ธรรมชาติด่อมเป็นใหญ่กว่า เพราะกรรมเป็นเพียงแรงส่งอย่างเดียว ส่วนธรรมชาตินั้นมีอิทธิพลเป็นความบังคับเด็ดขาดในอันที่จะให้คนต้อง หรือไม่ต้องรับผลของกรรม ซึ่งเป็แรงส่งมา.

๑. ที่ใช้อักษรตัวใหญ่เป็นพิเศษเช่นนี้ และต่อไป, ก็เพื่อให้สังเกตได้ง่าย, ในฐานะที่เป็นข้อความที่ควรพิจารณาอย่างรอบคอบยิ่งนัก.

หาไม่ คนทำดีจะต้องได้ดีทันตาเห็น หรือทำชั่วก็จะต้องรับชั่วทันที
 อุปมาของเรื่องนี้ เปรียบได้กับเชื้อโรคในอากาศ ซึ่งสมมติเป็นตัวกรรม
 อันวุ่นวิ้ง สับ สน ไป มา อยู่ รอบตัว คน คอย ประ หั ส ประ หาร อยู่ ทุกวินาที
 ธรรมชาติเปรียบด้วยกำลังความต่อต้านแห่งร่างกาย หรืออิมมูนิตีของคน ซึ่ง
 ถ้าแม่เข้มแข็งกว่าตัวเชื้อโรค โรคก็ไม่สามารถเข้าไปก่อเกิดผลในร่างกายได้
 ข้าส่วนมากเมื่อมากระทบอวัยวะของคนเลยตายเสีย ก็เป็นเอนก **ธรรมชาติ**
นั้น ย่อมมีอิทธิพล หรืออินฟลูเอนส์ ในอันจะนำคนเข้าปะทะหรือ
 ไม่ปะทะกับกรรม และทั้งจะปะทะเต็มหน้าหรือมากน้อยเพียงใด ย่อม
 สุดแต่ความแรงของอิทธิพลนั้นๆ เพราะฉะนั้น **การจะทราบผลของ**
กรรม ก็ต้องเรียนรู้ทางอิทธิพลแห่งธรรมชาติ
 และความรู้ในอิทธิพลแห่งชาตินั้น ก็คือโหราศาสตร์ นี้แหละ

(จากตอนที่ ๓)

..... พระพุทธศาสนา แสดงว่า กรรมย่อมจำแนกสัตว์ทั้งหลาย กล่าว
 คือกรรมที่บุคคลก่อไว้ในปางก่อน จะเปนบุญหรือบาปก็ตาม ย่อมอำนวย
 ผลแก่เขาในชาติปัจจุบัน จนคุ้มกับที่เจตนาลงแรงสร้างสมไว้ กรรมนั้นจึง
 จำแนกบุคคลให้มีฐานะต่างกัน ก็ผลแห่งกรรมในอดีตนั้นแล อันดาวเคราะห์
 ทั้งหลายแสดงในเวลากำเนิด ให้เห็นโชคของมนุษย์ว่า ดีร้ายประการไร
 ดั่งนั้น การที่ดาวเคราะห์จักสำแดงเหตุอะไร ย่อมเปนไปตามหลักแห่งกรรมดี
 กรรมร้าย ซึ่งจะต้องสนองเขาในชาตินั้นเอง เมื่อเป็นอย่างนี้ ดาวเคราะห์
 หาใช่เปนผู้บันดาลไม่ แต่เป็นผู้บอกผลกรรมให้รู้เรื่อง.

หนังสือ “โลกธาตุ” อันเปนตำราโหราศาสตร์เล่ม ๑ กล่าวสนับสนุน
 ความข้อนี้เช่นเดียวกัน ว่าดังนี้

“เหตุที่วิชาโหราศาสตร์ มีคุณูปการเป็นส่วนอนาคตตั้งสญาณ บังเกิดประโยชน์ เพื่อเตรียมพร้อมให้ทันท่วงที ที่จะระงับเหตุการณ์ภายนอก ได้เปรียบกว่าที่จะคิดแก้ไขในปัจจุบันทันด่วน ท่านโมกษมูลรাজาร์ยจึงกล่าวว่า “บุคคลสำคัญของเรา (เยอรมัน) โดยมากมักรอบรู้โหราศาสตร์ อย่างดี” แม้บุคคลสำคัญของเรา (สยาม) ก็หาล้าหลังชาติอื่นในโหราศาสตร์ ไม่โดยมุข คือพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ฝ่ายคฤหัสถ์, และสมเด็จพระมหาสมณเจ้าทั้งสามรัชกาล ฝ่ายบรรพชิต ความจริงก็ควรเป็นเช่นนั้น เพราะเพียงความรู้ขั้นต้น ก็ให้ประโยชน์แล้ว เช่นฝ่ายบรรพชิตมีผู้ใดมาฝากตัวจะเป็นศิษย์ หากอาจารย์ตรวจตามโหราศาสตร์สักเล็กน้อย ก็พอทราบได้ว่า เขาจะมีลักษณะเป็นมิตรหรือศัตรู ว่าง่ายหรือว่ายาก และบุคคลจะเป็นศิษย์อาจารย์กันนั้น ต้องมีลักษณะเป็นผู้ปรับกันลง มิใช่ว่าเกิดเป็นอาจารย์แล้ว จะปกครองสั่งสอนใครให้เป็นศิษย์อยู่ในโอวาทได้ราบคาบทุกคน เยี่ยงพระสัมมาสัมพุทธเจ้าของเรา ทรงบำเพ็ญพระบารมี มุ่งโปรดสัตว์ในโลกโดยตรงด้วยซ้ำ กระนั้นยังต้องคัดโปรดเฉพาะพุทธเวไนย.”

อีกประการ ๑ บางท่านหรือหลายท่านที่ยังไม่เข้าใจความตื่นลึกลับบางอย่าง อันแท้จริงของโหราศาสตร์ มักกล่าวว่าวิชานี้เป็นดิรัจฉานวิทยา และอ้างว่าวิชานี้ค้านต่อหลักพระพุทธศาสนา ซึ่งมีมติให้เชื่อกรรมไม่ให้เชื่อมงคล นอกจากนั้นเลยกล่าวไปถึงว่า พระภิกษุทั้งหลายจะเรียนวิชานี้หาได้ไม่ แม้ผู้ใดเรียนก็นับว่าประพฤติผิดพุทธวินัย คำกล่าวทั้งนี้ เป็นคำกล่าวที่ยังประกอบด้วยอคติมากพอคอยู่ ฉะนั้น จึงเห็นควรนำพระพุทธวจนะ จัดเป็นพระพุทธานุญาต ให้ภิกษุบริษัทศึกษาวิชาโหราศาสตร์ มาแสดงสู่ท่านฟังเสียในที่นี้ด้วย ข้อความต่อไปนี้ ได้ปรากฏสาธกไว้ในคัมภีร์จันทรสุริยคติที่ปณีตภาวินิจฉัย ซึ่งพระสารประเสริฐแปลไว้เป็นภาษาไทย ว่าดังนี้

“เกจิ วินยา จรียา อาจารย์บางจำพวกอาศัยเหตุที่ตนมิได้รู้กระแส อธิบายแห่งฎีกาพระวินัย ก็ยกโทษขึ้น คือกล่าวคำครหาทีเดียวว่า เปนสมณะ ตั้งฤมาเรียนรูนักชัตฤกษ์เปนพาหิรวิชาฉะนี้ พระคัมภีร์อันนี้ เปนที่จะยัง คำครหานั้นให้อันตรธานเสื่อมศุนย์ และข้อความอธิบายฎีกาพระวินัยนั้น เดิม มีมูลเหตุ เพราะพระภิกษุสงฆ์ทั้งหลายไปจำเรฎฐสมณะธรรมอยู่ในอรัญญิก เสนาสนะ มีหมูโจรมาถามว่า วันนี้พระจันทรกอร์บด้วยนักชัตฤกษ์ตั้งฤ ครั้นพระภิกษุบอกว่ามิได้รู้ โจรก็ว่าชนเหล่านี้มิใช่สมณะ จึงมิได้รูนัก ชัตตบาท ขรอยจะเปนพวกโจรมาเที่ยวช่มช่อนอยู่ กล่าวฉะนี้แล้ว โจร ทั้งหลายก็กลุ้มรุมประหารภิกษุเหล่านั้นให้เจ็บช้ำลำบาก แล้วหลีกไป ข้อ ความอันนี้ได้ทราบถึงพระผู้มีพระภาคเจ้า พระองค์มีพระพุทธานุภาพสั่งให้ ประชุมพระภิกษุสงฆ์ แล้วจึงตรัสอนุญาตว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราตถาคต อนุญาต บัดนี้ให้ภิกษุอันจะไปจำเรฎฐสมณะธรรมในอรัญญิกเสนาสนะ พึง เรียนรูนักชัตฤกษ์ตามจะเรียนได้ทั้งสิ้นก็ดี โดยเอกเทศก็ดี สำหรับ อรัญญิกวัตร เพื่อรักษาตนให้พ้นจากโจรอันตรราย”

มติของคุณหลวงที่เกี่ยวกับพุทธศาสนา มีเพียงเท่านี้. ต่อไป นี้ ข้าพเจ้าจะได้วินิจฉัยตามความรู้และเหตุผลของข้าพเจ้าไป ทีละ ตอนโดยลำดับๆ, สำหรับเพื่อนผู้สนใจจะได้ฟัง และช่วยกัน พิจารณาสืบไป.

(ยังมีต่อฉบับหน้า)

อัตตา - อนัตตา

อนัตตวาที

เรื่องนี้ เป็นฝ่ายอนัตตวาทีเสียงหนึ่ง, ซึ่งสั้นๆ อ่านง่ายๆ แต่ได้ใจความสำคัญๆ ครบถ้วนลึกซึ้งอยู่. จึงนำลงให้เป็นเครื่องประกอบเหตุผล ซึ่งผู้อ่านไม่ควรจะผ่านไปเสีย --คณะบ.พ.

สัตว์เกิดมาเพื่อรู้หรือสำหรับเป็นความรู้. ทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์จะพึงรู้ได้นั้น ย่อลงเป็น ๒ อย่างคือ ความมี ความเป็น แห่งสรรพสิ่งทั้งหลายที่เรียกว่า สังขารหรือสิ่งไม่เที่ยง อย่างหนึ่ง ความไม่มีไม่เป็นแห่งสรรพสิ่งทั้งสิ้นที่เรียกว่า วิสังขารหรือสิ่งเที่ยง อย่างหนึ่ง. ลักษณะประจำตัวของสิ่งไม่เที่ยงมี ๓ คือ ความเกิดขึ้นของมันก็ปรากฏ, ความตั้งอยู่แปรไปก็ปรากฏ, ความดับไปก็ปรากฏ. ลักษณะของสิ่งเที่ยงมี ๓ เหมือนกัน แต่ตรงกันข้าม คือความเกิดขึ้นก็ไม่ปรากฏ, ความตั้งอยู่แปรไปก็ไม่ปรากฏ, ความดับไปก็ไม่ปรากฏ. สิ่งไม่เที่ยงเป็นทุกข์เพราะไม่เที่ยง สิ่งเที่ยงเป็นสุขเพราะเที่ยง. สัพเพ ธมมา อนตตา = ธรรมทั้งหลายไม่ใช่ตน คือทั้งสิ่งไม่เที่ยงแลสิ่งเที่ยงเป็นอนัตตาทั้งนั้น. บาลีกระทู้นี้เป็นหลักสำคัญในพระพุทธศาสนา. คำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่ต่างกับคำสอนของศาสนาอื่นๆ ก็คือบทธอนัตตานี้แหละเป็นข้อใหญ่. หลักฐานที่จะประกอบให้เห็นว่าธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตานั้นมีอยู่มาก แต่จะนำมากล่าวในที่นี้พอเป็นสังเขปดังต่อไปนี้

การโกน กิริยาว วิชชติ = ผู้ทำไม่มี มีแต่การทำเท่านั้น, ทุกขเมว น หิ โภจิ ทุกขิตโต = ทุกข์เท่านั้นมีอยู่ ผู้ถึงทุกข์ไม่มี, อตถิ นิพพุติ น นิพพุโต-ปุมมา = ความดับมีอยู่ คนผู้ดับหามีไม่, สุธัญญโต โลกํ อเวกขสสุ = จงมองโลกให้เห็นโดยเป็นของว่าง. ตามหลักฐานเพียงเท่านี้ ก็พอจะเห็นได้แล้วว่า ตัวตนไม่มีในที่ทั้งปวง.

ในทางวิทยาศาสตร์ ก็รับรองถูกต้องตามคำสอนของพระพุทธเจ้าว่า โลกเป็นของสูญญ โดยถ้าจะแยกสิ่งทั้งหลายตลอดทั้งโลกออกตรวจดู ในที่สุด ก็จะเป็นปรมาณูไฟฟ้า ซึ่งจะเห็นด้วยจักขุประสาทไม่ได้. สิ่งทั้งหลายที่มนุษย์ปรุงขึ้น เช่น ตึก, เรือ, รถ, เรือ, เป็นต้น ก็ล้วนแต่เอาวัตถุต่างชนิดมาประสมติดต่อกันเข้าให้เป็นรูปตามต้องการ เมื่อสิ่งประกอบทั้งหลาย ผุพังสลายแยกย้ายกันไป รูปและชื่อของ ตึก, เรือ, รถ, เรือ, ก็อันตรธานไปหมด. ไฟ, เกิดขึ้นด้วยความร้อน ความร้อนมาจากการเคลื่อนไหวของวัตถุ หรือวัตถุกระทบเสียดสีกัน ถ้าความร้อนมีมากขึ้นถึงขีดติดไฟก็เกิดเป็นไฟขึ้น แต่ความร้อนอย่างเดียวจะเกิดเป็นไฟขึ้นไม่ได้ ต้องอาศัยเชื้อไฟแลธาตุบำรุงไฟ (ออกซิเจน) ด้วย เมื่อไฟเกิดขึ้นแล้วก็ไหม้ลุกลามไปตามเชื้อที่มีอยู่ เป็นไฟ สีเขียวบ้างแดงบ้าง แล้วแต่วัตถุที่เป็นเชื้อไฟจะต่างกันอย่างไร พอขาดเชื้อหรือขาดธาตุบำรุงไฟ หรือมีอุปสรรคอย่างใดมาขัดขวางไม่ให้ไฟติดต่อไปได้ ไฟก็ต้องดับ เมื่อไฟดับไปแล้วหรือก่อนที่ไฟจะมาติดเชื้อเข้าก็ดี ไฟจะมีตัวตนอยู่ในที่ใดตรงไหน ก็ไม่มีใครจะจับออกได้ คนที่เกิดมาคนหนึ่ง ก็เป็นผลที่เกิดขึ้นจากเหตุปัจจัยแลกรรมส่วนหนึ่ง หรือจะพูดว่า คนเกิดขึ้นด้วยกำลังงานที่มีอยู่ในโลก กระทำให้ธาตุแท้ต่างๆ ทั้งส่วนที่จะเป็นรูปและเป็นนามรวมประสมสัมพันธ์กันเข้าได้ที่ ก็เกิดเป็นรูปเป็นนามขึ้นกองหนึ่ง, เรียกว่าคนๆ หนึ่ง, อย่างนี้ก็ได้อีก เมื่อถึงคราวที่รูปแตกนามดับ ธาตุทั้งหลายก็แยกย้ายกันไป ชื่อคนตัวคนก็ไม่มีเหลือปรากฏอยู่เลย ที่ต้องเกิดอีก ก็เพราะความรู้สึกรู้จักคิด

ที่ปนเปื้อนอยู่ด้วยกิเลสยังไม่ดับไป กรรมจึงทำให้เกิดขึ้นอีก ถ้าจิตต์บริสุทธิ์แล้วก็จะดับรอบ ไม่ต้องมีเกิดขึ้นอีกต่อไป.

ผลทั้งหลายหรือสิ่งทั้งหลายทั้งสิ้น จะเกิดขึ้นลอยๆ โดยปราศจากเหตุปัจจัยแลกรรมไม่ได้เป็นอันขาด เพราะวัตถุทั้งหลายต้องอาศัยซึ่งกันและกัน เป็นเหตุเป็นผลเกี่ยวเนื่องกันสืบสวนเวียนอยู่ จนไม่อาจรู้ได้ว่าอย่างไรมาจากไหน แลทั้งรูปก็ดินนามก็ดี ต้องเกิดดับเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ไม่มีระหว่างหยุด จะว่าอะไรเป็นอะไรอยู่อย่างจริงแท้แน่นอนนั้นไม่ได้เลย ตามหลักทฤษฎีของนักวิทยาศาสตร์ กับคำสอนของพระพุทธเจ้าก็เข้ากันสนิท ไม่น่าจะสงสัยในเรื่องอิตตาสมมุตติกับอนัตตาปรมาตถ์นั้นเลย.

ตามที่ได้ยินมา บางท่านกล่าวว่า “เมื่อคำสอนของพระพุทธเจ้าในเรื่องอิตตากับอนัตตาขัดแย้งกันอยู่อย่างนี้ ควรพิจารณาดูให้ดี” ในข้อนี้ ข้าพเจ้าคิดเห็นไม่ได้เลยว่าขัดแย้งกันอย่างไร พระสัมมาสัมพุทธเจ้าของเรา มีพระปัญญาคุณอันล้ำเลิศ ทั้งประกอบด้วยนิรุกติอันประเสริฐ กล่าวธรรมไพเราะในเบื้องต้น ท่ามกลาง แลที่สุด ควรหรือพระองค์จะแสดงธรรมให้เป็นข้อขัดแย้งกับคำของพระองค์เอง ด้วยคำที่จะขัดแย้งกับคำของพระองค์ ก็มีแต่สังฆธรรมปฏิรูปที่เข้ามาปะปนอยู่ในศาสนาของพระองค์เท่านั้น, เบ็ญจขันธ์หรือรูปนามจะสมมุติเรียกว่า ตัวตน, เรา, เขา, มันจะขัดแย้งกับคำว่า อนัตตาได้อย่างไร เพราะข้างหนึ่งสมมุติ, ข้างหนึ่งปรมาตถ์, ใครๆ ก็รู้กันทั้งนั้นว่า คำสมมุติจำเป็นต้องมีต้องใช้ ถ้าไม่ใช้จะพูดให้รู้เรื่องกันดีไม่ได้ จะต้องลำบากยากเย็นเหมือนอย่างคนไข้พูดกับคนไข้นั้นแหละ แต่คำสมมุตินั้น จะมีจริงอยู่ที่เพียงชั้นสมมุติเท่านั้น จะมีจริงไปถึงชั้นปรมาตถ์แลวิมุติด้วยไม่ได้ ในส่วนบุคคลาธิษฐานกับธัมมาธิษฐาน ก็เป็นทำนองเดียวกัน บุคคลาธิษฐานเป็นอุทาหรณ์ที่จะให้เห็นธัมมาธิษฐานชัดเจน หาได้มุ่งหมายเอาตัวคนในเรื่องนั้นเป็นประมาณไม่.

สิ่งใดส่วนไหนที่เราพูดว่า มีจริงเป็นจริง จะต้องพิสูจน์สอบสวนให้รู้ เห็นด้วยตัวของเราเอง ถ้ายังรู้เห็นไม่ได้แม้ทั้งโดยอนุมาน และอุปมานแล้ว, ก็จะต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่า สิ่งนั้นส่วนนั้นไม่มี หรืออย่างเกรงใจก็ต้องว่า ยังไม่รู้ ซึ่งจะกล่าวว่ามีจริงเป็นจริงเดาสุ่มไปนั้น ใช้ไม่ได้ทั้งทางโลกทางธรรม เพราะไม่เป็นสันติภูฏิกโก แลปัจจัดตั้ง, คำสอนของพระพุทธเจ้าต้องเป็นคำสอนที่วิญญูชนจะพึงตรองตามเห็นตามได้ ถ้าวิญญูชนรู้ตามเห็นตาม ไม่ได้จะมีประโยชน์อย่างไร ตามที่ท่านอรรถวาทิกกล่าวว่า “ตัวตนที่แท้จริงมีอยู่” นั้น ข้าพเจ้าตรองแล้วตรองอีกก็เห็นไม่ได้ จึงจำเป็นต้องกล่าวว่า ไม่มีอัตตาที่แท้จริงโดยความสุจริตใจ แลยังเห็นต่อไปอีกว่า ไม่น่าจะยึดถือ ไม่น่าจะบัญญัติอัตตาที่แท้จริงขึ้นเลย.

อวิชชากับโมหะ มีความหมายต่างกัน อวิชชานั้นมีตแปดทิศ ส่วนโมหะนั้นตัดจิตอวดรู้ขึ้น; แต่ความรู้ขึ้นนั้นไม่ถูกจริงตามความเป็นจริง จึงได้ชื่อว่า หลง, จัดเปนตัวตนแห่งอกุศลมูล. โมหะนี้แหละเปนตัวที่ยกย่องอัตตาตัวจริงขึ้น อัตตานี้เองที่ทำให้มนุษย์หาความสงบมิได้ โลกที่สันสท้านอยู่ในเวลานี้หรือเวลาไหนก็ตาม ก็เพราะอัตตานี้แหละเปนต้นเหตุ. ถ้าเชื่อและเห็นว่าไม่มีตัวแล้ว มันจะเดือดร้อนกันทั่วทุกมุมโลกอย่างนี้หรือ. ผู้ปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธองค์ก็ดี ถ้าไม่มีแม่แต่เงาแห่งอนัตตาสัญญาอยู่บ้างแล้ว ก็ตั้งหน้าแต่จะโกยเอาบุญพอกพูนให้แก่อัตตาเท่านั้น บริจาคทานก็จะเอาบุญ ฟังเทศน์ก็จะเอาบุญ การรักษาสีลทำสมาธิ ก็มุ่งหมายแต่จะเอาบุญเท่านั้น หาได้สนใจที่จะรู้ยิ่งเห็นจริงอย่างไรไม่ แท้จริงการบำเพ็ญศีล, สมาธิ, ปัญญา, ก็เพื่อจะให้เกิดความรู้เห็นในสังจธรรมทั้งปวง หาใช่ให้มุ่งเอาแต่บุญไม่ ถ้าไปมุ่งเอาแต่บุญแล้ว จะได้ความรู้จริงอย่างไร บุญมีประจำอยู่ในตัวศีล, สมาธิ, ปัญญา, นั้นแล้ว ถึงผู้บำเพ็ญจะร้องตะโกนว่า ฉันไม่เอาบุญ เขาก็จะต้องได้บุญอยู่เอง. เรื่องทำบาปก็เป็นทำนองเดียวกัน

ตามที่พุทธมามกะโดยมาก ปฏิบัติธรรมไม่สมควรแก่ธรรมเช่นนี้ ก็เพราะเรื่องของอิตตานั้นแหละ ถ้าไม่เป็นห่วงอิตตาแล้ว จะขนเอาบุญไปให้แก่ใครกัน. เพราะฉะนั้น **การเห็นอนัตตา แม้แต่เพียงคาดคะเนเห็น ก็ยิ่งดีกว่าเห็นว่ามีอิตตาเป็นไหนๆ** พระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ได้สอนไว้ว่า “ให้ปล่อยเสียทั้งบุญและบาป” เพราะบุญบาปเป็นส่วนข้างวิภูฏะ, ข้างอิตตา, ถ้าปล่อยเสียได้ทั้งบุญและบาป ก็เป็นฝ่ายข้างวิภูฏะ, ข้างอนัตตา. นี่ก็แสดงว่า อิตตาคงจะมีอยู่ได้ ก็เท่าที่โมหะยังควบคุมอยู่นั้น. บางท่านแสดงว่า “เบ็ญจขันธ์นั้นบังคับไม่ได้แต่ในสิ่งที่เหลือวิสัย เช่น เกิด, แก่, ตาย, เป็นต้น, แต่บังคับได้ในสิ่งที่ไม่เหลือวิสัย” ในข้อนี้ ข้าพเจ้าเห็นว่า บังคับไม่ได้ทั้งนั้น และไม่มีตัวตนอะไรอยู่นอกเบ็ญจขันธ์อีกด้วย ถ้าจะเอาจิตต์เป็นอิตตา ก็เท่ากับเอาเบ็ญจขันธ์นั้นแหละเป็นอิตตา เพราะจิตต์ก็คือ เวทนา, สัญญา, สังขาร, วิญญาณ, จะแยกจิตต์กับเจตสิกออกจากกันไม่ได้. ที่เรียกชื่อไปหลายอย่างก็เพราะจิตต์มีอาการต่างๆ กัน (รู้ต่างกัน). แสงไฟเราจะแยกออกจากดวงไฟไม่ได้ฉันใด จะแยกจิตต์ออกจากอาการก็ไม่ได้ฉันนั้น. ตามหลักวิทยาศาสตร์มีว่า “วัตถุทั้งหลายช่วยตัวเองไม่ได้ = ไม่มีอำนาจในตัว” ในการที่จะเปลี่ยนสภาพไปอย่างไร ก็ต้องมีสิ่งอื่นๆ เป็นปัจจัยหนุนนำทำให้เป็นไปตามกำหนดบทบาทของธรรมชาติ. เบ็ญจขันธ์ไม่มีอำนาจในตัว เมื่อจะรู้เห็นหรือเป็นอย่างไร ก็แล้วแต่อารมณ์หรือปัจจัยจะปรุงแต่งให้เป็นไปทั้งนั้น ไม่มีอิตตาที่ไหนจะมาบังคับได้เลย.

อีกแง่หนึ่ง ในทางที่จะพิจารณาให้เห็นว่า อิตตานั้นเกิดขึ้นเพราะความหลง. เปรียบเหมือนคนนอนหลับฝันว่าได้ทำบุญทำบาป ก็ไม่ได้บุญได้บาป

ข้อนี้เป็นเพราะเหตุใด ถ้าตรองดูให้ดีจะเห็นว่า เพราะเวลาหลับไม่มีเจตนา. เจตนามาจากอดีต. อดีตมาจากความรู้ที่ผิดจากความจริง (โมหะ). เมื่อหลับ โมหะไม่ได้เข้าประสมอยู่กับจิตต์, จึงไม่มีอดีตตาแลเจตนาที่จะ กระทำกรรมต่างๆ ในเวลาฝัน. การกระทำของพระอรหันต์ก็มีอยู่ แต่เป็น เพียงกิริยาไม่อำนาจวิบากให้เกิดขึ้น ก็เพราะท่านไม่มีเจตนา. ที่ไม่มีเจตนา ก็เพราะท่านถอนอสังขาร (คือความสำคัญว่าอดีตตา) ออกเสียแล้ว.

ตามบาลีที่แสดงเรื่องนิพพานก็มีปรากฏอยู่ว่า นิพพานไม่ใช่รูปไม่ใช่นาม แลไม่ใช่อะไรๆ ทั้งหมด เพราะอายตนะนั้นไม่มีการเกิด, ไม่มีการดับ ไม่มีที่ตั้งอาศัย ไม่มีการมาการไป หาอารมณ์มิได้ ฯลฯ อายตนะนั้นมีจริง ถึงผู้ที่ยังไม่ได้ไม่ถึง ก็พอจะอนุมานตามได้, ถ้าหากว่าได้ตรึกตรองตาม ธรรมของพระพุทธเจ้าโดยสมควรแล้ว, ถ้าจะอนุมานไม่ได้เสียเลย จะเอา อะไรเป็นจุดที่หมายในการปฏิบัติธรรมเล่า. เนื้อความเท่าที่กล่าวเพียงเท่านี้ วิญญูชนจะคิดเห็นว่ามีอดีตตาอยู่ในพระนิพพาน หรือเอาพระนิพพานเป็นตัว อดีตตาได้อย่างไร ทั้งพระนิพพานก็ไม่มีเหตุผลเสียด้วย. ที่กล่าวว่าพระ นิพพานเป็นสุขอย่างยิ่งนั้น, ก็กล่าวโดยสมมุติโวหาร เพื่อให้ลงกันกับคำที่ ว่าเป็นทุกข์ เมื่อพ้นจากทุกข์ แล้วก็ต้องเรียกว่าเป็นสุขเท่านั้น สุขในพระนิพพาน เป็นสันติสุข หาใช่สุขะเวทนาที่ตัวอดีตตาคอยจ้องเสวยอยู่อย่างเคยนั้นไม่. อดีตตาในคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ไม่มีเหมือนศาสนาของพราหมณ์

แลศาสนาของศาสนาอื่นๆ อดีตตาในพระพุทธศาสนา มี อยู่เท่าที่สมมุติขึ้น เพื่อสำหรับพูดกัน ให้ เข้าใจความหมายในปรมัตถธรรมเท่านั้น.

ตามความเห็นของข้าพเจ้านี้ ถ้ายังเป็นความเห็นที่กว้างไม่เที่ยงตรงกับความจริงอย่างไร ขอท่านนักธรรมทั้งหลายได้กรุณาให้อภัยด้วย.

ด้วยความเคารพต่อพระธรรมและท่านนักธรรมทั้งหลาย

สรรพธรรมทุกอย่างล้วน
สมเด็จพระศาสนา
ตรงกับหลักวิชา —
ควรเร่งคิดสอบให้

อนัตตา
กล่าวไว้
ศาสตร์พิศุจน์ สมแฮ
ประจักษ์แจ้ง เสมอเทอญ

กัลยาณวุฒิ

กาญจนบุรี - ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๘๑

ห้วงชีพ

ห้วงเฮ้ย ห่วงอะไร
แม้คนลืม สิ่งใด ได้สนิท
ใครจะยอม ละทิ้ง ซึ่งสิ่งสุข
ใครจะยอม ละแดน แสนสบาย

ไม่ยิ่งใหญ่ เท่าห้วง ดวงชีวิต
ก็ยังคิด ขึ้นได้ เมื่อใกล้ตาย,
เคยเป็นทุกข์ ห่วงใย เสียได้ง่าย
โดยไม่ช่าย ตาไฟ อาลัย เอย.

“รำพึงในป่าช้า”--พระยาอุปกิตศิลปสาร.

วิสุตสา ปรมา ญาตี !

เขียนมา – ตอบไป

เล่มนี้ ตอบโดย อินทปัญญาภิกขุ

การย้อมจีวรด้วยน้ำฝาด **ถาม :** “.....ที่วัดสุวรรณดาราราม มีท่านเจ้าคุณศรีสุธรรมมุนีเป็นประธาน ท่านนิยมน้อมผ้าด้วยน้ำฝาด ซึ่งต้มได้จากแก่นขนุนแท้, และห่มไปในงานทุกแห่ง แม้แต่เช้าวัน. บรรดาสัทธินิกายอันเตวาลิกที่อยู่ร่วมในวัด ก็พากันคล้อยตาม และทั้งนี้มิใช่เพราะจำใจ แต่เป็นเพราะความยินดี มองเห็นประโยชน์ . . . แต่การย้อมน้ำฝาดนี้ ทำไปโดยไม่มีแบบ ไม่มีครู ผลจึงยังบกพร่องอยู่ จึงอยากขอคำแนะนำจากสำนักงานนี้ด้วย ช่วยบอกส่วนของการย้อม การผสม อันมีดินแดงหรือดินเหลืองไปให้ด้วย เวลานี้ทางโน้นได้เลิกจากการย้อมสีฝรั่ง มาย้อมน้ำฝาดแทน, ที่ทำดังนี้ได้แพร่หลายไปมากแล้ว...” —**พระจำรัส ฐิติธมฺโม, อยุธยา**

ตอบ : ทางนี้ก็ยังคงกำลังค้นคว้าอยู่เหมือนกัน, เพราะยังคิดอยู่ว่า อาจมีวิธีที่ดีกว่าที่เรากำลังใช้กันอยู่ โดยสังเกตเห็นจีวรพม่า, สีเหมาะสมและไม่ตกได้ง่ายๆ อยู่จนผ้าขาดเลย. แต่เท่าที่ใช้กันอยู่เวลานี้ ทำตามคำแนะนำของท่านเจ้าคุณธรรมปรีชาอุดม (เจ้าคณะจังหวัดสุราษฎร์), คือ ย้อมด้วยดินเสียชั้นหนึ่งก่อน ให้แดงจัดไว้ เมื่อแห้งเสร็จแล้ว ย้อมน้ำแก่น

ขนุนทับข้า สีสแดงกลายมาเป็นสีเหลืองหม่น, ก็ครึ่งแล้วแต่จะได้สีที่พอใจ. แต่ถ้าให้ตี เอลองต้มเลยในน้ำย้อมที่แก่ๆ แล้วซักให้สะอาดใช้ได้. ต่อไป ซักได้ทุกๆ อาทิตย์ อยู่ได้ ๖ เดือนเป็นอย่างน้อย, แต่ทั้งนี้หมายถึงซักด้วย น้ำเย็นหรือน้ำอุ่น. มิได้ซักด้วยสบู่หรือโซดา ถูกฝนถูกเหงื่อไม่ลอก. การใช้ดินบ้าง ก็เพื่อมิให้สีดำจัดเกินไป. ดินแดงนี้ได้ละลายน้ำน้อยๆ กะว่า ผ้าผืนนั้นจะดูหมด, ไม่กรอง, เอลองคลุกไม่ต้องกลัวต่าง เพราะมันติดเข้ามา. แรกคลุก ผู้ย้อมมักตกใจว่าคงต่างหรือเสียหายหมด. แต่ถ้านวดย้ำ ไปสักประเดี๋ยว ก็จะทำดี. (ถ้าใส่น้ำมาก จะติดน้อย เปลือง และต้องลำบาก โดยย้อมหลายซ้ำ), แล้วเอาไปผึ่งแบกลางดินในที่แจ้ง โดยไม่บิดน้ำ, ตาก น้ำค้าง ตากแสงแดด ทิ้งไว้สัก ๒ วัน ๒ คืน จึงเอามาซักให้หมดดิน, และนำไปย้อมกรักตามที่กล่าวแล้ว. ผมกำลังสืบถามวิธีย้อมอย่างพม่าอยู่. ถ้าได้ความ จะบอกให้รู้ทั่วๆ กันภายหลัง. มีบางท่านบอกว่า ให้ใส่น้ำมันยางสักถ้วยชานาคนาดจึงลงไปในอ่างดินที่ละลายน้ำแล้วจึงย้อม จะทนยืง นึก แต่ผมยังไม่ไดลอง.

◉

◉

◉

สามเณร ศรีโพธิ์ ศิลาน้อย ตามคำถามของคุณนั้น โปรดรอไปอีกหน่อย พอให้เรื่อง อัดดา — อนัตตาของเราถึงอัน เต็ม มติ เสียก่อน คุณจะทราบได้แน่นอน. ของคุณที่ถามไปให้เปนแง่คิด.

◉

◉

◉

ธรรมข้อนี้เป็นของเก่า : “ พระพุทธพจน์ที่ว่า เอสมโม สนนตโน(ซึ่งแปลว่า ธรรมข้อนี้เป็นของเก่า, และมีอยู่ตอนท้ายของหลักธรรมที่สำคัญๆ บางตอน) นั้น เก่าสักกี่ พุทธันดร ล่วงมาแล้วในพุทธันดรหนึ่งๆ มีพระพุทธเจ้าชื่อไรบ้าง และท่านได้บำเพ็ญบารมีมา องค์ละกี่องค์สังขัย, ฯลฯ และโปรดอย่าได้แค่เพียง ๕ หรือ ๗ พระองค์)”

— ผู้สุสธมมภิกขุ วัดตานี สโมสร ปัตตานี.

ตอบ คำว่า “ธรรมข้อนี้เป็นของเก่า” ที่พวงทำยคำที่เป็นหลักสำคัญๆ, ซึ่งจะต้องชักตัวอย่างมาอธิบาย เช่นพระพุทธภาสิตว่า “ในโลกเรานี้ ตั้งแต่ไหนแต่ไรมาแล้ว เวย่อมไม่เคยระงับได้ด้วยเวร. เวย่อมระงับได้ด้วย ความไม่จองเวร; — ธรรมข้อนี้เป็นของเก่า.” ดังนั้น เราจะเห็นได้ว่า พระพุทธองค์ทรงมุ่งจะชี้ให้เห็นว่า ข้อนี้เขารู้กันมาแต่ดึกดำบรรพ์แล้ว คือ มันเป็นของที่มีประจักษ์พะยาน และเป็นหลักตายตัวมาแล้วแต่โบราณกาล มิใช่ เพิ่งพูดกล่าวกันในสมัยนี้. ความสำคัญมีเพียงที่ว่า ไม่ทรงต่อเอาของ โบราณเขา มาเป็นของพระองค์ และเพื่อให้ผู้ได้ฟังมั่นใจว่า ไม่มีทางที่จะ หลีกเลียงไปอย่างอื่นได้ อย่าตั้งใจไปเลย เท่านั้น. ส่วนระยะที่เรียกว่า โบราณกาลนั้น เขาวัดหรือนับกันด้วยพุทธันดรเรื่องยืดยาวมาก จะกินกระดาศ หน้าหนังสือพิมพ์ของเราตั้งเล่มสองเล่มทีเดียว ไม่สามารถนำมาใส่ไว้ในที่นี้ ได้, ขอให้ดูเอาจากหนังสือ สัมภาษณ์วิบาก ฉะบับโรงพิมพ์ไทย ก็แล้วกัน. ถ้าพยายามอ่าน ก็จะทำให้ใจได้ดี แม้จะฟังยากอยู่สักหน่อย.

ภิกษุสิริปุณฺณ สุโขโกลิกล คำถามข้อ ๑ — ๒ ของท่าน เป็นสิ่งที่ต้อง คั้นคัมภีร์ ถอยหลังยืดยาวมาก ถ้าคั้นได้วันหลัง ผมจะส่งคำตอบให้ทราบ ส่วนข้อ ๓ นั้น ผมเห็นว่าไม่มีอะไรดีไปกว่า “ชนะความไม่ดีของเขา ด้วย ความดีของเรา” ในที่สุดเขาจะกลับใจเอง, ในโลกนี้ไม่มีอะไรเที่ยงดอก. ความเกลียดก็มีปัจจัย, ความรักก็มีปัจจัยอย่างใดอย่างหนึ่งเป็นมูลเหตุเสมอ ไม่ปรากฏว่ามีมูลเหตุอันใดที่ไม่เคยเปลี่ยนแปลง. เราทำตนเป็นเพียง “เครื่อง จักรกลั่นความดีออกมาตามหน้าที่” ก็พอแล้ว, ทั้งความรักหรือความชิงของ ผู้อื่นที่มีต่อเรา ก็กลายเป็นของน่าหัวเราะเล่นไปเท่านั้นเอง. ศิลปะของผม มีอย่างนี้. ขอแสดงความนับถือต่อท่าน.

การเชิญพระเถรอุปัฏฐิตและจตุโลกบาลทั้งสี่ ถาม : “ ทางโน้นเมื่อถึงคราว

เทศกาลงานฉลองโบสถ์วิหาร ฯลฯ เป็นต้น ได้พากันทำพิธีสักการะพระเถรอุปัฏฐิต และทำว (จตุโลกบาล)ทั้งสี่ ด้วยอาการต่างๆ ทั้งคฤหัสถ์และบรรพชิต. สำหรับพระอุปัฏฐิตนั้น ทำเป็นมณฑปเล็กๆ จัดบริหารแปดใ้ไว้ แล้วพากันทำการอาราธนาพระเถระมาจากแม่น้ำ ให้มาอยู่ในมณฑปจนกว่าจะเสร็จงาน เมื่อเสร็จงานแล้ว นิมนต์ให้กลับไปยังแม่น้ำตามเดิม. ส่วนทำวทั้งสี่นั้น การเชื้อเชิญ ทำแทนสำหรับวางกะทงอาหาร และดอกไม้ออกไปในสี่ทิศ แทนพระอินทร์ไว้ตรงกลาง แทนพระธรณีไว้ใต้พระอินทร์ แล้วชวนกันกล่าวอาราธนาพระอินทร์ ทำวทั้งสี่ และนางธรณี มาสู่แทนที่ตั้งเครื่องบูชา ให้เสวยอาหารที่จัดไว้. การทำเช่นนี้ มิเป็นมิจฉาทิฎฐิไปหรือ. การที่ทำดังนั้น เขาต้องการให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้นๆ มาช่วยป้องกันรักษางานที่ทำ. แต่ความจริงจะเป็นได้เพียงแค่นั้น ขอความกรุณาแนะนำอธิบายต่อไป, เพื่อจะได้ปฏิบัติให้ถูกต้องตามคลองแห่งพระพุทธวจนะ ที่เป็นสาระนั้นแล ฯ” — พระวินัยธรมุญมึ คุณคโค, แม่สอด, ตาก.

ตอบ : เรื่องนี้ จะเป็นมิจฉาทิฎฐิหรือไม่นั้น ไม่จำเป็นจะต้องวินิจฉัย เพราะถ้าถือตามหลักพระพุทธภาษิต ในที่เช่นนี้ ตรัสว่าเปน “สรณะอันไม่เกษม, สรณะอันไม่สูงสุด ไม่หลุดพ้นจากทุกข์ ทั้งปวงได้” เท่านั้น หมายความว่า อาจเป็นที่พึ่งแก่จิตใจของคนบางพวกได้ คือพวกที่ไม่อาจพึ่งธรรมได้ เพราะยังต่ำเกินไป. การเชื่ออำนาจเทวดาและเส้นสรวงลงมาเช่นนี้ มิมาแต่ครั้งก่อนพุทธกาล ทำความอุ่นใจให้แก่พวกเขาได้ และไม่มีอะไรดีไปกว่านี้ที่พวกเขาู้ เมื่อกระผมเปนเด็ก เทียวไปในงานฉลองที่ใหญ่โตคึกคักแห่งหนึ่ง มีคนหนาแน่นอัดเยียดอย่างน่ากลัว ได้ยินเสียงพูดกันในหมู่ผู้หญิงหมู่หนึ่ง พวกหนึ่งพูดว่ากลัวอันตรายอยากจะกลับ อีกพวกหนึ่งบอกว่าไม่ต้องกลัว หลวงพ่อ (มีชื่อ) องค์หนึ่งทำพิธีเสร็จหมด แล้วแกก็อยู่ด้วย. แม้ฝนก็จะไม่ตก. ฝ่ายที่ได้ฟังก็เลยอุ่นใจเร่งไปด้วยกันได้. บ้านนอกเรายังเปนอยู่อย่างนี้. ผมเห็นว่า บรรพบุรุษของเรา คงฉลาดพอที่จะมองเห็นได้ดี แล้วมีหน้าฉลาดซ้าลงไปอีกที่ใช้วิธีรักษาขวัญของผู้หญิงและเด็ก (หรือแม้ผู้ชายที่ยังเหมือนผู้หญิงและเด็ก) เหล่านั้นไว้ได้. เขาเชื่ออย่างไร ก็ต้องแก้กันอย่างนั้น. ต่อมาบางคนไม่ฉลาดหรือรู้ ทำตามเพราะสืบบๆ กันมา

โดยเห็นว่าคราวก่อนๆ เปนผลดี ก็ยังคงเปนผลดีอีกตามเคย ตลอดเวลาที่มีความเชื่อชนิดนี้ยังคงมีอยู่. ในที่สุดเรื่องของฝ่ายพราหมณ์ชนิดนี้ ก็ตกมาเป็น “หนังสือหน้าไฟ” หรือบทเบิกโรงของพุทธศาสนาเรา และเราไม่ถือเอาเรื่องนี้เป็นส่วนสำคัญของงาน ทำเพียงรักษาขวัญของเด็กๆ เท่านั้น. เรือนมุงกะเบือบางหลัง ต่อหลังการระเบียงหรือเชิงรอบๆ กันฝนสาด ด้วยจากหรือแฝกคา ดูก็ยิ่งดีกว่าที่จะไม่มีเอาเสียทีเดียว เพราะยังสำเร็จประโยชน์พิเศษส่วนนั้นได้. เมื่อสามารถเมื่อไร ก็ค่อยทำให้เปนกะเบือทั้งหมด. ในพิธีสวดพุทธมนตร์ เราก็นิยมตั้งสักเค ชุมนุมเทวดากันอยู่ และเราก็ต้องทำกันไปตลอดเวลาที่เราชอบเอาจากมาผสมกะเบือเช่นนี้ จนกว่าความกลัวอย่างเขลาๆ จะหมดไป ผมเห็นว่า ยังไม่ควรปรับเปนมิจฉาปฏิฐิติ. ท่านลองอ่านปัพพโตปมคาถาดู จะเห็นว่า ในที่นั้นพระพุทธรองค์ไม่เรียกผู้ที่บูชา ต้นไม้ ภูเขา ฯลฯ ว่าเปนมิจฉาปฏิฐิติ, เปนแต่ทรงเรียกว่า ถือสรณะที่ไม่อาจเป็นที่พึ่งได้อย่างสูงสุดเท่านั้นเอง. (เนตฺ โข สรณํ เขมิ เนตฺ สรณมุตตมํ เนตฺ สรณมคम्म สพฺพทุกฺขา ปมฺจจติ). และมันเปนสิ่งที่เขาสอนกันอยู่ และทำกันมาก่อนพระองค์. ถ้าจะเรียกอย่างสมัยนี้ ก็เรียกว่า วัฒนธรรมชั้นที่ยังเปนทารก หรือค่อนข้างสมัยที่ยังเปนป่าเถื่อนอยู่.

เราแก้ไขไม่ไหวในทันที ต้องปล่อยให้การศึกษาเจริญไปก่อน แล้วมันจะแก้ไขไปในตัวมันเองพร้อมๆ กัน ดังเราจะเห็นได้ว่า มันค่อยๆ เลาลงเรื่อยๆ ตามความเจริญของการศึกษาอยู่ทุกๆ ปีแล้ว, เหมือนช่วยกันเลี้ยงแมวให้มากขึ้น หนูก็จะหมดไปเอง. เราอาจนอนใจได้ว่า “การศึกษายังเจริญงอกงามขึ้นเพียงใด, ลัทธินิยมสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ก็จะกลายมานิยมเหตุผลมากขึ้นเพียงนั้น.” ข้อที่ควรทำก็คือ ช่วยกันให้พวกเราได้รับการศึกษาโดยเร็วเถิด !

กำเนิดพัทธสีมา, ถามว่า : “. . . . ไม่ทราบว่า พัทธสีมากำเนิดขึ้นอย่างไร ? ใครสร้างขึ้นก่อน, ที่ไหน ? ” – พระสุน, วัดป่าบ้านด่าน, โนนสวาท, อุบล.

ตอบ : คำถามของท่านคงหมายถึงสีมาที่ใช้ หินเป็นนิมิต และมีการผูกเช่นทุกวันนี้, และหมายถึงในดินแดนสยามเรา. เท่าที่ค้นได้ยิ่งแก่ที่สุดทำเป็นครั้งแรกในสมัยอาณาจักรลานนา เมื่อ พ. ศ. ๑๙๙๗ โดยพระเจ้าสิริธรรมติลก เมื่อนันทพิสิ (เชียงใหม่) จัดให้ทำ. นี้กล่าวตามหนังสือชินกาลมาลินี (ฉบับบาลีหอสมุดวชิรญาณ, หน้า ๑๔๒).

โลกโกรธ และหลงหลาย
เกิดขึ้น ในตัว คง
เหมือนไม้ ใฝ่มีผล
ผลตัว เบียนตัวเอง

เปนจิตต์ฝ่าย บาปบอกตรง
เฝ้าบิเบียด เบียนตัวเอง;
เยี่ยงอย่างยล แล้วแต่เพรง,
บ่ พักผู้ อื่นปีทา.

สนทนาธรรมสมาคม

กรุงเทพฯ.

ข่าวและบันทึก

ตามที่เราได้รู้กันดีทุกๆ ไปนั้น รู้กันว่า พุทธศักราชของเราตั้งต้นขึ้น พ. ศ. ๑ เมื่อตรงกับก่อนคฤศตศักราช ๕๔๓ ปี (คือ 543 B. C.), โดยที่เราเอา ค. ศ. ลบ พ. ศ. ตามที่เราใช้กันอยู่ในปัจจุบันนี้. (เช่น ๒๔๘๑ - ๑๙๓๘ = ๕๔๓).

แต่ท่าน แมกซ์ มิลเลอร์ (Max Muller) ได้กล่าวไว้ว่า ได้ตั้งต้นขึ้น เมื่อก่อนคฤศตศักราช ๔๗๗ ปี (คือ 477 B. C.), โดยที่ท่านคำนวณเอาจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์อย่างอื่น ๆ ไม่เชื่อถือพุทธศักราช ที่พวกพุทธศาสนิกใช้กันอยู่ในปัจจุบันนี้ทุกๆ ไป. โดยนัยนี้ เห็นได้ ว่าผิดกันอยู่ คือถอยหลังเร็วเข้ามา ๖๖ ปี.

ส่วนท่าน ริส เดวิดส์ (Rhys Davids) ได้กล่าวไว้อีกอย่างหนึ่งอีก ท่านกล่าวว่า ตรงกับก่อนคฤศตศักราช ๕๖๐ ปี (560 B. C.), นี้นิดห่างออกไป ๑๗ ปี. แต่นับว่าใกล้เคียงกว่าของท่าน แมกซ์ มิลเลอร์ และนี่ก็เพนเพราะท่านอาศัยหลักทางประวัติศาสตร์ อย่างอื่น ๆ อีกเหมือนกัน.

ตำราต่างๆ ที่ใช้กันอยู่ทางเมืองนอก ถือเอาตามมติของทางศาสตราจารย์ทั้งสองนี้ มากกว่าที่จะเชื่ออย่างที่เรารู้และถือกันในเมืองไทย. มหาวิทยาลัยในยุโรป บางแห่งถือตามมติท่าน แมกซ์ มิลเลอร์ บางแห่งถือตามมติท่าน ริส เดวิดส์ ที่เชื่อถือตามชาวเอเชียขึ้น น้อยนัก. นึกดูก็น่าขำและน่าประหลาดใจอยู่มาก, จึงบันทึกไว้ฟังกันสืบไป.

สิ่งที่ควรรู้อีกอย่างหนึ่งคือ ในสยามเรานับพุทธศักราช ขึ้นต้น พ. ศ. ๑ เมื่อพระพุทธรูปองค์เสด็จปรินิพพานแล้ว ย่างเข้าปีที่ ๒. ส่วนทางอินเดีย ลังกาพม่า เขานับ ๑ ในปีปรินิพพานปีแรกนั่นเอง มันจึงผิดกันอยู่ ๑ ปีเรื่อยไป. เช่นเวลานี้เรา พ. ศ. ๒๔๘๑, ส่วนเขา พ. ศ. ๒๔๘๒ แล้ว. ยุโรปและอเมริกาก็นับตามแบบอินเดีย. เหตุนี้ ทำให้เกิดการเข้าใจผิดกันได้ คือในหนังสือต่างๆ ที่ฝรั่งเขียนถึงเหตุการณ์ต่างๆ ที่แล้มาแล้ว เมื่อเขาเขียน พ. ศ. เท่านั้นเท่านั้นไว้ เวลาถ่ายออกมาเป็น พ. ศ. อย่างเมืองไทยเรานั้น จะถ่ายออกมาตรง ๆ ไม่ได้ ต้องรู้ไว้ว่า ต้องลดเสียปีที่ ๑ จึงจะตรงกัน อีกอย่างหนึ่งเมื่อเราจะพูดกับเขาโดยกำหนด พ. ศ. เราก็ต้องเอา ๑ บวกเข้าเสียก่อนจึงจะตรงกับ พ. ศ. ที่เขาเข้าใจกันอยู่ มิฉะนั้นจะฉงนกันเรื่อยไป. ในคัมภีร์บาลีต่างๆ ของเรา เมื่อกล่าวถึงกำหนดปี ท่านกล่าวเป็นปีที่ล่วงแล้ว, เช่น ท่านกล่าวว่า “๒๔๐๐ ปี ๗ เดือน ๓ วัน ภายหลังแต่วันปรินิพพานของพระผู้มีพระภาคเจ้า” ดังนี้ เราต้องรู้ว่า ไทยเราเรียกว่า พ. ศ. ๒๔๐๐, แต่ฝรั่งเรียกเป็น พ. ศ. ๒๔๐๑. แต่ต่างก็เรียกว่า พุทธศักราช (Buddhist Era) ด้วยกันทั้งคู่. ผู้ค้นคว้าประวัติศาสตร์ จากหนังสือ ทั้งฝ่ายไทย บาลี และฝรั่ง ควรทราบไว้เป็นเบื้องต้น มันจะไม่มีทางปรับปรุงให้ลงรอยกันเสียทีหรือไร. ถ้าฝรั่งเชิญเราไปประชุม พ. ศ. ๒๔๘๕ เราต้องไปแต่ พ. ศ. ๒๔๘๔ มิฉะนั้น เราจะไปล่าช้า ๑ ปีเต็มทีเดียว. จึงขอบันทึกไว้กันลืมด้วยกัน.

บริษัทรถไฟในอินเดีย ได้ให้ความสะดวกแก่ผู้ไปนมัสการพุทธสถานอันศักดิ์สิทธิ์ในอินเดีย ที่ไปจากประเทศอื่นๆ โดยจัดตัวพิเศษ ราคาดพิเศษ ซื่อแล้วเที่ยวไปได้ทุกแห่ง จนทั่วครบรอบหนึ่งพอดี. เป็นการประหยัดและสะดวกมาก. และทั้งนี้สำเร็จขึ้นจากความพยายามของสมาคมมหาโพธิ. การจักรรถไฟสำหรับพวกที่ไปจากตะวันออก, ใช้กัลกัตตาเป็นต้นทาง ไปทั่ว

แล้ว กระทั่งกลับมาต้นทางอีก. การทำเช่นนี้ จะทำให้สถานศักดิ์สิทธิ์นั้นๆ ได้รับการเยี่ยมชม และการนมัสการของนักจาริกมากขึ้น. เราขออนุโมทนาใน เวทย์ยาวัจฉเมยยกุลอันนี้ ของสมาคมมหาโพธิ.

เมื่อปลายเดือนกรกฎาคมที่แล้วมา ได้เกิดการจลาจลที่เกี่ยวข้องพาดพิงมาถึงพุทธศาสนาขึ้นในประเทศพม่า. ต้นเหตุได้เกิดที่ย่างกุ้ง ลูกกลมแพร่ไปตามจังหวัดและถิ่นอื่น เช่น มลแหม่ง, มั่นดเล, และทราวะดี, และการจลาจลคงมีประปราย มาจนถึงต้นเดือนกันยายน. มีคนตายประมาณ ๕๐ คน และบาดเจ็บหลายร้อยคน. และจะล้มตายเสียหายมาก กว่านี้ ถ้าหากว่าไม่ได้กองทหารที่เข้มแข็งของอังกฤษเข้าปราบปราม. ต้นเหตุการจลาจล เกิดจากพวกมอสลิม (อินเดียนที่ถือ อิสลาม) ในประเทศพม่า ได้แต่งหนังสือขึ้นเผยแพร่เล่มหนึ่ง ซึ่งมีข้อความติเตียนพุทธศาสนา และพุทธบริษัท, จึงในการจลาจลนี้ มีภิกษุเข้าร่วมอยู่ด้วยเป็นอันมาก. แต่มูลเหตุที่ลึกซึ้งไปกว่านั้น ปรากฏว่า เนื่องมาจากปัญหาการปรับปรุงเพื่อเศรษฐกิจของชาติบางอย่าง ที่ทำให้ชาวมอสลิมกับชาวพม่าคุมแค้นตั้งเคียดกันอยู่ก่อน, พอมีสายชนวนอันเกี่ยวกับศาสนาเป็นเครื่องจุด จึงลุกขึ้นพอดี.

ระเบียบการ

หนังสือพิมพ์พระพุทธศาสนา ของคณะธรรมทาน

บรรณาธิการและผู้จัดการ : นายธรรมทาส พานิช (ยี่เก้าย พานิช)

สำนักงาน : ห้องธรรมทาน ริมทางรถไฟ สถานีไชยา

กำหนดออก : ออกเป็นรายตรีมาส ในเดือน พฤษภาคม สิงหาคม พฤศจิกายน กุมภาพันธ์. (ปีละ ๔ เล่มหรือสามเดือนครั้ง) เล่มแรกออกในเดือน พฤษภาคม.

อัตราค่าบำรุง ส่งทางไปรษณีย์ ธรรมดาปีละ ๑ บาท. ส่งไปต่างประเทศ ปีละ ๑ บาท ๒๕ สตางค์. รับที่ห้องธรรมทาน (ไม่มีค่าส่ง) ปีละ ๗๕ สตางค์. รับประเภทถาวร ส่งค่าบำรุงอย่างต่ำครั้งละ ๕ บาท (สำหรับตลอด ๕ ปี) รับประเภทกระดาษดีพิเศษ เสียค่าบำรุงสองเท่า, คือทางไปรษณีย์ธรรมดาปีละ ๒ บาท ประเภทถาวรกระดาษดี ส่งค่าบำรุง ๑๐ บาท (สำหรับตลอด ๕ ปี)

การส่งเงิน ต้องส่งเงินพร้อมกับบอกรับ เงินจำนวนน้อย โปรดส่งธนบัตรหนึ่งบาท ต้องลงทะเบียนของจดหมายนั้นด้วย, อย่าส่งธนบัตรในซองจดหมายที่ส่งโดยธรรมดา. เงินจำนวนมากต้องส่งทางธนาณัติ ในนาม นายธรรมทาส พานิช ผู้จัดการคณะธรรมทาน อำเภอไชยา เป็นผู้รับ ส่งจ่ายเงินที่ทำการธนาณัติ ป. ณ. อ. ไชยา. หรือจะส่งเช็ค (ใบสั่งจ่ายเงินของธนาคาร) ชะนิตเข้าบัญชีจ่ายในนาม คณะธรรมทาน ไชยา ก็ได้ ในกรุงเทพฯและธนบุรี จะส่งเงินบอกรับได้ที่ร้านมหามกุฏ-ราชวิทยาลัย หน้าวัดบวรนิเวศ, ศึกษานุมิตรสมาคม สีแยกวัดตึก, ร้านมณีศรีภัทร ๖๓๑ ถนนบำรุงเมือง.

ใบรับเงินและความรับผิดชอบ เมื่อคณะได้รับเงินค่าบำรุง หรือได้รับ ใบแจ้งจากผู้รับเงินแทน ก็จะส่งใบรับเงินมีลายเซ็นนามผู้จัดการ มาพร้อมด้วยหนังสือเล่มแรกโดยทันที. คณะไม่รับผิดชอบในค่าบำรุงที่ส่งไปไม่ถึง. ผู้ชำระค่าบำรุงแล้ว จะได้รับใบรับเงินไว้เป็นสำคัญเสมอ. ท่านที่รับหนังสือทางสาขาจำหน่าย เมื่อไม่ได้รับหนังสือเล่มใด โปรดทวงที่สาขาชำระเงินไว้ คณะกรรมการไม่รับผิดชอบในการเงิน และการจัดส่งหนังสือทางสาขาจำหน่าย. บำรุงประเภทถาวร และรับหนังสือกระดาษดี โปรดรับจากคณะกรรมการโดยเฉพาะ. เพื่อเป็นที่มั่นใจของท่าน คณะขอแถลงไว้ว่า หนังสือพิมพ์นี้จะไม่หยุดออกเป็นอันขาด ถ้าหากมีความจำเป็นด้วยประการใด จะได้แจ้งให้ทราบทั่วกันโดยทางหนังสือนี้ หรือใบแจ้งความ.

โปรดอย่าส่งเงินในซองไม่ลงทะเบียน

สำหรับผู้ใช้เช็ค จะส่งเงินถึงคณะกรรมการ โดย
ใช้เช็คเข้าบัญชี ในนามกรรมการ ก็สะดวกดี.

อำเภอไชยา มีที่ทำการไปรษณีย์ธนาณัติขึ้นแล้ว เมื่อ
ส่งเงินทางธนาณัติถึง นายธรรมทาส พานิช กรรมการ
โปรดส่งจ่ายเงินธนาณัติตรงไป บ. ณ. อ. ไชยา.

พุทธประวัติจากพระโอรุณ

โดย อ.ป.

เป็นหนังสือ พุทธประวัติ ที่เป็นคำตรัสเล่าของพระองค์เอง รวบรวมจากพระบาลีไตรปิฎก ฉะเพาะตอนที่เปนนพุทธประวัติ ท่านได้อ่านหนังสือเล่มนี้แล้ว จะทราบว่พุทธประวัติที่เป็นแก่นแท้ พระพุทธเจ้าทรงเล่าประวัติของพระองค์เองไว้มีอย่างไรบ้าง.

ตัวอย่างเช่น :

“ดูก่อนพราหมณ์! อาสวะเหล่าใดที่จะทำให้เราเป็นคนธรรพ เป็นยักษ์ เป็นมนุษย์ เพราะยังละมันไม่ได้, อาสวะเหล่านั้น เราละได้ขาด ถอนรากมันขึ้นแล้ว ทำให้เหมือนตาลยอดด้วน ไม่มี ให้มี ไม่ให้เกิดขึ้นอีกต่อไป.

พราหมณ์ ! เปรียบเหมือนดอกบัวเขียว บัวหลวง หรือบัวขาว, มันเกิดในน้ำ เจริญในน้ำ โผล่ขึ้นพ้นน้ำตั้งอยู่ น้ำไม่เปียกติดมันได้ ฉันทใด ก็ฉันทนั้นนะพราหมณ์ ! เราเกิดในโลก เจริญในโลกก็จริง แต่เราครอบงำโลกเสียได้แล้วและอยู่ โลกไม่ฉาบหาแปดเปื้อนเราได้. ดูก่อนพราหมณ์ ! ท่านจงจำเราไว้ว่า เป็น “พุทธะ” ดังนี้เถิด.” . . . จากพุทธประวัติจากพระโอรุณหน้า ค.

ราคาเล่มละ ๑ บาท คำสั่ง ๒๐ สตางค์

พิมพ์ด้วยกระดาษอย่างดี (๖๐ ปอนด์) เป็นเนื้อหนังสือ ๓๓ ยก มีปกานุกรม คำสำคัญ พร้อมทั้งบรรพธรรมท้ายเล่ม. มีภาพพระพุทธรูปเมืองสารนาถ ปางประกาศพระธัมมจักกั, สถานที่ประสูติที่สวนลุมพินี, วิหารพุทธคยา, พระพุทธรูปปางทุกรกิริยา.

มีจำหน่ายที่ คณะธรรมทาน ไชยา